

Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích

Teologická fakulta

Katedra pedagogiky

Diplomová práce

**ZKUŠENOST SMYSLU ŽIVOTA JAKO SOUČÁST ŽIVOTNÍCH ZKUŠENOSTÍ
LIDÍ BEZ DOMOVA**

Vedoucí práce: doc. PhDr. Ludmila Muchová, Ph.D.

Autor práce: Bc. Dana Smetanová

Studijní obor: Etika v sociální práci (KS)

2023

„Prohlašuji, že jsem autorkou této kvalifikační práce a že jsem ji vypracovala pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu použitých zdrojů.“

V Táboře

Podpis:

„Děkuji vedoucí mé diplomové práce, paní doc. PhDr. Ludmila Muchové, Ph.D., za trpělivou pomoc a podporu, za inspiraci, cenné rady, připomínky a čas, který mně věnovala během její tvorby.“

Obsah

Úvod.....	6
1 Pojem bezdomovectví.....	8
1.1 Vymezení pojmu bezdomovectví.....	8
1.2 Typologie bezdomovectví.....	9
1.2.1 Faktory vedoucí k bezdomovectví.....	10
1.2.2 Příčiny bezdomovectví podle Vágnerové.....	11
1.2.3 Sociálně patologické jevy bezdomovectví.....	12
2 Vnitřní svět lidí a rozpoložení lidí bez domova.....	13
2.1 Osobnost člověka bez domova a její změny.....	14
2.2 Faktor délky v bezdomoví, sdílené normy a postoj společnosti.....	15
3 Potřeba domova a lidská existence.....	20
4 Bezdomovectví jako bezdomoví.....	22
5 Životní potřeby lidí a životní potřeby lidí v bezdomoví.....	24
5.1 Psychologické pojetí potřeb – Maslowova pyramida.....	24
5.2 Upravená pyramida životních potřeb podle P. Pichona.....	25
5.3 Seberealizace.....	26
5.4 Meta potřeby člověka.....	26
6 Etika jako vědní disciplína.....	27
6.1 Etika v sociální a charitativní práci.....	28
6.2 Etická dilemata v sociální práci s lidmi bez domova.....	28
6.3 Etické principy.....	30
6.4 Etické normy.....	32
6.5 Definice pojmu norma ve vztahu k sociálnímu selhání.....	32
6.6 Normalita.....	34
7 Hodnoty v sociální práci.....	34
7.1 Hodnoty lidí bez domova.....	35
8 Logoterapie a její etický rozměr.....	36
8.1 Hodnoty v logoterapii.....	36
8.2 Zpochybnění principu homeostázy.....	37
8.3 Svoboda a zodpovědnost v logoterapii a lidé bez domova.....	38
8.4 Smysl – určitý způsob utváření situace.....	40
9 Organizace zabývající se bezdomovectvím.....	41
9.1 Nadnárodní organizace – FEANSTA.....	41
9.2 Významné organizace v České republice.....	41

9.3	Charita Tábor	43
9.4	„Naslouchárna“	45
9.5	Komunikace s lidmi bez domova	45
9.6	Naslouchání.....	46
10	Duchovní pomoc lidem bez domova	48
11	Kvalitativní výzkum.....	49
11.1	Metodologie výzkumu	49
11.2	Cíl výzkumu a výzkumné otázky	50
11.3	Tvorba dat	51
11.4	Charakteristika respondentů a průběh rozhovorů	52
11.5	Reflexe výzkumníkovy zkušenosti s tématem výzkumu	55
11.6	Analýza dat, tvorba témat a jejich narativní podoba	56
11.7	Závěrečné vyhodnocení výzkumu a diskuse	82
11.8	Diskuse.....	86
	Závěr	92
	Seznam literatury.....	96
	Seznam příloh	101
	Přílohy	102
	Abstrakt.....	129
	Abstract	130

Úvod

Zabývám se profesně bezdomovectvím a významnými aspekty souvisejícími s tímto fenoménem, který dosud neoprávněně stojí na okraji zájmu naší společnosti. Tato skutečnost rozhodla o volbě tématu mé diplomové práce.

Její název zní: „Zkušenost smyslu života jako součást životních zkušeností lidí bez domova“. Toto téma jsem zvolila na základě svých zkušeností terénní pracovnice při práci s lidmi bez domova v rámci neziskové organizace Charita Tábor. Ke spojení diplomové práce s logoterapií mě inspirovala myšlenka možné rezignace lidí v bezdomoví ke svému životnímu osudu, který je spojen s jejich velmi obtížnou životní situací.

Podstata diplomové práce vychází ze zkoumání prožívání smyslu, který je společnou potřebou každého člověka, lidí v bezdomoví nevyjímaje.

Cílem diplomové práce je analyzovat, jak zahrnují lidé bez domova do svých životních zkušeností zkušenost životního smyslu.

Práce obsahuje teoretickou i praktickou část.

V teoretické části práce pro zkoumání problematiky bezdomovectví ve vztahu k prožitku smyslu života lidí bez domova vymezují základní pojmy a vztahy a věnují se pojmu bezdomovectví, jeho typologii a faktorům, které k němu vedou.

Diplomová práce se zde zabývá vnitřním světem a rozpoložením lidí bez domova s důrazem na subjektivní faktory. Dále řeší otázku potřeby domova v lidské existenci, jakož i fenomén bezdomovectví jako bezdomoví se zaměřením na problematiku domova. Rovněž obsahuje otázky životních potřeb lidí v bezdomoví z pohledu zásad humanistické psychologie A. H. Maslowa a metapotřeb člověka podle V. E. Frankla. Taktéž zde řeší etiku, jakožto vědní disciplínu s důrazem na lidskou důstojnost a principy vytyčené v encyklice „Pacem in terris“ a rovněž na etická dilemata v sociální práci s lidmi bez domova. Také se dotýká etických principů proklamovaných v díle I. Kanta. Podrobněji se zabývá lidskými hodnotami jakožto základem etických norem. V této části diplomové práce jsou rozebírány jednotlivé hodnoty sociální práce. Jsou v ní vyčleněny klíčové hodnoty, jež tvoří základ pro lidská práva a která z nich vycházejí. Taktéž se zde zamýšlím nad hodnotami lidí bez domova. Pojednávám

o logoterapii a jejím etickém rozměru, kde je kladen důraz na hodnoty v logoterapii a kde je zpochybňován princip homeostázy. Podrobněji jsou rozebírány otázky svobody a zodpovědnosti v logoterapii a u lidí bez domova. Tato část diplomové práce popisuje i významné organizace zabývající se bezdomovectvím. Taktéž charakterizuje organizaci Charita Tábor, v jejímž rámci probíhal výzkum, a na jehož provedení byli vybráni respondenti z řad účastníků projektu „Naslouchárna“. V závěru této části diplomové práce je zdůrazněna důležitost čtyř základních dimenzí vnímání člověka.

Praktická část diplomové práce zahrnuje výsledky kvalitativního výzkumu prováděného metodou interpretativní fenomenologické analýzy; tato metoda pomáhá detailně prozkoumat způsob, jakým člověk dává význam svým zkušenostem, a tak lépe „porozumět jeho porozumění“. Otázky v rozhovoru mají vybraným respondentům pomoci porozumět své zkušenosti se zkoumaným jevem, dále zachytit jejich prožívání, promýšlení a interpretaci daného jevu. Výzkum je zaměřen na zjištění, jak lidé bez domova sami prožívají a hodnotí zkušenost smyslu svého života.

Cílem výzkumu je zjistit, jakou mají lidé bez domova osobní zkušenost s prožíváním smyslu života, jak ji zařazují do svých zkušeností a jak vnímají zkušenost smyslu života jako součást životních zkušeností lidí bez domova, popřípadě zda se v rámci takových zkušeností vyskytují nějaké morální kategorie.

Výzkumná otázka, která je odvozena od cíle výzkumu, se zaměřuje především na porozumění individuální zkušenosti a jejímu významu.

Hlavní výzkumná otázka zní:

➤ Jak vnímají lidé bez domova zkušenosti s tvůrčími, zážitkovými nebo postojeovými hodnotami ve svých životech a jaký jim připisují význam?

Na závěr výzkumu provedu analýzu získaných dat a jejich interpretaci. Získané poznatky srovnám s teorií V. E. Frankla. Zejména se zaměřím na etický rozměr prožívání životního smyslu lidmi bez domova.

V diplomové práci vycházím z odborné literatury dané problematiky a uvádím zde některé z autorů jako V. E. Frankl, V. a I. Hradečtí, E. Lukasová, A. H. Maslow, O. Matoušek, L. Muchová, M. Vágnerová.

1 Pojem bezdomovectví

Pro zkoumání problematiky bezdomovectví ve vztahu k prožitku smyslu života lidí bez domova je potřeba vymezit základní pojmy a jejich vztahy. Proto se budu věnovat nejprve samotnému pojmu bezdomovectví, jeho typologii a faktorům, které k němu vedou.

1.1 Vymezení pojmu bezdomovectví

Jak uvádí Gabriela Schwarzová,¹ pro potřeby sociální práce se používá několik definic vymezení pojmu bezdomovectví s podobným obsahem. Ať už to jsou definice zaměřené na způsob přebývání, tedy druh přístřeší, využívání bydlení v rámci sociálních služeb, včetně provizorních způsobů bydlení. Některé definice vycházejí spíše z příčin bezdomovectví, jiné se opírají o vztah ke společenskému systému, případně vycházejí z osobnostních kvalit, schopností či psychosociálních neschopností jedince, kterého se bezdomovectví týká. Hradečtí vymezují bezdomovectví také z hlediska toho, jestli je zjevné, skryté nebo potenciální.²

Na úrovni celé Evropské unie bylo doporučeno vycházet z definice ETHOS, která vznikla v rámci evropské konsenzuální konference 2010 a která vystihuje multifaktoriální povahu fenoménu bezdomovectví:

„Bezdomovectví je komplexní, dynamický a diferencovaný proces, v jehož rámci různí jednotlivci i skupiny procházejí různými vstupními a výstupními body neboli trasami.“³

Pěnkava v Encyklopedii sociální práce evidentně zohledňuje tento požadavek a velmi výstižně charakterizuje multifaktoriální povahu tohoto jevu, mluví o průsečíku celé řady rizikových chování a jevů, které jsou příčinou toho, že člověk se dostane, ať již z vnějších, nebo vnitřních důvodů, do situace bezdomovectví.⁴

¹Srov. SCHWARZOVÁ, G. *Sociální práce v praxi Matoušek a kol.* s. 316.

²Srov. SCHWARZOVÁ, G. *Sociální práce v praxi Matoušek a kol.* s. 317.

³Srov. MPSV. *Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020.* [online] 27. 7. 2021 [cit. 2023-03-06]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/koncepce-prevence-a-reseni-problematiky-bezdomovectvi-v-cr-do-roku-2020>

⁴Srov. MATOUŠEK, O. a kol. PĚNKAVA, P. O. *Encyklopedie sociální práce*, s. 339.

Pro statistické podchycení bezdomovectví je problémem skutečnost, že se nejedná o statický jev. U mnohých z těch, kterých se týká tento problém, se situace z různých důvodů významně odlišuje, ale zároveň i u nich samotných prochází různými změnami. Ať už je to dáno ekonomickými možnostmi, nestabilitou vztahů nebo proměnou psychosociálních schopností jedince. Proto je zde potřeba definovat bezdomovectví v kategoriích zjevného, skrytého, nebo dokonce potenciálního bezdomovectví.

V odborné literatuře se obvykle setkáváme s tím, že když se píše o lidech, kteří prožívají stav bezdomovectví, mluví se o nich jako o osobách bez přístřeší, sociálně slabých či nepřizpůsobivých občanech.⁵ Je zde také snaha zahrnout do pojmu bezdomovectví všechny jedince, kteří žijí v podmínkách natolik nepříznivých, že je nemožné, aby v nich vedli běžný život, kde jim jejich situace brání sociálně i profesně se rozvíjet. Jiné definice zahrnují pouze jedince, kteří jsou bez bydliště, přespávají v parcích, pod mosty, v kanalizacích, nepoužívaných vagoncích a dalších podobných nedůstojných podmínkách. Podle jedné z definic zahrnuje bezdomovectví všechny jedince žijící v nepříznivých podmínkách. Pohybujeme se tedy v extrémech maximalistických nebo minimalistických definicích.⁶

1.2 Typologie bezdomovectví

Pro vymezování konkrétní podpory skupinám, týkajících se bezdomovectví a efektivního zmírňování tohoto problému zvláště ze strany státu a různých státem dotovaných organizací, pak vznikají typologie bezdomovectví, které napomáhají orientaci v poskytování efektivních řešení a strategií. FEANTSA je Evropská federace národních organizací pracujících s bezdomovci. Používá typologii podle způsobu bydlení vypracovanou pracovní skupinou ETHOS. Existují typologie vytvořené z hlediska příčin stavu bezdomoví, například ze způsobu obživy; typologie, které zohledňují geografické hledisko nebo délku pobytu na ulici. Můžeme nalézt typologii, která vychází ze vztahu k veřejnému prostoru. To znamená, nakolik se mísí s obyvatelstvem dané lokality a do jaké míry jsou schopni vytvářet jakýsi druh soužití, nebo zda vytvářejí sociálně oddělená ghetta.⁷

⁵ Srov. MAREK, J.; STRNAD, A.; HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví*, s. 13

⁶ Srov. MAREK, J.; STRNAD, A.; HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví*, s. 14

⁷ FEANTSA je Evropská federace národních organizací pracujících s bezdomovci citována podle Marka a spol. *Bezdomovectví*, s.14.

1.2.1 Faktory vedoucí k bezdomovectví

Problematika lidí bez domova je mnohem složitější a rozsáhlejší, proto je obtížné specifikovat jednotlivé faktory, protože je to komplexní problematika týkající se všech oblastí člověka – fyzické, psychické, sociální, spirituální. Lidé bez domova většinou bývají v těchto všech dimenzích postiženi.⁸ Faktory, které předcházejí vzniku bezdomovectví, je možné nahlížet z více stran.

Odborná literatura je rozděluje na faktory objektivní a subjektivní:

- Objektivní faktory – sociální politika státu, hospodářská a ekonomická situace v zemi, celkové nastavení společnosti.⁹ Na objektivní faktory působí dodržování lidských práv, zachování rovných příležitostí pro všechny občany. Objektivní faktory působí na vypořádání se s nezaměstnaností, na sociální zákonodárství, na celkové faktory společenské.¹⁰

- Subjektivní faktory – osobní, vztahové, materiální.¹¹ Mezi subjektivní osobní faktory podle V. a I. Hradeckých spadá celková osobnost jednotlivce, která je daná jeho schopnostmi, charakterem, temperamentem, věkem atd. Subjektivní materiálové faktory zahrnují celkovou sociální a finanční situaci člověka. Vztahové subjektivní faktory člověka jsou veškeré sociální vazby, které člověk během svého života prožívá. V případě, že se ocitne člověk v bezdomoví, zrcadlí to většinou problémové vztahy, násilí v rodině, sexuální traumata, bolestná zranění, osamělost, rozvod.¹²

Bohužel někteří lidé prožívají již od dětství velmi zatížený vstup do běžného života kvůli špatnému zacházení a nedobrym vztahům v rodině, v rodinném zázemí. Jako příklad můžeme uvést příběh ženy, kterou jako nezletilou její vlastní matka nutila k prostituci. Tato žena bohužel až do své předčasné smrti tímto sexuálním traumatem trpěla.¹³

⁸ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, s. 749.

⁹ Srov. VACÍNOVÁ, T. *Vybrané psychologické aspekty terénní sociální práce*, s. 129-130.

¹⁰ Srov. HRADEČTÍ, VLASTIMILA a ILJA, *Bezdomovectví extrémní vyloučení*, s. 43.

¹¹ Srov. VACÍNOVÁ, T. *Vybrané psychologické aspekty terénní sociální práce*, s. 129-130.

¹² Srov. HRADEČTÍ, VLASTIMILA a ILJA, *Bezdomovectví extrémní vyloučení*, s. 43-44.

¹³ Srov. VACÍNOVÁ, T. *Vybrané psychologické aspekty terénní sociální práce*, s. 129-130.

1.2.2 Příčiny bezdomovectví podle Vágnerové

Dysfunkční rodina. V historii těchto lidí se opakuje problematika rodinného zázemí. Detailněji se zabývá příčinami bezdomovectví česká autorka M. Vágnerová. Uvádí následující:

- Prostředí rodiny, které již od raného dětství nefungovalo. Od útlého mládí byli tito lidé vystaveni lhostejnosti, zneužívání, násilí ze strany svých nejbližších. Kvůli špatné – mnohdy ohrožující – rodinné situaci už jako malí utíkali z rodiny, nebo byli vyhnáni. Rodina jim neposkytovala žádné podmínky, které se týkaly nejen zázemí materiálního, ale i bytového či citového.
- Zcela chybějící sociální zázemí: bez vlastní rodiny, rodina se těmito lidem rozpadla z různých důvodů. Většinou neumí plnit požadavky, které ze založení rodiny plynou. Například se nestarají o své děti, nezapojují se do provozu domácnosti.
- Odlišné sociální zkušenosti. Pobyty v zařízeních institucionalizované péče podle Vágnerové mění standardní sociální návyky a strategie chování na nové, které nejsou v běžném sociálním prostředí vyhovující a dostatečně fungující. Jedná se o typy ústavní výchovy, ústavní léčby, výkony trestu.
- Omezené kompetence z důvodu získaných či vrozených dispozic (mentální postižení, duševní onemocnění, dlouhodobé užívání látek způsobující závislost). Takoví lidé bez domova nejsou schopni adekvátně reagovat a plnit nároky okolí, začlenit se do společnosti. Svým neobvyklým chováním naopak probouzí ve druhých odpor. Převládá snaha okolní společnosti tyto lidi přesunout na okraj, mimo dosah většinové společnosti.
- Kombinace více druhů zátěží: může způsobit závažnější a hlubší sociální selhání ve více rovinách. Znevýhodnění se může projevat již od dětství vlivem nepříznivých podmínek v rodině, v dospívání vlivem těžké

životní situace, kterou nezvládnou, různými druhy závislostí, rozpadů rodiny, pobytů ve vazbě.¹⁴

O problematice bezdomovectví je třeba uvažovat komplexně; existuje široká škála faktorů, které vedou ke vzniku tohoto sociálně patologického jevu a mohou vést i k jeho chronickému stavu. Platí zde zkušenost, že čím větší počet rizikových faktorů se v životě člověka vyskytuje, tím vyšší měrou narůstá možnost sociálního propadu. Tyto rizikové faktory se odvíjejí již od raného dětství, primárně mají své kořeny v rodině, proto záleží na způsobu, jakým rodina funguje. Rodinné společenství významně ovlivňuje své členy, vztahy v rodině mohou být zdrojem podpory, ale v opačném případě mohou působit jako stresový a rizikový faktor. Způsob prožití dětství tak dále určuje směřování jedince: jeho vzdělání, profesní zařazení, sociální fungování, vztahy, ale i užívání závislostních látek, rizikového způsobu života.¹⁵

Vlastimila a Ilja Hradečtí uvádějí, že spirála vyloučení je proces, který souvisí s chudobou, nerovnými podmínkami k uplatňování svých práv, podmínek přístupu ke zdrojům, které má většinová společnost. Společenské vyloučení se projevuje různou podobou chudoby. Jako možnost pomoci vidí Hradečtí posílení ochranného systému sociálních práv těchto lidí. Sociální vyloučení se týká stále většího počtu lidí kvůli hospodářským a sociálním změnám probíhajících ve společnosti.¹⁶

1.2.3 Sociálně patologické jevy bezdomovectví

Podle Pěnkavy je bezdomovectví problémem zapříčiněným více faktory a obsahuje více sociálně patologických jevů, jako závislost na alkoholu a návykových látkách, psychopatologické poruchy, chudobu, žebrání, kriminalitu, domácí násilí, prostituci a další psychopatologické jevy.¹⁷

Termín sociální patologie se v českém odborném prostředí stále používá, kdežto v Evropě je už tento termín považován za přežitek.¹⁸

¹⁴ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, s. 749-750.

¹⁵ Srov. VÁGNEROVÁ, M.; MAREK, J. a L. CSÉMY. *Bezdomovectví ve středním věku*, s. 9.

¹⁶ Srov. HRADEČTÍ, VLASTIMILA a ILJA, *Bezdomovectví extrémní vyloučení*, s. 43.

¹⁷ Srov. GOJOVÁ, A.; PĚNKAVA, P. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*, s. 383-384.

¹⁸ Srov. MATOUŠEK, O. *Encyklopedie sociální práce*, s. 127.

2 Vnitřní svět lidí a rozpoložení lidí bez domova

Jan Keller, z hlediska sociologie, hned v úvodu své knihy *Posvícení bezdomovců* uvádí ze svých výpisků dvě ukázky textu, které zdánlivě nic nespojuje, přitom jsou až neuvěřitelně totožné. První ukázka je vědecké uchopení reality postmoderních badatelů. Ve druhém úryvku je popsán vnitřní svět a rozpoložení lidí bez domova závislých na alkoholu a pod jeho vlivem.

Oba popsané světy vnitřního citového rozpoložení spojuje naprosté splynutí reality a fantazie, dezorientace, schopnost soustředit se pouze na prožívaný okamžik a totální ztráta životních opor. Zajímavá je shodnost prožívání aktérů ze dvou tolik odlišných světů.

První text obsahuje filosofický kontext uměle vytvořené reality, způsobem, který připomíná alkoholové blouznění lidí bez domova. Obraz těchto lidí je plný protikladů. Odmítají řád, organizovanost, logiku, zároveň touží po stimulaci a vyhledávají ji. Lidé přežívají v iluzi, nejsou schopni vnímat věci reálně. Příkládají velký význam svým pocitům, emocím, kterým vše podřizují. Logické myšlení je odrazuje, dopředu nic neplánují, žijí tady a teď, nahodile, neužitečně. Chybí jim vědomí vyššího poslání, důvěřují pouze ve svou osobnost, jejich životní příběhy nemají nic společného s pravdou. Vnitřní obraz světa vypadá jako bláznivá míchanice a změť všech možných prožitků.¹⁹

Druhá ukázka v Kellerově knizearáží svou podobností, jako by realitu prožíval stejný člověk. Jejich rozhovory nemají nic společného s realitou, jsou chaotické, nelogické, často si odporují. Vše se jim míchá: minulost, současnost, budoucnost, osoby, místa. Se steskem myslí na to, jak žili kdysi dávno, to je ovšem nereálná představa. Žijí v představě, že svět okolo nich je pouhou iluzí.²⁰

Dále Keller charakterizuje soudobou společnost jako společnost nejistoty. Ta se prolíná do oblasti práce, vztahů, rodiny. Dotýká se vlastního postavení ve společnosti. Lidé mají strach ze stárnutí. Chtějí se dostatečně finančně zajistit na důchodový věk, řeší otázku zajištění svých potomků.

¹⁹ Srov. KELLER, J. *Posvícení bezdomovců*, s. 11-14.

²⁰ Srov. KELLER, J. *Posvícení bezdomovců*, s. 11-14.

Také uvádí, že ve společnosti vládne skepse, nazývá ji „společnost nejistoty“. Společnost se vyznačuje velkou měrou nedůvěry. Proto lidé snižují svou nejistotu skrze sociální sítě a sociální kapitál. Společnost postrádá vyšší poslání. To se odráží i v zaměstnání a v motivaci zaměstnanců. Keller hledá odpověď na otázku, jak motivovat lidi k práci v případě, že celkově společnost postrádá vyšší cíle. Popisuje společnost jako společnost, která stále více lační po zážitcích. Kdy lidé stále hledají nové impulsy a překračují hranice svých možností. V případě, že prožitky lidem chybí, nudí se, protože nejsou schopni vnímat přesah svého bytí.

Společnost z pohledu sociologie se rychle mění, změny v ní probíhají velmi výrazně. Mnoho lidí se v této rychlosti obtížně orientuje, ztrácejí přehled, cítí se dezorientovaně, nedokážou se identifikovat s ostatními, začínají tápat, kam jejich život směřuje, kde je jejich místo.²¹

Keller popisuje, na základě popsané úvahy, dva druhy bezdomovectví: fyzické a statusové. Fyzické bezdomovectví vnímá jako poslední stádium sociálního vyloučení, zatímco statusové bezdomovectví zařazuje do středních vrstev obyvatelstva a vnímá je jako možnou předzvěst fyzického bezdomovectví.

2.1 Osobnost člověka bez domova a její změny

Následující charakteristiky uvádí Vágnerová. Předmětem zkoumání je osobnost člověka bez domova. Jsou hledány subjektivní faktory vzniku a doba trvání bezdomovectví, která souvisí se změnou uspokojování základních životních potřeb člověka. Tyto skutečnosti jsou velmi důležité při hledání možností pomoci lidem v bezdomoví.²²

Sem zařazujeme následující faktory:

- Kognitivní schopnosti – opakují naučené nefunkční vzorce chování, které jim brání v integraci do společnosti
- Nedokážou se poučit ze zkušenosti
- Neumí řešit náročné situace – při jejich řešení selhávají, reagují neadekvátně

²¹ Srov. KELLER, J. *Posvícení bezdomovců*, s. 11-14.

²² Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, s. 750-756.

- Používají tzv. paliativní obrannou strategii, která omezuje negativní následky problému, ale neřeší jej
- Při vyřizování svých záležitostí potřebují asistenci druhé osoby
- Nejsou schopni být vytrvalí, používat svou vůli, ovládat se
- Neznají svá práva a povinnosti – neumí je prosadit a dodržovat
- Chybí jim přiměřená orientace ve společnosti a základní kompetence

S tímto souvisí psychické změny – snížené citové prožívání – otupělost, vyhaslost, emočně reagují v prahu libosti a nelibosti. Cítí se zavaleni problému a prožívají depresivní nálady, agresi. Jejich chování je až odmítavé, hostilní.

Životní styl lidí bez domova je jednoduchý, stereotypní, vyplněný pouhým vegetováním či užíváním alkoholu, drog, či jiných látek způsobujících závislost. Jejich obrannou reakcí často bývá rezignace a přežívání.²³

2.2 Faktor délky v bezdomoví, sdílené normy a postoj společnosti

Čím delší dobu jsou lidé na ulici, tím více dochází k fixaci bezdomoveckého stylu života. Dochází k narušení vazeb s okolní společností, postupně se stávají součástí bezdomovecké komunity, identifikují se stále hlouběji se statutem bezdomovce, mimo komunitu přicházejí o přátele. Lidé na ulici ztrácejí schopnost kontroly nad svým životem, dochází ke změně sebepojetí.²⁴ Lidé bez domova mají většinou nízké sebevědomí.

Toto je znásobené postojem většinové společnosti k těmto lidem. Společnost vnímá lidi v bezdomoví negativně, až s opovržením.²⁵ Běžně je lidé považují za méněcenné, kteří si za svou situaci mohou sami, vnímají je jako osoby neupravené, zapáchající,

²³ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, s. 749-751.

²⁴ Srov. VÁGNEROVÁ, M.; MAREK, J. a CSÉMY, L. *Bezdomovectví ve středním věku*, s. 10-11.

²⁵ Srov. ŠTĚCHOVÁ, M. *Bezdomovci a vybrané sociálně patologické změny*. [online]. [cit. 2023-16-03] Dostupné z: <file:///C:/Users/Dana/Downloads/Stechov%C3%A1-Bezdomovci.pdf>.

obtěžující svým chováním. Postoj společnosti k bezdomovcům je typický svou ambivalencí, kombinací soucitu a odporu.²⁶

Janebová uvádí tři druhy rozlišení podle délky pobytu na ulici:

- Nedávno dislokovaní – lidé sdílejí normy většinové společnosti, jsou na ulici krátce, ostatním bezdomovcům se vyhýbají a neztotožňují se s rolí bezdomovce, svou životní situaci prožívají jako trauma.
- Izolovaní – nedávno dislokovaní – jedná se o osoby, které se dostávají mimo dosah sociálních sítí, prožívají ztrátu sdílených norem majoritní společnosti, přestávají cítit vazbu a závaznost na okolní společenské normy, protože se nestýkají s ostatními bezdomovci a začínají být od společnosti izolováni.
- Osoby identifikované s rolí člověka bez domova žijící izolovaně – charakterizuje je delší doba trvání pobytu na ulici, rezignace. Životní normy a styl sociálního fungování okolní společnosti je jim čím dál tím vzdálenější. Zároveň se ale ostatním lidem v bezdomoví vyhýbají. Vybírají popelnice a kontejnery, to je jejich zdroj obživy.
- Lidé žijící ve skupině lidí bez domova – identifikovaní se skupinou – podle Janebové toto ztotožnění se skupinou může mít vztah k délce života na ulici, proto je důležitá včasná pomoc těmto lidem.²⁷

Včasná intervence je důležitá u lidí, kteří přišli ze dne na den o střechu nad hlavou, protože tito lidé ještě nemají naučené strategie a stereotypy, které by jim pomáhaly dokázat přežít život na ulici. Chybí jim vytvořené návyky, které si během života na ulici postupně utvářejí, aby mohli bez přístřeší fungovat.

Problematika bezdomovectví se vztahuje na celou osobnost člověka, působí na všechny jeho části. Život probíhá v extrémních podmínkách, odehrává se nestandardním stylem v sociální skupině podobně sociálně postižených lidí. Tato skupina lidí jedná určitým způsobem, který je odlišný od jednání většinové společnosti. Lze zobecnit, že skutečnost života v extrémních podmínkách ulice se většinou projeví u jedince

²⁶ Srov. VÁGNEROVÁ, M. Psychopatologie *pro pomáhající profese*, s. 755.

²⁷ Srov. ŠTĚCHOVÁ, M. Bezdomovci a vybrané sociálně patologické změny. [online]. [cit. 2023-16-03] Dostupné z: <file:///C:/Users/Dana/Downloads/Stechov%C3%A1-Bezdomovci.pdf>.

negativně. Existuje určitá časová výměra, během které se vyskytují určité zlomové okamžiky působící na jedince. Tyto skutečnosti vycházejí z poznatků oddělení sociální prevence. Podle Pěnkavy však zatím neexistuje žádný výzkum, který by popisoval časový vliv na postupné změny v osobnosti člověka.²⁸

Většina lidí v bezdomoví je přesvědčena, že je život na ulici poznamenal, byť si to na počátku nepřipouštěli. Ztratili nejen domov, ale i místo ve společnosti a mnohé ze svých schopností. Vnímají pocit vlastního propadu. Situaci prožívání stavu bezdomovectví hodnotí jako postupnou změnu osobnosti a zhoršení psychosociálních návyků. Některé lidi bez domova podle jejich názoru doba, kterou strávili na ulici, nezměnila. Důvodem může být, že jejich psychický stav neumožnil takový stupeň sebereflexe, nebo krátký pobyt v bezdomovectví ještě nezapříčinil změnu jejich osobnosti.²⁹

Následující dělení podle délky pobytu v situaci lidí bez domova uvádím, protože jednotlivé délky pobytu člověka na ulici hrají velkou roli, počínaje alarmujícím stádiem adaptace na bezdomovectví, které začíná ztrátou bydlení, jenž trvá až dva měsíce a přechází během několika měsíců do stádia odporu. Více než pětiletým pobytem člověka na ulici potom dochází k fatálnímu zlomu, kdy se z něj stává bezdomovec se všemi atributy tohoto společenského postavení.³⁰

Období do jednoho roku pobytu na ulici

Člověk v období do jednoho roku pobytu na ulici si dává předsevzetí, vyhledává pomoc v osobě člověka, která by za něj vyřešila jeho problémy. Svůj současný stav zlehčuje a hledá viníka, který má vliv na jeho současný stav. Toto období představuje pro jedince nejnáročnější čas. Po prvotním šoku ze ztráty vztahového, bytového a finančního zázemí se člověk pomalu seznamuje s novou realitou života na ulici. V této fázi období je dobré pracovat s klientovou důvěrou a podporovat ho ve znovu začlenění do společnosti. Pěnkava toto období přirovnává k prvnímu stádiu přijetí závažné nemoci, kdy si jedinec nechce připustit ztrátu sociálního postavení.³¹

²⁸ Srov. GOJOVÁ, A. a PĚNKAVA, P. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*, s. 400.

²⁹ Srov. VÁGNEROVÁ, M.; MAREK, J. a CSÉMY, L. *Bezdomovectví ve středním věku*, s. 208-209.

³⁰ Srov. MAREK, J.; STRNAD, A.; HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví*, s. 103-106.

³¹ Srov. GOJOVÁ, A. a PĚNKAVA, P. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*, s. 401.

Viděno očima bezdomovce, další rok v bezdomoví se mu jeví jako opakování již prožitého „scénáře“.³²

Období do pěti let pobytu bez domova

Jedinec získává jistotu a postupně si přivyká na nové prostředí a vztahy v subkultuře lidí v bezdomoví. Jedná se o období, kdy si postupně přivykl na život mimo domov. Ve skupině lidí v bezdomoví získává vyšší postavení, ztrácí postavení nováčka. Je více samostatný, získává sebevědomí dobré orientace v životě na ulici. Daná doba má zásadní vliv na celkový vzhled jedince, který se projevuje úrovní zachování čistotnosti, standardu oblékání a projevů v jednání člověka. V případě, že si jedinec uchovává dobrou úroveň návyků, je to poměrně dobré znamení možnosti opětovného návratu do společnosti. V opačném případě, když člověk návyky a úroveň ztrácí, existuje nižší šance zařazení těchto lidí zpět. Většinou se jedná o lidi, kteří se mohou společnosti druhých stranit a ve svém způsobu existence mnohem častěji volí únikové prostředky ve formě látek způsobujících závislost, například konzumace alkoholu. Během tohoto období mohou narůstat problémy, jako je zhoršující zdravotní stav, různé dluhy a exekuce, zpretrhání sociálních vazeb se členy rodiny, ztráta přátel.³³

Období nad pět let v bezdomoví

Přibližně po pětiletém období pobytu na ulici dochází u těchto lidí ke druhému zásadnímu zvratu, ve kterém probíhá postupná rezignace na návrat do běžné společnosti. Tento dlouhodobý stav extrémního způsobu života podle Pěnkavy lidem přináší závažné problémy v jejich životě. Jedná se o trvalé změny ve zdravotním stavu, v psychické rovině prožívají pasivitu, rezignují na pokusy změnit svou sociální situaci, mohou mít vysoké dluhy, trpí pokročilým alkoholismem.³⁴

Důležitost včasné pomoci lidem, kteří se ocitnou na ulici, dobře ilustrují následující dvě kazuistiky: Muži zemřela partnerka, na které byl závislý po stránce praktické, vyřizování finančních záležitostí. Kvůli jejich finanční nedostatečnosti a závislosti na alkoholu přišli o bydlení. Včasnou podporou a řešením klientovy vážné situace se klienta poměrně v krátké době podařilo umístit do azylového domu pro muže. Díky

³² Srov. MAREK, J.; STRNAD, A.; HOTOVCOVÁ, L. *Bezdomovectví*, s. 104.

³³ Srov. GOJOVÁ, A. a PĚNKAVA, P. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*, s. 401.

³⁴ Srov. GOJOVÁ, A. a PĚNKAVA, P. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*, s. 402.

podpoře pracovníků z azylového domu dostal klient větší šanci na navrácení se do běžného života. Důležité bylo naslouchání a zhodnocení aktuální situace klienta, posouzení momentálních potřeb a včasná intervence. Mužovo výslovné přání bylo, že se touží dostat mimo dosah svého rodného města, mimo dosavadní okruh svých přátel a známých, kteří mu nepomohli, ale naopak jej táhli, podle jeho slov, k pomyslnému dnu.

60letý muž po návratu ze zaměstnání domů našel své osobní věci a majetek naházený před bytem. Do svého domova se již nedostal, protože majitel vyměnil zámek ve dveřích. V tomto domě prožil 30 let svého života. I když neplatil nájem a mohl si být vědom důsledků, dostal se takto do vážné a krizové situace, kterou nebyl schopen řešit sám, proto vyhledal pomoc terénní služby. I tento muž, protože odbornou pomoc našel včas, nakonec s pomocí podpory a poskytnutí následných sociálních služeb neztratil svou práci a následně se mu povedlo najít náhradní bydlení.

V průběhu terénní sociální práce navštěvujeme muže v bezdomoví, kteří si už na takovýto život bez domova zvykli, bydlí v lese či uprostřed přírody u přírodního pódia. Větší pomoc, týkající se jejich sociálního začlenění do společnosti, odmítají. Takto žijí již více než 10 let.

Teolog, sociální pracovník a terapeut Ole Martin Holte, autor knihy *Bůh na ulici*, během svých vysokoškolských studií strávil 50 dní jako bezdomovec v Oslu a Kodani pro lepší pochopení lidí v bezdomoví. V knize popisuje své vnitřní prožitky, reálné situace z tohoto období svého života, ve kterých získával své bezdomovecké zkušenosti. Na konci knihy shrnuje své zkušenosti z pobytu a pohrává si zde s myšlenkou opětovného návratu na ulici. Popisuje svou chuť vyrazit zpět do ulic, sbalit batoh a jít. Ulice ho stále láká. Přestože již nežil na ulici, přistihl se, že se díval po odpadkových koších, zdali v nich nenalezne láhve, které by mohl vyměnit za peníze.³⁵

³⁵ Srov., HOLTE, O. M. *Bůh na ulici*, s. 123.

3 Potřeba domova a lidská existence

Antropolog Ardrey prováděl výzkumy chování různých druhů živočichů ohledně vztahů k území, na kterém přebývají. Zvířata se vyznačovala vlastnickým a obranným chováním z hlediska místa, na kterém setrvala. Toto jednání připisuje také lidem, když obývané prostředí přirovnává k domovu. Díky tomuto území domova člověk i živočichové mohou naplňovat tři důležité potřeby.

- Základní potřebou podle Ardreye je potřeba bezpečí, kterou skýtá domov. Ale lidem bez domova toto místo chybí, nemají se kam vracet, nemají kde znovu načerpat potřebný pocit jistoty a bezpečí pro svůj život. Z tohoto důvodu lidé bez domova prožívají všudypřítomnou nejistotu, chybí jim domov, bezpečné místo, do kterého by se mohli vracet. Proto se nemohou vyrovnat s nejistotou, kterou skrze domov zažívají. Podle autora lidé bez domova kvůli všudypřítomné nejistotě zakouší pocit permanentního ohrožení.

- Druhou potřebou na základě výzkumů Ardreye, kterou domov ztělesňuje, je významný zdroj stimulace, díky kterému se člověk může v klidu domova vyrovnávat s podněty, se kterými se během dne setkává a které jsou pro něj obtížně snesitelné a zatěžující. Člověku bez domova chybí místo, ve kterém by si mohl v klidu podněty získané mimo domov zpracovat a rozebrat. Člověku bez domova se impulsy během dne mívají, neproniknou do jeho duše, nevšimne si jich. Platí to tím více, čím méně mají podobu uspokojení nejzákladnějších lidských potřeb.³⁶

Podle Vágnerové dochází u lidí bez domova ke změnám v oblasti potřeb a jejich naplňování. Taktéž potřeba stimulace je u těchto lidí snížena. Lidé z nových prožitků většinou získají zkušenost. Bohužel lidé, kteří selhali tímto fatálním způsobem, že přišli o domov, vnímají zkušenosti s tím spojené jako bolestné. Tudíž v nových zkušenostech postrádají smysl a mohou je považovat za nepříjemné.³⁷

- Třetí potřebou, kterou člověk bez domova nemůže naplnit, je problém s vlastní identitou, protože domov se vykazuje jako prostor, místo, čas a určitou trvalostí. Člověk, který se na svém území cítí doma, se může identifikovat se

³⁶ Srov. KELLER, J. *Posvácení bezdomovců*, s. 15-16.

³⁷ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, s. 751.

svými předky, s časovou linií, kterou svým bytím naplňuje a rozvíjí dál. Má také šanci představovat si lidi, kteří přijdou po něm, kteří zde také budou doma.

Člověku v bezdomoví tato jistota chybí, nemá se s čím a kým identifikovat, proto ho pohlcuje anonymita. Jeho údělem je život nikde. S žádným místem se necítí spjatý. Tím se stává život lidí v bezdomoví bezejmenný, nejistý, nudný a plný úzkosti. Chybí jim pocit identity, kým vlastně jsou a kam směřují, jaký je jejich cíl a cesta, chybí jim smysl života.

Pocity úzkosti, obav, nejistoty a nudy zahání alkoholem či jinou drogou. Závislostními látkami čelí anonymitě prostředí. Lidé bez domova se sdružují, aby zahnali nepříjemné pocity, které prožívají s neschopností identifikace, pocitu zakořeněnosti, že někam patří, že mají domov a svou rodinu, sociální vazby.

Robert Ardrey došel k zajímavého objevu. V případě, že lidem chybí místo domova, ve kterém by mohli naplnit všechny tři potřeby, které jsou společné nám lidem a ostatním živočichům, jako je potřeba bezpečí, stimulace a vlastní identity, zbývá jediná možná aktivita, a to válka, násilí, agrese. Válčení se stává způsobem, jak získat či upevnit svou vlastní identitu a identitu ostatních příslušníků. Je to také určitý druh stimulace, bezdomovci mezi sebou rozehrávají hry plné napětí a vzrušení. Neočekávaně tím naplňují i potřebu bezpečí. Oběť chrání své bezpečí, agresor se kvůli své agresi cítí silnější, mocnější, bezpečnější.³⁸

V terénní praxi řešíme často problémy spojené s agresivním chováním a šikanou. Jedná se o nepochopitelné situace, konflikty, vztahy mezi lidmi bez domova, které jsou ovlivněny skupinovým chováním. Některé z klientů najdeme s modřinami, dokonce se zlomeninami. Často zapírají, situaci zlehčují, nechtějí otevřeně sdílet, co se jim stalo. Jen v málo případech jsme klienty doprovázeli na policii nahlásit své zranění jako trestný čin ublížení na zdraví. V případě, že se tak stalo a odvážili se otevřeně promluvit o svém napadení, často svou výpověď poté vzali zpět. Agresoři reflektují své chování jako jednání pod vlivem strachu. To strach je nutí zaútočit dříve, než někdo jiný zaútočí a ublíží jim. Ze strachu a obavy dávají najevo svou sílu, zastrašují své okolí, utvářejí si svou pozici ve skupině. Skupinu ostatních lidí v bezdomoví vnímají jako společenství.

³⁸ Srov. KELLER, J. *Posvícení bezdomovců*, s. 15-16.

Bolest z vyloučení může být tak silná, že může vést až k sebeustrukci, k zoufalství. Být bez domova tedy znamená daleko obsáhlejší problém, který zahrnuje více rovin bytí lidského života, protože domov je pro člověka důležitý, není to pouhá střecha nad hlavou. Být bez domova znamená být sám, nemít místo v jeho společenství, v rodině, ani spojení s ní. Znamená to být sám se svou bolestí, trápením, starostmi.³⁹

Viktor Frankl vnímá domov na úrovni existencionálního prostoru. V rámci existencionálního chápání obrazu domova Frankl vytvořil existenciální souřadnice domova, kterými jsou ukotvenost (stabilita), uspořádanost (struktura) a blízkost (osobní vztah). Vzhledem k mimořádnému významu jednotlivých souřadnic si toto pojetí zaslouží, abychom blíže specifikovali charakter popsaných souřadnic, a to zejména z pohledu lidí v bezdomoví.

Ukotvenost souvisí s procesem identifikace osoby, uspořádanost je spojena s procesem orientace a blízkost se spojuje s procesem interakce.⁴⁰

Krise domova může postavit člověka do situace, která je vyloženě hraniční a můžeme ji přirovnat k jakémusi životnímu rozcestí. V této souvislosti je příznačný názor B. Pascala a platí právě pro lidi v bezdomoví: „Člověk neví, kam se má postavit. Zřejmě zabloudiv, ztratil své pravé místo a nemůže ho najít. Hledá ho všude, nepokojný a bez výsledku, v neproniknutelných tmách.“ I když Pascalovo vyjádření vyznívá navenek poeticky, v reálu života v bezdomoví je krutě pravdivé.⁴¹

4 Bezdomevství jako bezdomoví

Podle Vlastimily a Ilji Hradeckých slovo domov charakterizuje pro člověka více než pouhou střechu nad hlavou, místo k noclehu. Domov je místo, které je téměř každému člověku milé, plné lásky, něhy, intimity, bezpečí. Evokuje vztahy se svými blízkými, rodiči, sourozenci, prarodiči.⁴²

Už historický vývoj pojmu pro označení bezdomovce prošel významovým posunem, jak je to patrné v českém, německém, francouzském i anglickém jazyce.

³⁹ Srov. HRADEČTÍ, VLASTIMILA a ILJA. *Bezdomevství extrémní vyloučení*, s.46.

⁴⁰ Srov. KOSOVÁ, M. a kolektiv. *Logoterapie*, s. 80-81.

⁴¹ KOSOVÁ, M. a kol.; *Logoterapie*, s. 82.

⁴² Srov. HRADEČTÍ, VLASTIMILA a ILJA, *Bezdomevství extrémní vyloučení*, s. 46.

Posun od pojmu pro člověka bez domova jako někoho, kdo je bez státní nebo územní příslušnosti, k chápání bezdomovectví jako stavu bez domova. Zatímco dnes nacházíme pojmy, které vyjadřují stav bez přístřeší nebo bez zázemí domova, v minulosti výraz pro člověka bez domova vyjadřoval, že jde o někoho, kdo je bez státního občanství nebo domovského práva na určitém území.⁴³

V dnešním chápání obvykle „*bezdomovectví označuje situaci bezprostřední nouze, v níž se ocitá člověk bez trvalého domova*“.⁴⁴ V této definici, jak upozorňuje Schwarzová, je výraz domov použit záměrně a není použit jako výraz bezpřístřeší. Protože význam domova je spojován s hlubšími emocemi, jako je pocit bezpečí a jistoty, lásky, nejen s místem, kde lze pouze přespát, mít střechu nad hlavou v technickém slova smyslu.⁴⁵

Také Evropská observatoř bezdomovectví při definování pojmu bezdomovectví stanovila tři domény, které dotvářejí domov, jejich absence může být považována za základ pro vymezení bezdomovectví. Tím jasně spojuje se stavem bezdomovectví absenci kvalit, které skýtá domov.

Z jejího pohledu mít domov znamená:

- Mít slušné obydlí, které je způsobilé k naplňování potřeb dané osoby a její rodiny, zde mluví o fyzické doméně.
- Další doménu nazývá doménou sociální – možnost uchovat si soukromí a udržovat společenské vztahy.
- K tomu přistupuje třetí doména, kterou vidí jako nezbytnou, a pojmenovala ji jako doménu právní. Tato doména poskytuje právní akt výlučného vlastnictví, jistotu užívání a právní nárok na toto vlastnictví.

S ohledem na cíl naší práce vyjdeme z definice vycházející z etymologického základu, která stanoví, že bezdomovectví je stav bez domova.⁴⁶

⁴³ Srov. MATOUŠEK a kol.; SCHWARZOVÁ, G., *Sociální práce v praxi*, s. 317.

⁴⁴ MATOUŠEK a kol.; SWARCOVÁ, G., *Sociální práce v praxi*, s. 316

⁴⁵ Srov. Tamtéž, s. 316.

⁴⁶ Srov. Tamtéž, s. 317.

Bydlení jako přirozená potřeba přístřeší pro všechny by měl být stálý požadavek nás všech. Tento názor prosazují V. a I. Hradečtí. Jejich požadavek vychází z předpokladu práva na dostupné bydlení pro všechny znevýhodněné skupiny lidí.⁴⁷

5 Životní potřeby lidí a životní potřeby lidí v bezdomoví

Každý člověk má nějaké potřeby, které během života naplňuje. Nejvíce respektováno je psychologické pojetí potřeb podle amerického psychologa a představitele humanistické psychologie Abrahama H. Maslowa. Vzhledem k cíli naší práce je tato oblast velmi důležitá. Chceme zjistit, zdali prožívání smyslu života přímo souvisí s naplněním základních životních potřeb člověka.

5.1 Psychologické pojetí potřeb – Maslowova pyramida

Psychologické pojetí hierarchie potřeb úzce souvisí s motivací člověka, která z nich vychází. Americký psycholog Maslow sestavil pyramidu základních potřeb člověka, ve které potřeby jednotlivě odstupňoval a popsal konkrétní životní potřeby lidí. V případě naplnění základních potřeb je člověk motivován naplnit potřeby vyšší. První základní potřeby jsou fyziologické, následují potřeby jistoty a bezpečí, třetí potřebou je potřeba lásky a sounáležitosti, čtvrtá potřeba je potřeba úcty a uznání, respekt, uspokojení z práce, pokračuje potřeba seberealizace, člověk toužící po osobním rozvoji, být prospěšný druhým lidem.

Na základě pojetí Frankla v duchu humanistické psychologie je tato pyramida potřeb doplněna o duchovní potřebu člověka, transcendence.⁴⁸ Souhlasí s Maslowem, že by primárním cílem člověka měla být seberealizace, protože když o ni člověk usiluje, pak ji ztrácí. Seberealizace je možná teprve tehdy, když člověk zapomene sám na sebe, tím, že se odevzdá nějaké osobě či úkolu, vnímá seberealizaci jako vedlejší účinek naplnění smyslu.⁴⁹ Maslow i Frankl dokládají ve svých tezích, že člověk, který již jednou k vrcholu pyramidy – ke zkušenosti seberealizace a transcendenci - dospěl, cítí

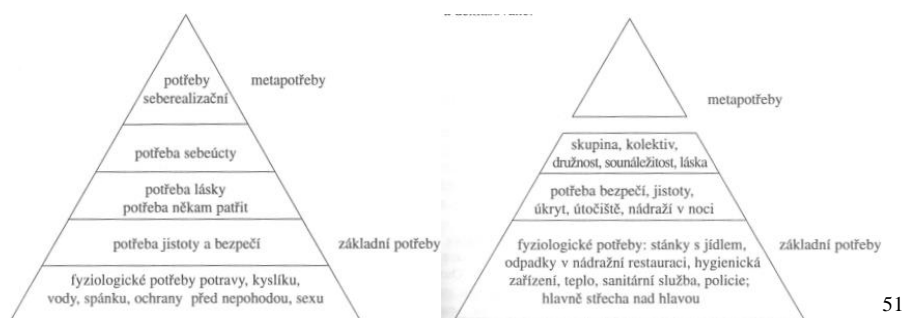
⁴⁷ Srov. HRADEČTÍ, V. a I. *Bezdomovství. Extrémní vyloučení*, s. 35.

⁴⁸ Srov. JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese*, s. 45-46.

⁴⁹ Srov. FRANKL, V.; LAPIDE, P. *Bůh a člověk hledající smysl*, s. 46-47.

silnou potřebu ji naplňovat i v případě, že nejsou uspokojeny jeho základní potřeby jak fyziologické, tak psychické. Frankl to dokládá svými vlastními zkušenostmi z pobytu v koncentračním táboře během 2. světové války.⁵⁰

5.2 Upravená pyramida životních potřeb podle P. Pichona

Dělení podle Maslowa:

Upravená pyramida podle Pascala Pichona:⁵²

P. Pichono díky úpravě Maslowovy pyramidy potřeb vysvětluje atraktivnost nádraží a jeho blízkého okolí pro lidi v bezdomoví. Zamýšlí se nad uspokojením základních životních potřeb sociálně vyloučených lidí, následně interpretuje svá zjištění do upravené pyramidy potřeb jedinců, kteří bohužel nastoupili na cestu desocializace. Popisuje jejich základní pyramidu životních potřeb jako rozbitou, přerušenu. V přežívání v blízkosti nádraží mohou nacházet pocit relativního bezpečí, pocitu integrace do společenství, sounáležitosti s okolním světem.⁵³

Na základně tohoto zjištění Průdková a Novotný ve své knize uvádějí, že mezi první služby, které jsou nabízeny lidem v bezdomoví, se řadí uspokojení jejich základních fyziologických potřeb. Nejprve potřebuje člověk pomoci v tíživé sociální situaci při naplnění svých základních životních potřeb. Tyto kroky vedou postupně k pomalým změnám v jejich životě. Postupuje se tedy od naplnění základních životních potřeb k motivaci a pomoci naplnění a dosažení vyšších životních potřeb, které Maslow definoval. Autoři se domnívají, že až v případě, kdy je člověk nasycený, čistý, cítící se v bezpečí a odpočatý, teprve tehdy se dokáže zamýšlet nad svým životem a získá sílu

⁵⁰ Srov. FRANKL, V.; LAPIDE, P. Bůh a člověk hledající smysl, s. 46-47.

⁵¹ HRADEČTÍ, V. a I. *Bezdomovství. Extrémní vyloučení*, s. 39.

⁵² HRADEČTÍ, V. a I. *Bezdomovství. Extrémní vyloučení*, s. 39.

⁵³ Srov. HRADEČTÍ, V. a I. *Bezdomovství. Extrémní vyloučení*. s. 39-40.

k patřičným změnám ve své tíživé životní situaci.⁵⁴ Porovnáme-li sociální a psychologické pojetí potřeb člověka, pak vidíme, že sociální potřeby se vztahují k zákonu či jiné formě nároku člověka.⁵⁵

5.3 Seberealizace

Podle Maslowa v samém jádru lidské přirozenosti nacházíme sklon k dobrému a slušnému chování u člověka, který prožívá naplnění základních lidských potřeb bezpečí, lásky a sebeúcty. Na vrcholu Maslowovy pyramidy potřeb stojí tzv. „vrcholné zážitky“ spojené se zkušeností seberealizace, sebetranscendence. Pokud jimi člověk projde, je schopen je realizovat později i v situacích, kdy jeho základní fyziologické či psychické potřeby naplněny nejsou. Příkladem mohou být zkušenosti vězňů v koncentračních táborech za II. světové války nebo politických vězňů v 50. letech v naší zemi. To však není situace lidí bez domova, kteří většinou nenaplněností základních potřeb trpěli od dětství.⁵⁶

5.4 Metapotřeby člověka

Potřeby vyšší jsou rozvíjeny prostřednictvím učení, mohou být rozvinuté různou měrou, ale mohou i úplně chybět. Mezi tyto vyšší potřeby řadíme potřeby seberealizace, ocenění, uznání, potřebu znát a umět, potřeby spravedlnosti, pořádku, cti a krásy.⁵⁷

Tento fakt Frankl na základě svých zkušeností z pobytu v koncentračním táboře potvrzuje. Během svého pobytu v lágru viděl lidi, kteří třebaže neměli ani v nejmenším naplněné základní lidské potřeby, přesto dokázali se ctí a důstojností přijmout svůj osud a dokázali prožívat naplnění potřeb vyšších, napříč tomu, že přišli o svůj domov, o své blízké, o celé rodiny.⁵⁸

Rozdílnost situace lidí v bezdomoví v oblasti potřeby naplnění seberealizačních a transcendenčních hodnot popisuje M. Vágnerová:

⁵⁴ Srov. PRŮDKOVÁ, T. a NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*, s. 51.

⁵⁵ Srov. MATOUŠEK, O. a kol.; PĚNKAVA, P. *Strategie a postupy v sociální práci*, s.108.

⁵⁶ Srov. MASLOW, A. H. *O psychologii bytí*, s. 8.

⁵⁷ Srov. HRADEČTÍ, V. a I. *Bezdomovství. Extrémní vyloučení*, s. 38-39.

⁵⁸ Srov. ŽŮREK, P. *Sborník z konference křesťan a bezdomovectví*, s. 15.

„Potřeba stimulace a získávání nových zkušeností je snížena. Pro lidi, kteří selhali takovým způsobem, že se z nich stali bezdomovci, nemá nová zkušenost žádný smysl, naopak bývá považována za nežádoucí a obtěžující“.⁵⁹

Žůrek se domnívá, že bezdomovectví může být i vnitřním duchovním stavem člověka, jakýsi odchod do sebe a do svého vnitra. Tento odchod je často spojený s nemocí, závislostí, společenským útlakem či jiným utrpením.⁶⁰

Uvedené postřehy můžeme doložit další kazuistikou: Dva klienti přišli do kanceláře terénního programu pro lidi bez domova s vypracovaným projektem s názvem Navrácení základních lidských práv a důstojnosti lidem v bezdomoví. Jedná se o jejich společné dílo, projekt, který má za cíl navrátit důstojnost a práva lidem v bezdomoví. Prosí o podporu a zpracování projektu a jeho předložení důležitým institucím ve městě. Rádi by od města dostali dům k užívání. Dům by si sami nájemníci opravili, udržovali provoz a starali se o běžný chod domácnosti. V tomto případě se jedná o naplnění potřeby sounáležitosti, potřeby někam patřit a potřeb seberealizačních, v případě, že by muži bez domova společně pracovali na opravení a chodu domova.

6 Etika jako vědní disciplína

Etika je historicky zásadní vědní disciplína zkoumající chování lidí v oblasti správného a nesprávného, jakožto i jejich rozhodnutí, a zároveň řeší způsoby, jak tuto svoji volbu lidé zdůvodňují.⁶¹

Etika předpokládá svobodné jednání člověka, používá klíčový pojem sebeurčení, který souvisí s vyjádřením oné schopnosti lidské bytosti být osobou se všemi atributy, které k tomu patří.⁶²

Machula vnímá etiku jako vědní disciplínu založenou na svobodném jednání jednotlivce. Tentýž autor jde v chápání etiky ještě dále, když ji považuje za nezbytnou součást sociální práce, při níž sociální pracovník aplikuje etiku do praktické činnosti.⁶³

⁵⁹ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, s. 751.

⁶⁰ Srov. ŽŮREK, P. *Sborník z konference Křesťan a bezdomovectví*, s. 15.

⁶¹ Srov. FISCHER, O.; MILFAIT a kolektiv. *Etika pro sociální práci*, s. 10.

⁶² Srov. FISCHER, O.; MILFAIT a kolektiv. *Etika pro sociální práci*, s. 135.

6.1 Etika v sociální a charitativní práci

Etika je širší zastřešující pojem problematiky lidského života.⁶⁴ Z jejího důrazu na důstojnost všech lidí vychází pojetí lidských práv jako prostředku chránícího důstojný život člověka. Lidská důstojnost a s ní spojená lidská práva tedy vyplývají z podstaty života člověka.⁶⁵

Jejich plný výčet je obsažen v prohlášení OSN (1948) a rovněž v obou úmluvách o lidských právech (1966).⁶⁶

V mezinárodním etickém kodexu sociální práce je zakotveno, že *sociální práce je založena na respektu a důstojnosti všech lidí a na právech, které z toho vyplývají.*⁶⁷

Také známá encyklika „Pacem in terris“ odvozuje od lidské důstojnosti lidská práva náležející všem lidem bez rozdílu.⁶⁸ Autorem encykliky „Pacem in terris“ z 11. dubna 1963 je papež Jan XXIII. Její doslovný český překlad zní „*O míru mezi všemi národy v pravdě, spravedlnosti, lásce a svobodě.*“⁶⁹ Encyklika vyzývá k dodržování lidských práv, toleranci, porozumění a spolupráci v mezinárodních vztazích a odmítá násilí a diskriminaci.⁷⁰

6.2 Etická dilemata v sociální práci s lidmi bez domova

Etická dilemata jsou velmi důležitými aspekty sociální práce. Konkrétně je to možno objasnit na příkladu, kdy se sociální pracovník dostane do situace, ve které stojí před několika stejně nevhodnými možnostmi, jež jsou vlastně konfliktem morálních zásad. V této situaci je důležitá úroveň osobnosti sociálního pracovníka, jeho zkušenosti a toho, jaký je jeho vlastní žebříček hodnot.⁷¹

⁶³ Srov. FISCHER, O.; MILFAIT a kolektiv. *Etika pro sociální práci*, s. 135.

⁶⁴ Srov. FISCHER, O.; MILFAIT a kolektiv. *Etika pro sociální práci*, s. 135.

⁶⁵ Srov. *Život z víry*, s. 76.

⁶⁶ Srov. FISCHER, O.; MILFAIT a kolektiv. *Etika pro sociální práci*, s. 97-100.

⁶⁷ FISCHER, O.; MILFAIT a kol., *Etika pro sociální práci*, s. 95.

⁶⁸ Srov. *Život z víry*, s. 78.

⁶⁹ *Sociální Encykliky (1891-1991)*, s. 175.

⁷⁰ Srov. *Sociální Encykliky (1891-1991)*, s. 175-177.

⁷¹ Srov. MATOUŠEK, a kolektiv. *Metody a řízení sociální práce*, s. 24.

Sociální pracovníci jsou při své práci postaveni každodenně před složité a tíživé sociální situace, rozhodují se a vybírají mezi dvěma či více východisky, kdy ani jedna z možností není ideálním řešením, rozhodují se pro méně špatnou variantu.⁷²

Profesionální sociální pracovník působí jako prostředník mezi potřebami klientů a společnosti. Tento fakt jej zavazuje k dodržování norem a k citlivému udržování rovnováhy mezi těmito dvěma potřebami s cílem dosažení pomoci klientům. Během prvního setkání si musí klient ujasnit, jaký je pracovník člověk a jak ovlivní jeho život. Je etické odpovídat klientovi na otázky, týkající se podmínek, pravidel, poslání, morálky, objasňování vlastní pozice. Jako neetické se považuje, když pracovník předpokládá, že klient všechno zná.⁷³

Úlehla zmiňuje, že vztah pracovníka a klienta v sobě nese dvě roviny:

- První rovina je založena na tezi, že jaký vztah prožíváme k sobě, takový vztah cítíme i ke klientům.
- Druhou rovinou je mínění, že jaké vztahy mají pracovníci mezi sebou, takové vztahy projektují i do vztahů ke svým klientům.

K tomu, aby byla pomoc sociálního pracovníka opravdu profesionální, nastupuje na něj požadavek dostatečného poznání sama sebe, svého prožívání a reagování na náročné situace, které se během jednání s klientem mohou objevit. Pracovník se v průběhu jednání s klientem neustále rozhoduje. Je to proces, kdy volí mezi více možnostmi. Proto se etika práce stává velmi důležitým momentem, neboť jediné, co může pracovník skutečně definovat, je on sám, jeho osobnost.⁷⁴

Z těchto důvodů je důležitý respekt k lidské důstojnosti druhého, respekt jak na straně klienta, tak na straně pracovníka; pracovník potřebuje mít pro práci přijatelné, důstojné podmínky. Úlehla popisuje určitou spojitost mezi profesionální prací a estetickými hodnotami, aby byla práce s klientem na obou stranách příjemná, aby měl klient dobrý pocit z rozhovoru a pomoci. Proto je dobré zahrnout do komunikace s klientem i jiné hodnoty, jako jsou hodnoty krásy, zážitkové hodnoty, hodnoty

⁷² Srov. MÁTEL, AL. *Aplikovaná etika v sociální práci*, s. 117.

⁷³ Srov. ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat*, s. 113.

⁷⁴ Srov. ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat*, s. 113.

prožitkové. Například prožít pocit naplnění, „to bylo pěkné sezení“, „to jsme si hezky popovídali“. Práce s klientem má být svým způsobem hezká.⁷⁵

I přestože takové hodnoty někdy nelze naplnit rychle, protože se klient nachází v tak tíživé životní situaci, že není schopen širšího vnímání věcí a prožívání hodnot, je dobré s ním vést rozhovor, který mu navodí pocit důvěry k pracovníkovi, pocit bezpečí a možné změny k lepšímu v jeho životní situaci.

Příklad z praxe:

Velké rozladění a křik cizojazyčného klienta, který potřebuje asistenci k vyřízení dokladů na ambasádě země svého původu. Neustále hlasitě vyžaduje potvrzení, které je finančně nákladné a na které nedostal příspěvek z dávky mimořádné okamžité pomoci. Jeho chování se na první pohled jeví jako nelogické, dokonce s prvky agrese. Při zachování klidu a trpělivosti pracovníků a vyjasněním dané situace se klient uklidnil a pochopil, že je pro něho důležitější pas a občanský průkaz nežli doklad s omezenou platností, který by byl značně finančně nákladný, jak už uvádíme v úvodu. V případě, že by se ponechal klient ve „vlastním světě“, kromě dočasného dokumentu by již nezískal žádný jiný platný dokument vzhledem k jeho omezeným financím.

6.3 Etické principy

Ve svém stěžejním díle *Kritika praktického rozumu* Kant jako první věc bere do úvahy dvě roviny, dva principy:

- Princip pro posouzení závazného jednání člověka.
- Princip pro jeho vykonání.

Rovněž od sebe odlišuje pojmy vodítko a pohnutka, přičemž vodítko hodnotí jako princip pro posouzení, a pohnutku jako princip pro provedení závazného jednání.

Podle Kanta je to rozum, v němž je zakotven nejvyšší princip pro hodnocení morálnosti.

⁷⁵ Srov. ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat*, s. 113.

Na druhé straně v srdci člověka je zakotvena pohnutka jednání v souladu s mravním zákonem.

Je to vlastně výraz „úcty k zákonu“. Pro tuto úctu má Kant název morální pocit. Pojmem „maxima“ označuje Kant pravidla, podle nichž lidé skutečně jednají. Bývají však často v rozporu s platnými zákony, avšak ve shodě se zájmy lidí.

V této souvislosti se nabízí otázka: „Co je špatné?“ nebo „Co je zlé“? Kant podle Muchové rozlišuje otázku rozumového posouzení, co je správné a nesprávné, a mezi ochotou člověka také podle tohoto posouzení jednat. Protože člověk často není schopen ani ochoten mravní zákon respektovat, i když rozumově usoudil, že je to dobré. Rozumem dospěje člověk k objektivnímu mravnímu zákonu. Ale jednat mravně podle něho bude, až když mu podřídí „maximy“ svojí vlastní vůle, tedy pravidla, podle nichž skutečně jedná.⁷⁶ Takto je srozumitelný tzv. kategorický imperativ, který Kant formuloval:

„Jednej tak, aby maxima tvé vůle kdykoliv zároveň mohla platit za princip všeobecného zákonodárství.“⁷⁷

Pokud chceme vyjádřit, že člověk je svobodný, pak není třeba zdůvodňovat jeho jednání konkrétními příčinami. Nejdříve člověk musí projít vlastní zkušeností své morální volby, což si můžeme vysvětlit jako projev jeho vnitřní svobody. Potom následuje další krok, na základě svého mravního rozhodnutí musí tuto volbu začlenit do svého konkrétního jednání. A právě tento úkol je před člověka postaven jako kategorický imperativ, tedy důrazný příkaz.⁷⁸

Kantovy "Základní principy metafyziky mravů" (1785) jsou věnovány tezi, že všichni lidé mohou vědět, co potřebují vědět, aby byli čestní, dobří, moudří a ctnostní. Účelem Kantovy morální filosofie je pomoci nám uvědomit si principy, které jsou v nás již obsaženy. Nevinnost a závislost musí být nahrazeny moudrostí a dobrou vůlí, máme-li se vyhnout tomu, abychom byli zranitelní a svedení. Podle Kanta vede svoboda

⁷⁶ Srov. MUCHOVÁ, L. *Morální výchova v nemorální společnosti?* s.53-57.

⁷⁷ MUCHOVÁ, L. *Morální výchova v nemorální společnosti? KANT, I. Kritika praktického rozumu citováno podle Muchové* s. 56.

⁷⁸ Srov. MUCHOVÁ, L. *K etické výchově*, s. 71-72.

myšlení přirozeně ke svobodě jednání. Když k tomu dojde, vlády začnou zacházet s lidskými bytostmi ne jako se stroji, ale jako s důstojnými osobami.⁷⁹

6.4 Etické normy

Základem etických norem jsou lidské hodnoty. Ty můžeme vnímat jako skutečnosti, které jsou objektem našich potřeb. Pro hladovějícího člověka má vysokou hodnotu pecen chleba, pro člověka vypovězeného na okraj společnosti má vysokou hodnotu projev respektu a ocenění jeho důstojnosti... Tak se hodnoty stávají pro člověka principiálním elementem ve všech jeho životních situacích. Úspěšnost lidského života je závislá na tom, jestli člověk obstojí, a v naplnění morálních lidských hodnot jako je spravedlnost, láska apod. Jak v praktickém životě, v jeho jednotlivých oblastech, morální hodnoty naplňovat stanovují právě etické normy.

Etické normy mají svým obsahem a zaměřením kategorický charakter. Pokud se rozhoduje člověk v souladu s etickými normami, pak se rozhoduje pro dobro. Ukazatelem správné životní cesty člověka jsou právě etické normy. Jsou to ony, které člověku stanovují svobodný prostor při tvorbě hodnot v otázkách dobra a zla.

Nejdůležitějším smyslem a významem norem je, že jsou to principy a pravidla našeho chování, v nichž se odráží nejvyšší mravní princip: „Je třeba činit dobro a vyhýbat se zlu“. Jak už bylo uvedeno, Immanuel Kant to vyjadřuje slovy: „*Jednej tak, aby maxima tvé vůle se mohla kdykoliv stát zároveň principem všeobecného zákonodárství.*“⁸⁰

6.5 Definice pojmu norma ve vztahu k sociálnímu selhání

Autoři Fischer a Škoda definují normu jako „*obecně hodnotící kritérium, co je normální a běžné, a co je nežádoucí, deviantní.*“ Vzápětí však dodávají, že právě to: „*je subjektivní, v průběhu společenského vývoje se může posouvat a měnit.*“⁸¹

⁷⁹ Srov. ANDERSON, A. Kant's Foundations of Ethics. In: audioteka.com [on-line]. 2011-2023 [07.07. 2023].

Dostupné z: <https://audioteka.com/cz/audiobook/kants-foundations-of-ethics>.

⁸⁰ *Život z víry*, s. 72.

⁸¹ FISCHER, S.; ŠKODA, J. *Sociální Patologie*, s. 22.

Vymezení normy a normality se odvíjí od aktuální úrovně poznání v dané společnosti. Mnohé vzorce chování mohou být považovány za deviantní jen z důvodu chybějících zkušeností a nesrozumitelnosti. V těchto případech se chování lidí odehrává v rovině emocí, vzhledem k tomu, že jim chybí zkušenost, díky které by byla naplněna potřeba jistoty a bezpečí. Z tohoto důvodu mohou odmítat to, co je cizí a neznámé. Mohou mít rigidní, opakující se vzorce chování a jednání. Obávají se nových zkušeností.⁸² Podle Holteho by se měla společnost postarat o lidi, kteří se vinou společnosti dostali na její okraj, mimo dosah běžného chodu života.⁸³ I podle Vágnerové je: „*hranice normy pohyblivá, normalita může být posuzována podle mnoha různých kritérií v závislosti na okolnostech.*“⁸⁴

Holte tvrdí, že existují lidé, kterým pojem většinové normality nevyhovuje, ba naopak jejich přizpůsobení se většinovým normám společnosti pro ně představuje násilný krok. Prosazuje názor, že není dobré každého člověka bez domova proti jeho vůli do společnosti zařazovat.⁸⁵

Normy a pravidla, která jsou vlastní naší většinové společnosti, buď nechápou, nebo se jimi odmítají řídit. Je pro ně typická určitá nekonformnost, často to bývají nestandardní osobnosti.⁸⁶

V obou případech – ať lidé stojí o pomoc i ti, kteří o pomoc nestojí - jsou za svou situaci zodpovědní. Pokud je zbavujeme zodpovědnosti, zbavujeme je tak části jejich lidského potenciálu a svobody, sebevědomí ve vlastní potenciál jednání.⁸⁷

Pro sociálního pracovníka je důležitý všeobecný přehled, který se týká jednotlivých etnických menšin, jejich zvyků, kultury, náboženství i morálních hodnot. Měl by mít výbornou znalost problematiky cílových skupin osob, se kterými pracuje.

V praxi terénního sociálního pracovníka s lidmi bez domova je důležitá komplexní znalost této cílové skupiny ve všech oblastech lidského působení. Všeobecné znalosti multioborových předmětů sociálnímu pracovníkovi pomáhají nepodléhat předsudkům většinové společnosti během sociální práce s touto specifickou skupinou. Ve své praxi

⁸² Srov. FISCHER, S. ŠKODA, J. *Sociální Patologie*, s. 22.

⁸³ Srov. HOLTE, O. M. *Bůh na ulici*, s. 126.

⁸⁴ VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, s. 21.

⁸⁵ Srov. HOLTE, O. M. *Bůh na ulici*, s. 126.

⁸⁶ Srov. VÁGNEROVÁ, M. *Psychopatologie pro pomáhající profese*, s. 754.

⁸⁷ Srov. HOLTE, O. M. *Bůh na ulici*, s. 126.

se často setkává a pracuje s lidmi, kteří se ocitnou v tíživé sociální situaci, ve které prožívají stav sociálního selhání.

Termín sociálního selhání je definovaná situace člověka, který svým sociálním fungováním ohrožuje sebe či jiné osoby. Toto sociální fungování se označuje jako nedostatečné s ohledem k možnostem daného člověka či nepřiměřené vzhledem ke společenským normám.

Sociální selhání může mít různé formy: od nezaměstnanosti, bezdomovectví, nedokončeného základního vzdělání, až po těhotenství před dovršením dospělosti. Rizikové způsoby chování jsou obvykle propojeny, nevyskytují se pouze samostatně. Člověk užívající návykové látky si musí sehnat finanční prostředky na drogu, na které je závislý. Kvůli problémům spojeným se závislostí se těžko zařadí do pracovního procesu, začnou mu chybět finanční prostředky na živobytí, ale také na návykovou látku či alkohol, a kvůli tomu se dostane do nepříznivé životní situace. Závislost na návykové látce se leckdy pojí se získáním finančních prostředků na hranicích zákona. Bezdomovectví podporuje i sklon k alkoholismu.⁸⁸

6.6 Normalita

V průběhu lidských dějin se kritéria normy mění: Rozlišení toho, co je normální a co už je abnormální, je složité. Hranice vymezení závisí na použitém měřítku, není jednoznačně vymezena, mění se v čase.⁸⁹

7 Hodnoty v sociální práci

Základní dokument upravující pracovní povinnosti sociálních pracovníků obsahuje etický kodex. Existuje více důvodů, proč jsou hodnoty v sociální práci důležité. Zejména určují charakter vztahu sociálního pracovníka s klientem, jakož i s kolegy a společností jako takovou. Hodnoty jsou činitelem, který ovlivňuje výběr metod

⁸⁸ Srov. MATOUŠEK, O. *Encyklopedie sociální práce*, s. 127.

⁸⁹ Srov. FISCHER, S.; ŠKODA, J. *Sociální patologie*, s. 22.

používaných sociálním pracovníkem, a v neposlední řadě jsou rozhodující v případech řešení etických dilemat.⁹⁰

Klíčové hodnoty jsou základem pro lidská práva, která z nich vycházejí. Těmito hodnotami jsou lidský život, svoboda, důstojnost, spravedlnost, nediskriminace – nepřipouští se diskriminace nějaké osoby nebo skupiny osob, což můžeme aplikovat i na problematiku bezdomovectví. Solidarita – v našem případě se to týká i fenoménu bezdomovců, neboť se jedná o ztotožnění s trpícími. Sociální odpovědnost – i tato klíčová hodnota se vztahuje k osobám v bezdomoví, ale i jiným kategoriím trpících; úkolem většinové společnosti je jim pomáhat. Život je základem, na kterém je postavena veškerá sociální práce.⁹¹

7.1 Hodnoty lidí bez domova

Hodnoty od nepaměti určují život člověka. Lidé bez domova jsou tvrdě konfrontováni právě s nenaplněnými hodnotami. Mohli mít jako své hodnoty konzumní postoje, avšak najednou přestali mít dostatek finančních prostředků na jejich naplňování. Mohli mít i vyšší hodnoty, jako například zažívání bezpečí, důvěry a lásky v rodinném životě, ale po svém pádu na dno, přestalo najednou platit vše, co u nich bylo pozitivní. Tato deziluze je natolik silná, že člověka přivádí k postupné rezignaci. Situaci bezdomovce určitě pomáhá zajištění dávek nebo vyřízení občanského průkazu. Avšak velmi silným úderem pro sebevědomí bezdomovce je situace, kdy se ho zřekne jeho nejbližší rodina. Vzhledem k tomu si připadá zbytečný a rychle sklouzne k alkoholu a k drogám.⁹²

V souvislosti s problematikou bezdomovectví je třeba si uvědomit, že tento stav představuje pro každého člověka v bezdomoví velké utrpení. Ale současně je potřeba brát do úvahy, že existují dva druhy lidského utrpení. Jedno je osudové utrpení, které je dáno jednou pro vždy, například nevyléčitelná nemoc. Potom je však zbytečné utrpení, to si způsobuje člověk sám, ať už nechtěně, nebo bezdůvodně.

Velmi zajímavá je zkušenost E. Lukasové z její léčebné praxe, kdy říká, že se ve většině případů setkává s utrpením zbytečným.⁹³ Myslím, že lidé bez domova se často nacházejí v situaci utrpení, které jsou kombinacemi obou typů. Morální hodnota postojů

⁹⁰ Srov. MATOUŠEK, O. a kolektiv. *Metody a řízení sociální práce*, s. 32.

⁹¹ Srov. FISCHER, O.; MILFAIT, R. a kolektiv. *Etika pro sociální práci*, s. 104-105.

⁹² Srov. MARTINEK, M. a kol. *Praktická teologie pro sociální pracovníky*, s. 115.

⁹³ Srov. LUKASOVÁ, E. *I tvoje utrpení má smysl*, s. 45-46.

k utrpení a reakce na utrpení je výzva, které člověk v situaci nějaké bolesti čelí. V situaci bezdomovectví je však člověk zahlcen tolika nenaplněnými potřebami, že tato výzva může být velmi lehce silně přehlušena právě onou rezignací.

8 Logoterapie a její etický rozměr

V. E. Frankl vytvořením nového vědeckého psychoterapeutického směru logoterapie způsobil doslova etický průlom v psychologii, a to tím, že specificky vystihl lidské fenomény. Ukázal na podstatné rysy lidskosti člověka, které spočívají v jeho duchovnosti a v jejím rámci v jeho morálním rozměru. A nejen to, neboť do těžiště své klinické praxe postavil fenomén „vůle ke smyslu“, který vtělil do principů a praxe své logoterapeutické školy, kterou založil.⁹⁴ Stal se objevitelem životní cesty člověka založené na fenoménu smyslu jako morální výzvy v životě člověka.⁹⁵ Logoterapie učí člověka hledat smysl – logos – a poskytuje mu pomoc při jeho hledání. Vede ho k uvědomění si jeho vlastní zodpovědnosti za nalezení smyslu života.⁹⁶

Frankl je autorem základního kréda logoterapie, které zní: „Velikost člověka spočívá v jeho schopnosti nalézat ten nejlepší smysl v každé životní situaci, ve které se nachází, a uskutečnit ho“.

8.1 Hodnoty v logoterapii

V logoterapii jsou popsány tři hlavní skupiny hodnot, díky nimž člověk naplňuje svůj život smyslem – tvořivé, zážitkové a postojové:

- Tvořivé: něco vytvářím nebo dělám pro lidi a svět kolem sebe
- Zážitkové: něco prožívám (např. jako krásu) nebo někoho miluji
- Postojové: situace, které nemohu změnit: Ne to, že trpím, ale jak přijmu utrpení a jak proměním utrpení v sílu.⁹⁷

⁹⁴ Srov. LUKASOVÁ, E. *I tvoje utrpení má smysl*, s. 7.

⁹⁵ Srov. FRANKL, V. E. *Co v mých knihách není*, s. 5.

⁹⁶ Srov. FRANKL, V.E. *Lékařská péče o duši*, s. 79-80.

⁹⁷ Srov. MATOUŠEK, O. a kol. *Strategie a postupy v sociální práci*, s. 280-281.

Frankl jako první pochopil specifické lidské fenomény a lidskost člověka v celé jejich šíři a na vědecké bázi je začlenil do své logoterapeutické školy ve Vídni. Logoterapie vidí člověka jako bytost hledající smysl. Člověk na rozdíl od zvířete reaguje na volání po smyslu. Zcela klíčovým prvkem logoterapie je oddělení osudové podmíněnosti na jedné straně a svobodný postoj a jednání na straně druhé. Na vše, co je v životě člověka osudově podmíněné, jako jeho sociální původ, tělesná konstituce nebo to, čím trpí vinou druhých lidí, může člověk odpovědět jako na výzvu v prostoru své svobody. Je to jeho vlastní svobodná duchovní odpověď. Podle Frankla duch potřebuje smysl.⁹⁸ Duch vyjadřuje lidskost lidské bytosti a rovněž smysl toho, že člověk je člověkem!⁹⁹ Podle Bubera je duch ve svém lidském projevu odpovědí člověka jeho protějšku, jeho Ty.¹⁰⁰

8.2 Zpochybnění principu homeostázy

Logoterapie se staví proti principu homeostázy. Ten považuje za cíl veškerých regulačních mechanismů v organismu nastolení dynamické rovnováhy, což platí i pro složitý organismus člověka. Frankl ukazuje, že člověk může prožívat smysl své existence, přestože nemá uspokojeny základní životní potřeby, a že platí i obráceně, v případě, že člověk, který má uspokojeny základní lidské potřeby, nemusí nutně prožívat vůli ke smyslu. Neznamena to, že v případě, když člověk uspokojuje základní lidské potřeby, nutně naplňuje vůli ke smyslu. Homeostáza sama nestačí ke šťastnému a dobrému životu.¹⁰¹

Frankl dává za příklad vztah člověka trpícího nějakou nemocí. Konstatuje, že tělo člověka není věrným obrazem jeho ducha a skutečný smysl nemoci nespočívá v nemoci, ale v postoji, jak se člověk s nemocí vyrovnává, či jak se k ní staví. Je to tedy výzva k naplnění postojové hodnoty.

Nabízí se zde paralela nemocného člověka a člověka v bezdomoví, protože bezdomovec padl do propasti bezdomovectví a nedokáže se k této realitě postavit

⁹⁸ Srov. FRANKL, V.E. *Lékařská péče o duši*, s. 79-80.

⁹⁹ Srov. FRANKL, V. E. *Léčba smyslem*, s. 23.

¹⁰⁰ Srov. BUBER, M. *Já a Ty*, s. 34.

¹⁰¹ Srov. LUKASOVÁ, E. *I tvoje utrpení má smysl*, s. 7-15.

a vyrovnat se s ní. Útrpně přijímá status bezdomovectví a většinou čeká, co mu společnost nabídne – čím a jak jej bude „léčit v jeho nemoci“.¹⁰²

Frankl je přesvědčen, že člověk je více než jeho fyziologické pochody, že oplývá duchovní dimenzí. Podstata štěstí podle Frankla nespočívá v ukájení různých potřeb člověka, jako například dobré pití, odpočinek apod. Neboť to není způsob, jak si vynutit od života štěstí. Logoterapie dává propracovanou radu pro šťastný život. Je jí postoj, který Frankl nazývá „dereflexe“. To znamená, že člověk si najde nějaký cíl anebo se věnuje konkrétnímu úkolu či se v lásce oddá nějaké osobě, přičemž doslova zapomene na sebe. Na dosažení pocitu štěstí člověk vůbec nemyslí a ono se dostaví samo. Je to cesta naplňování tvůrčích a zážitkových hodnot.¹⁰³ Frankl také vyzníval, že otázka po smyslu života přichází hlavně tehdy, když se vede člověku nejhůře, když nějakým způsobem trpí. Tedy v případech, kdy jsou z jeho života vyřazeny tvůrčí hodnoty, někdy – v utrpení z osamělosti – i hodnoty zážitkové. Jedinou možnou odpovědí však zůstává odpověď v oblasti hodnot postojových.¹⁰⁴ Logoterapie chápe smysl jako unikátní, jako smysl okamžiku dané osoby v konkrétní situaci. Dokud člověk disponuje vědomím, je schopen dát duchovní a velmi morální odpověď na výzvy, jak naplnit svůj život smyslem.¹⁰⁵

Základem skutečné existence člověka a současně její stěžejní motiv nalézá logoterapie ve snaze ale i „vůli“ člověka odhalit smysl v jednotlivých životních situacích. Snahou je rovněž naplňovat smysl konkrétními řešeními a postupy, jejichž prostřednictvím takto nalezené hodnoty člověk uskutečňuje ve svém každodenním životě.¹⁰⁶

8.3 Svoboda a zodpovědnost v logoterapii a lidé bez domova

Logoterapeutické pojetí člověka je tvořeno třemi sloupy – svoboda vůle, vůle ke smyslu a smysl života.¹⁰⁷ Frankl chápe svobodu nikoliv jako volnost od něčeho, ale jako svobodu k něčemu. Jde mu hlavně o to, aby člověk měl možnost svobodně volit

¹⁰² Srov. FRANKL, V.E. *Lékařská péče o duši*, s. 79-80.

¹⁰³ Srov. LUKASOVÁ, E. *I tvoje utrpení má smysl*, s. 47.

¹⁰⁴ Srov. FRANKL, *Utrpení z nesmyslnosti života*, s. 15.

¹⁰⁵ Srov. FRANKL, V. E.; LAPIDE, P. *Bůh a člověk hledající smysl*, s. 47.

¹⁰⁶ Srov. BALCAR, K. *Logoterapie a existenciální analýza V.E. Frankla* [online]. Slea: Společnost pro logoterapii a existenciální analýzu [cit. 2023-06-06]. Dostupné z: https://www.slea.cz/wp/?page_id=392.

¹⁰⁷ Srov. FRANKL, V. E. *Léčba smyslem*, s. 21.

odpověď na všechno, co vstupuje do jeho života jako nezměnitelné, tedy osudové.¹⁰⁸ Přitom platí, že každá situace je jedinečná, a že proto nemůže mít předem přisouzen nějaký smysl. Ten musí být odhalen samotným aktérem. A děj, ve kterém se odhalování smyslu situace odehrává, je děj morální úvahy. Frankl však tuto morálnost vztahuje právě k nejlepšímu smyslu konkrétní životní situace, nikoliv k tradičním morálním kodexům. Jinými slovy, dobré jednání je takové, které vede k tomu nejlepšímu naplnění situace smyslem. Kupříkladu člověk bez domova může reagovat na situaci, ve které ho poníží kolemjdoucí tím, že ho bude ignorovat, ale také tím, že mu to „odpustí“. Naopak špatné jednání je takové, které má kořeny v rozhodnutí se proti smyslu. To je situace, kterou běžně nazýváme „vina“. Například když člověk bez domova na situaci ponížení od kolemjdoucího reaguje tím, že na něho plivne, nebo ho dokonce fyzicky napadne.

Samotné morální uvažování předpokládá existenci svědomí člověka. Tedy existenci duchovní instance, pomocí které člověk nad dobrým a špatným naplnění situace smyslem rozvažuje. Frankl nazývá svědomí „orgánem smyslu“. Nepovažuje takovou rozvalu za čistý akt rozumu (jak jsme to viděli u Kanta), ale za intuitivní proces, který potřebuje čas a trpělivost a který může být nalezen i prostřednictvím náhlého vhledu: ano, toto chci uskutečnit. Člověk se může v takové rozvaze také zmýlit. Takže člověk nemá nikdy jistotu, zda odhalil skutečně dobře to nejsmysluplnější, tedy nejmravnější, jednání v určité situaci. To ho však nezbujuje zodpovědnosti za hledání takového řešení. Protože tam, kde má člověk prostor svobody, tam „nemůže nevolit“. Je zodpovědný za svoji volbu. A je také zodpovědný za výchovu svého vlastního svědomí směrem k citlivosti k nejlepšímu smyslu. Prostřednictvím morální rozvahy nad nejlepším naplněním konkrétních situací v životě smyslem dospívá člověk k postoji zodpovědnosti za svůj prostor životní svobody, resp. za morální kvalitu rozhodování se pro smysl nebo proti němu.¹⁰⁹

Jestliže hovoří Frankl ve svém díle o svobodě volby mezi dobrem a zlem, o svědomí a zodpovědnosti jako o všeobecně lidských duchovních mravních fenoménech svědčících o velikosti lidství, musí se logicky jeho úvahy vztahovat i na lidi bez domova. Na mnoha místech už zde bylo ukázáno na specifika postavení těchto lidí v životě a ve společnosti. I profesní zkušenosti sociálních pracovníků nasvědčují

¹⁰⁸ Srov. LUKASOVÁ, E. *I tvoje utrpení má smysl*, s. 11.

¹⁰⁹ Srov. FRANKL, V. E. *Psychotherapie a náboženství: hledání nejvyššího smyslu*, s. 57-59.

tomu, že lidé bez domova právě v situacích voleb naplňujících smysl jejich životních situací selhávají, proviňují se, volí postoje rezignace apod.

8.4 Smysl – určitý způsob utváření situace

Člověk naplňuje smysl v přítomné chvíli životní situace, znamená to, že smysluplně žijeme a naplňujeme smyslem svůj život. Každý člověk má vždy v okamžicích rozhodování při naplňování smyslu možnost volby. Ve chvílích rozhodování během naplňování smyslu života je vždy přítomná svoboda. Jakým způsobem se rozhodneme, záleží na našich schopnostech, vlohách a svědomí, řídíme se svým vlastním cítěním a chtěním. Bezprostředně se účastníme situace, kterou nám život přinese, člověk je plně angažován. Záleží vždy na konkrétní osobě a vlastním smyslu dané situace, není možné, aby smysl za člověka řešil někdo jiný, aby mu hledal jeho vlastní životní smysl. Každý člověk si jej musí najít sám, protože smysl je pro každého člověka jeho vlastním bytostným smyslem, ale je možné být druhému člověku nápomocen při jeho hledání. Najítí smyslu musí bezvýhradně spočívat konkrétně na člověku, který smysl právě hledá. Hledání smyslu je proces vyznačující se dvěma charakteristikami, probíhá neustále a nikdo jej nemůže nahradit, podobně jako život, který člověk prožívá pouze sám za sebe. Fakt, že se v dané chvíli rozhodne nenaplnit výzvu osudu, je rozhodnutím a naplněním smyslu situace. Na konci života člověk rekapituluje své výzvy a životní situace, které mu život přinesl.

Odpověď na otázku po smyslu života nás vede ke zdroji našeho jednání a uchopení budoucnosti, byť je otázka po smyslu podána mlčky, či je vyslovena. Hledání smyslu je vlastní právě a pouze člověku, je tím nejlidštějším projevem toho, co je v člověku nejvíce lidské. Člověk chce cítit a vědět proč žije, co je jeho úkolem, stále přezkoumává to, co má vytvářet. Jakým způsobem může být druhým lidem ku pomoci. Smysl je prožíváním otázky člověku vlastní: Pro co žít? Člověk nechce prožívat život tupě a neaktivně, ale naopak tvořivě, aby měl jasné vědomí toho, proč tu je a co má, či nemá konat.¹¹⁰

Pro práci sociálních pracovníků s klienty v bezdomoví to znamená, že je potřeba se nejprve věnovat otázce skutečné citlivosti klienta vůči otázkám po smyslu jeho vlastního života. Nevyčerpávat tedy svou pomoc pouze v poskytování podpory

¹¹⁰ Srov. LANGLE, A. *Smysluplně žít. Aplikovaná existenciální analýza*, s. 7-9.

v naplňování základních fyziologických a psychologických potřeb, ale nenápadně také pátrat po, možná skrytých, zkušenostech klienta spojených s hledáním smyslu života, který okolní společnost vnímá jako sociální selhání. Tomu má také sloužit kvalitativní výzkum v praktické části této práce.

9 Organizace zabývající se bezdomovectvím

Organizace zabývající se bezdomovectvím hrají v životě lidí v bezdomoví nezastupitelnou a klíčovou roli, neboť jsou vlastně jediné, které se tento fenomén bezdomovectví pokoušejí řešit. Tyto organizace existují jak na evropské úrovni, tak na národních úrovních jednotlivých států, jakož i místních úrovních v jednotlivých regionech, městech a podobně. Činnost organizace Charita Tábor popisuji podrobně, protože v ní již rok aktivně pracuji jako sociální pracovník v terénu a protože právě z její činnosti čerpám v této práci příklady z praxe. Navíc jsem právě v tomto prostředí hledala respondenty pro kvalitativní výzkum, který je součástí práce.

9.1 Nadnárodní organizace – FEANTSA

FEANTSA je Evropská federace národních organizací pracujících s bezdomovci. Zastřešuje neziskové subjekty, které jsou zapojeny do problematiky bezdomovectví v Evropě.

Je to jediná nevládní organizace zaměřená na boj proti bezdomovectví v Evropě. Působí od roku 1989 ve více než 100 členských organizacích téměř ve všech státech Evropské unie. Jejím cílem je zabránit sociálnímu vyloučení lidí a chudobě, bojuje proti bezdomovectví, pracuje na zlepšení sociálních podmínek lidí na okraji společnosti, ohrožených ztrátou domova.¹¹¹

9.2 Významné organizace v České republice

Organizace Charita v České republice působí mimo státní sektor a jako nestátní poskytovatel pokrývá největší síť sociálních a zdravotních služeb. V současné době působí 275 poboček/pracovišť Charity v celé České republice a pomáhají lidem, kteří se

¹¹¹ Srov. FEANTSA. S.A.D. Co je to FEANTSA. [online]. 2021 [cit. 2023-05-04]. Dostupné z: <https://sad-cr.cz/feantsa/>.

ocitli v těžké životní situaci a potřebují pomoc. Pracovníci z Charity se zajímají o lidská práva a důstojnost těchto lidí, pomáhají jim bez ohledu na jejich vyznání. Práce Charity obnovila česká římskokatolická církev po r. 1989.¹¹²

Diakonii ČCE spravuje Českobratrská církev evangelická. Od roku 1989 působí v oblasti pomoci lidem v nouzi, je jedním z nejvýznamnějších poskytovatelů sociálních služeb v naší republice. Mimo jiné organizuje humanitární pomoc a rozvojovou spolupráci v zahraničí. Její působnost se dotýká tisíce klientů v nepříznivých životních situacích a vychází z křesťanských hodnot.¹¹³

Naděje, z.s. je další organizací pracující s lidmi bez domova, která vznikla v roce 1990. Pomáhá nejen lidem bez domova, ale všem lidem v nouzi.¹¹⁴ „*Posláním Naděje je praktické uplatňování evangelia v životě a jeho šíření.*“¹¹⁵ Její působnost je rozšířena po celé České republice, ve své praxi uplatňuje víceúrovňovou strukturu péče, díky které naplňuje základní potřeby lidem v bezdomoví, a nadále jim pomáhají s odborným poradenstvím a asistencí při jednání s úřady, zajišťují také pastorační službu.¹¹⁶ Naděje vznikla z iniciativy manželů Hradeckých.

Armáda spásy jako mezinárodní hnutí evangelikální odnože všeobecné křesťanské církve pomáhá lidem, kteří to potřebují. Roku 1865 ji založil kazatel William Booth na základě svého soucitu a křesťanské lásky k chudým a nevěřícím lidem. Toto hnutí se šířilo ve své době velkou rychlostí po celém světě.¹¹⁷ V současné době Armáda spásy v České republice působí v rámci mezinárodní struktury. Její pomoc je založena na křesťanských hodnotách, jako jsou víra, naděje, láska. Motto Armády spásy zní: „*Polévka, mýdlo, spasení.*“ „*Srdce Bohu, ruce lidem.*“¹¹⁸

¹¹² Srov. CHARITA ČESKÁ REPUBLIKA. *Charita doma*. [online]. 2023 [cit. 2023-10-04]. Dostupné z: <https://www.charita.cz/>.

¹¹³ Srov. DIAKONIE ČESKOBATRSKÉ CÍRKVE EVANGELICKÉ. *O nás*. [online]. 2023 [cit. 2023-04-05]. Dostupné z: <https://www.diakonie.cz/o-nas>.

¹¹⁴ Srov. PRŮDKOVÁ, T. a P. NOVOTNÝ. *Bezdomovectví*, s. 56.

¹¹⁵ NADĚJE. *Naděje*. [online]. 2013-2023 [cit.2023-04-05]. Dostupné z: <https://www.nadeje.cz/>.

¹¹⁶ Srov. PRŮDKOVÁ, T. a P. NOVOTNÝ. *Bezdomovectví*, s. 57.

¹¹⁷ Srov. PRŮDKOVÁ, T. a P. NOVOTNÝ. *Bezdomovectví*, s. 57.

¹¹⁸ ARMÁDA SPÁSY V České republice. *O nás, kdo jsme*. [online].2016 [cit. 2023-04-05]. Dostupné z: <https://armadaspasy.cz/o-nas/kdo-jsme/>.

9.3 Charita Tábor

Lidem bez domova na Táborsku nabízí pomoc nezisková organizace Charita Tábor, jejímž zřizovatelem je Biskupství českobudějovické, které je součástí římskokatolické církve. Do roku 2022 se jmenovala Farní charita Tábor a poskytovala pouze adiktologickou službu Auritus pro lidi závislé na drogách, alkoholu, gamblingu apod. Dále zde působila též Diecézní charita, která nabízela Terénní program pro lidi bez domova a Občanskou poradnu poskytující pomoc lidem v těžké životní situaci. Od roku 2020 působí ve funkci ředitele Charity Tábor Miroslav Petrášek, na jehož popud došlo od roku 2022 k převzetí služeb Diecézní charity ČB Charitou Tábor.¹¹⁹ Posláním charity je milosrdná láska ke všem lidem v nouzi bez rozdílu.

Službu Terénní program pro lidi bez domova a osoby ohrožené ztrátou bydlení zajišťuje tým složený ze sociálního pracovníka, pracovníka v sociálních službách a nově, od roku 2023, zde pracuje i duchovní. Služba je určena lidem, kteří se ocitnou bez přístřeší a bez domova v důsledku alkoholismu, zadlužení či ztrátou sociálních vazeb. Cílem terénní sociální služby je pomoci těmto lidem zajistit základní lidské potřeby, pomoci jim při zpětném začleňování do společnosti a podpořit jejich nezávislost na systému sociálních služeb.

Služba nabízí lidem bez domova pomoc:

- Při orientaci v jejich aktuální životní situaci, včetně jejich důsledků
- V porozumění svým právům a povinnostem
- Vedení k převzetí zodpovědnosti za svůj život a rozhodnutí
- Při zajištění dávek existenčního a životního minima
- Doprovodem na úřady, k lékaři aj.
- Potravinovou pomocí a oblečením

Na Táborsku tuto službu využilo cca 120 klientů, kteří jsou v její evidenci. Jejich počet se v průběhu roku neustále mění. Osob bez domova a ohrožených ztrátou bydlení

¹¹⁹ Srov. NOVÁKOVÁ, M. *Táborská Charita má nového ředitele. Táborský deník.cz* [online]. 17. 8. 2020 [cit. 2023-06-06] Dostupné z: <https://taborsky.denik.cz/ctenar-reporter/taborska-charita-ma-noveho-reditele-20200817.html>.

se nachází na Táborsku více, než je registrováno v anonymní terénní službě. Jsou i klienti, kteří službu a nabízenou pomoc odmítají, ale i přesto s nimi terénní sociální pracovník zůstává v občasném kontaktu.

Klienti mohou v rámci služby využívat jednou týdně teplé jídlo formou polévky, pečiva, kávy, čaje. Dodání teplé polévky pro lidi bez domova zajišťují místní restaurace a rovněž spolek žen pod názvem „Polévka, která pomáhá“. Dále je klientům připravován potravinový balíček a hygienické potřeby, které si mohou vyzvednout v kanceláři terénní služby. Při zajišťování těchto základních potřeb pro lidi bez domova sociální pracovník získává důvěru klientů, která je velmi důležitá při další návaznosti sociální práce s klientem. Sociální pracovník klientovi pomáhá při komunikaci s jinými úřady a organizacemi – například při vyřizování dokladů, dávek atd. V zimních měsících motivuje a podporuje klienty, aby využívali sociální službu Noclehárny Tábor, především ve velkých mrazech, aby přes noc nezůstávali na ulici. Služba je poskytována za poplatek 50 Kč/noc, zde klienti mohou být od 19 hodin do druhého dne do 11 hodin. V rámci služby Noclehárny Tábor se klienti mohou vysprchovat za desetikorunový poplatek nebo si vyprat prádlo, rovněž za poplatek 10 Kč. Ač uvedené ceny nejsou vysoké, pro některé lidi bez domova i tyto částky mohou být nad jejich měsíční rozpočet. V těchto případech sociální pracovník nabízí možnost spolupráce úřadu práce. Se souhlasem klienta se určitá částka existenčního minima posílá přímo sociální službě Noclehárna Tábor.

Charita Tábor je křesťanská nezisková organizace, která podporuje svými službami lidi v nouzi, ale také se snaží podněcovat altruismus i ve většinové společnosti formou peněžních sbírek a darů, které jsou využívány k pomoci potřebným.

Takovými projekty jsou „Táborská nocleženka“ a „Táborská stravenka“. Dar ve výši 50 Kč je proměněn v jednu „nocleženku“, která pomůže člověku bez domova přespát jednu noc v Noclehárně Tábor v teple. Na stejném principu funguje i „Táborská stravenka“, kdy je finanční dar proměněn na stravenku v hodnotě 60 Kč, za niž si klient může koupit jídlo. Tento projekt má ale větší rozměr. Klient získá stravenku nebo „nocleženku“ po odpracování jedné hodiny úklidem veřejného prostranství. Klient tak znovu získává, či si udržuje pracovní návyky, podle toho, jak dlouho už bez domova a zaměstnání je. Vytváří se tak určitá forma motivace, smysluplnosti prožitého dne a snaha naučit klienta bez domova určitému řádu – musí přijít včas na domluvené místo,

což u těchto lidí bývá častým problémem. Tento projekt zlepšuje i pohled veřejnosti na lidi bez domova.

V Noclehárně Tábor v odpoledních hodinách od 13 hodin do 15 hodin jednou za 14 dní funguje tzv. „Naslouchárna“, kde má duchovní otec promluvu na určité téma. Zde se lidem bez domova dostane duchovní podpory v jejich životní situaci i při vzájemném sdílení svých životních příběhů. Rovněž je zde pro ně připraveno malé občerstvení.

9.4 „Naslouchárna“

Komunikace s lidmi bez domova se ukazuje jako velmi přínosná ve dvou rovinách; za prvé klientovi dává možnost, aby vyjádřil své problémy, potíže, pocity apod., a na straně druhé umožňuje pracovníkovi hlubší poznání osoby klienta, čímž vzniká oboustranný prospěch a důvěra, která je velmi důležitá pro další sociální práci a začlenění těchto lidí do „běžného života“. Ne vždy se však toto daří. Praxe Charity Tábor ukazuje, že centra „Naslouchárny“ jsou významným komunikačním prostředkem mezi lidmi v bezdomoví a pracovníky, upevňující vzájemnou důvěru a profesionální vztah. Z řad účastníků „Naslouchárny“ byli vybráni čtyři lidé v bezdomoví jako respondenti k provedení výzkumu na téma Zkušenost smyslu života jako součást životních zkušeností lidí bez domova.

9.5 Komunikace s lidmi bez domova

Podle Pěnkavy je komunikace u lidí bez domova snížena z důvodu nenaplnění základních fyziologických potřeb. Praxe některých pracovníků však ukazuje, že určitým významným změkčujícím faktorem, který působí na velkou většinu lidí bez domova, je navázání určitého vztahu s osobou sociálního pracovníka. Tento fakt ulehčuje situaci jak pracovníkovi, tak lidem bez domova.¹²⁰

„Obecné pravidlo z Bible – duševní a duchovní pokrm lze přijímat až po saturování hladu po tělesném pokrmu.“¹²¹

Vzhledem k jejich omezenému přístupu k informacím dochází u těchto lidí k narušení komunikace, nesrozumitelnému vyjadřování a nepřiměřenému vnímání svých schopností.¹²²

¹²⁰ Srov. GOJOVÁ, A.; PĚNKAVA, P. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*, s. 397.

¹²¹ GOJOVÁ, A.; PĚNKAVA, P. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*, s. 397.

9.6 Naslouchání

Naslouchání je velmi aktivním procesem, který vyžaduje bdělou přítomnost naslouchajících. Naslouchající by neměli vstupovat do procesu svými radami, komentáři, názory, ale zůstat nezaujatě soustředění, případně jemně povzbuzovat mluvícího.¹²³

Jedna z iniciativ, která se jeví jako velmi přínosná, je setkávání s názvem „Naslouchárna“. V „Naslouchárně“ se učíme všichni naslouchat. Původní idea vychází z italských „centri di ascolto“ [čentri di askolto] „center naslouchání“, která jsou velmi rozšířena v rámci italské Caritas. I když jde o místa první sociální pomoci i v materiálním smyslu, jde ještě více o místa, kde se naslouchá bolestem i radostem těch, kteří se dostali do tíživé situace. V českých podmínkách se tato iniciativa uchytila v Plzni a rozvinula se ve scházení otevřené podpůrné skupiny pod vedením katolického duchovního Martina Sedloně („Naslouchárna Betlehem“), který získal první zkušenosti s „centry naslouchání“ právě v Itálii.

Nyní se tento duchovní stal na část úvazku i naším zaměstnancem v Charitě Tábor a tato iniciativa se stává velmi oblíbeným časem našich lidí bez domova. V rámci strukturovaného setkávání, které je postaveno na prvcích Lectio divina, hagioterapie a klasické zkušenosti, probíhá sdílení nad biblickým textem. Jde o prostor asi dvouhodinového setkání, kde je každý účastník vítán a má možnost vyjádřit a vyslovit, co má na srdci. Všichni vědí, že jde o setkání duchovního rázu v duchu motto: „Pro Boha je každý důležitý“. Základním východiskem je vědomí, že každý (tedy i úplně pokažený) život je Božím tajemstvím.

Na začátku každého setkání se nejdříve představí všichni přítomní. Každý dostane do ruky mikrofon a je pozván, aby řekl alespoň své jméno a to, co zrovna chce. Přítomní jsou někdy až ohromeni tím, že jim někdo chce naslouchat. Že je nikdo nechce hned poučovat a předělávat. Základem ke vzájemnému sdílení je obvykle biblický nebo nějaký jiný text. Je vždy velkým překvapením, jak jsou přítomní vnímaví, jakých si všimnou detailů a jak jsou najednou ochotni odkrýt svoje bolesti. Jak se z nadávání a hudrování dostanou do pozice toho, kdo začne mluvit o svém selhání nebo bolestném mládí.

¹²² Srov. GOJOVÁ, A.; PĚNKAVA, P. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*, s. 398.

¹²³ Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*, s. 112-113.

Není výjimkou zkušenost, kdy žena, které odebrali děti, zakusí útěchu a posilu ze Šalamounovy moudrosti, který odhalí pravou matku tím, že se tato matka raději zřekne svého dítěte, než aby ho nechala rozpůlit (1. Královská 3,16). Pak tato žena pláče se slovy, že je lepší, že jsou její děti někde, kde je jim lépe, než aby trpěly s ní. Když v návaznosti na to pak dostane podporu všech přítomných, je to opravdu velká věc.

Sebeotevření jako jeden z bodů respektujícího dialogu je v „Naslouchárně“ důležitým bodem, když sdílíme své pocity, bolestné zkušenosti, ale i radostné události a to, co nás potěšilo, kdykoliv jsme zažili pomoc díky Boží či lidské přítomnosti. V čem se cítíme spojeni a co nás naopak rozděluje. A jestli si vzájemně můžeme poskytnout podporu.¹²⁴

Oprávněnost existence a fungování projektu „Naslouchárna“ v podmínkách Charity Tábor dokumentují i dopisy bývalých mužů v bezdomoví, toho času ve výkonu trestu, p. Viléma a p. Josefa, adresované katolickému duchovnímu Charity Tábor Otci Martinu Sedloňovi.

S ohledem na mimořádnou zajímavost obsahu dopisů v kontextu tématu této diplomové práce si jej zde dovoluji ocitovat v plném znění:

*„Milý otče Martine, mrzí mě, že nemůžu být na setkání společně s Vámi. Na tom minulém jsem pochopil spoustu věcí. Když jsme společně rozebírali pasáž z Bible, tak jsem si uvědomil, že nad věcmi i lidmi se musí přemýšlet více do hloubky a nedat na první dojem. Ten může být správný, ale i špatný. Proto teď o lidech více přemýšlím a snažím se jim více zalézt pod kůži, abych je neodsoudil a nekřivdil jim. Děkuji za toto prozření, a jestli Vás mohu poprosit, pomodlete se za mě. Děkuji Vilém“.*¹²⁵

Druhý dopis nebudu citovat v plném znění pouze jeho část:

„Milý Martine Sedloni, chybí mi tvé naslouchání, protože jsem si z něho odnášel kousek něčeho nového a kousek po kousku. Tvé vyprávění bylo pro mě krásné a poučné, za to ti chci Martine, poděkovat. Děkuju. Jestli můžeš, pošli mi prosím růženec a pomodli se za mě. Děkuji Josef.“

¹²⁴ Srov. KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*, s. 115-116.

¹²⁵ S laskavým svolením všech aktérů dopisu.

10 Duchovní pomoc lidem bez domova

Člověk je bytost čtyřdimenzionální. Světová zdravotnická organizace popisuje čtyři důležité roviny vnímání člověka. Člověka chápe jako biologicko – psychologicko – sociální a spirituální jednotu. Každá dimenze je už dnes předmětem jednotlivých vědeckých disciplín.

Biologická dimenze, která popisuje hlavně fyzickou oblast člověka, je předmětem výzkumu v přírodních vědách a medicíně.

Psychologická dimenze se zaměřuje na duševní stránku člověka, jeho emoce, prožívání, poznávání, kognitivní schopnosti, motivaci. Toto zkoumá psychologie a psychoterapie.

Sociální dimenze se odehrává v rámci vztahů jednotlivců ve skupinách, jejich fungování a procesů v jejich přirozeném sociálním prostředí. Těmito otázkami se zabývá sociální práce, politologie a sociologie.

Spirituální dimenze se odráží v myšlení člověka v otázce po smyslu, otázce po transcenci, po tom, co člověka přesahuje. Těmito otázkami se zabývá teologie, filosofie i některé psychoterapeutické směry (např. logoterapie).¹²⁶

Podle Průdkové je duchovní pomoc v sociálních službách pro lidi bez domova často opomíjena, přestože každý člověk potřebuje věřit v něco, co ho přesahuje, potřebuje vědět, že jeho konání má smysl, že existuje naděje na lepší budoucnost. Proto by duchovní pomoc měla být součástí sociální práce. Zkonstatovali jsme, že člověk je bytost obdařená čtyřmi dimenzemi – fyzickou, psychickou, sociální a duchovní. Z tohoto důvodu nestačí člověku naplnit základní životní potřeby, jako je zajištění fyziologických potřeb, potřebu jistoty a bezpečí, potřebu sounáležitosti, stále mu bude něco chybět.¹²⁷ Vlastimila a Ilja Hradečtí jsou přesvědčeni, že cílem pomoci lidem bez domova je, aby našli smysl života; v případě, že najdou smysl života, je pro ně mnohem snazší znovu se vrátit do běžného života, navázat nové vztahy, obnovit rodinné vazby.¹²⁸

¹²⁶ Srov. MARTINEK, M. a kol. *Praktická teologie pro sociální pracovníky*, s. 22-23

¹²⁷ Srov. PRŮDKOVÁ, T. a P. NOVOTNÝ. *Bezdomovectví*, s. 62.

¹²⁸ Srov. HRADEČTÍ, V. a I. *Bezdomovství. Extrémní vyloučení*, s. 70-71.

11 Kvalitativní výzkum

Teoretické pojednání mělo za cíl charakterizovat sociální jev bezdomovectví a teorii V. E. Frankla o logoterapii. Zatím jsem mezi těmito dvěma oblastmi nehledala vztah. Jeho hledání a eventuální charakteristika je cílem následujících kapitol. Chci se zabývat odpovědí na otázku, zda lidé bez domova hledají ve svém životě nějaký vyšší smysl, nebo zda na tento duchovní rozměr svého života rezignovali. Protože mi jde především o pohled samotných lidí bez domova, zvolila jsem metodologicky kvalitativní výzkum. Na základě svých poznatků o životním stylu bezdomovců, které jsem získala v průběhu svého zaměstnání, jsem zvolila metodu Interpretativní fenomenologické analýzy.

11.1 Metodologie výzkumu

Ústředním bodem výzkumu podle interpretativní fenomenologické analýzy (dále jen IPA) je porozumět prožité zkušenosti člověka. Pomáhá detailně prozkoumat způsob, jakým člověk dává význam svých zkušenostem, a tak lépe „porozumět jeho porozumění“. Jejím smyslem není prokázat výskyt nějakých fenoménů ve společnosti, jako je tomu u kvantitativních přístupů, ale postihnout jejich prostou existenci, porozumět jim právě z pohledu zkoumané osoby či skupiny. Ovšem s tím, že analýza dat probíhá v neustálém dialogu se zkušenostmi a pohledem na svět z perspektivy výzkumníka. Výzkumník si je tedy vědom toho, že jeho analýza dat získaných v rozhovorech s respondenty je současně jeho vlastní interpretací těchto zkušeností. Otázky v rozhovoru mají respondentům pomoci, aby porozuměli své zkušenosti se zkoumaným jevem. A současně se výzkumník snaží porozumět tomu, jak ke svému porozumění vlastně dospěl respondent. Jde o tzv. hermeneutický kruh. Celek je srozumitelný na základě pochopení jednotlivých částí. A jednotlivé části jsou pochopitelné na základě porozumění celku. Smyslem metody IPA je prozkoumat do hloubky proces dávání významu určitému jevu. Z toho plyne, že k výzkumu jsou vybíráni pouze jednotlivci, ale smyslem rozhovorů s nimi je získat co nejvíce dat o zkoumaném jevu, jak ho prožívají, promýšlejí a interpretují. Nejde zde tedy o prokázání obecného výskytu nějakého jevu, ale o jeho detailní porozumění.¹²⁹

¹²⁹ Srov. KOUTNÁ KOSTÍNKOVÁ, J.; ČERMÁK, I. *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy. Interpretativní fenomenologická analýza*, s. 9-12.

V našem případě půjde o výzkum chápání významu smyslu životních situací v životním stylu lidí bez domova. V daném případě jsem respondenty hledala ve společenství lidí v bezdomoví v Táboře v komplexu řešeném sociálními službami Charity Tábor. K vlastnímu provedení výzkumu byli vybráni čtyři respondenti z řad účastníků „Naslouchárny“.

11.2 Cíl výzkumu a výzkumné otázky

Cílem výzkumu podle IPA je zjistit, jak určitý jednatel či skupina – v našem případě lidé v bezdomoví – vnímají či prožívají určitou situaci, s níž jsou konfrontováni, a jakým způsobem této zkušenosti přisuzují význam vzhledem k naplňování života smyslem.¹³⁰ V našem případě je cíl výzkumu následující:

Zjistit, jakou mají lidé bez domova osobní zkušenost s prožíváním smyslu života a jak ji zařazují do svých zkušeností, jak vnímají zkušenost smyslu života jako součást životních zkušeností lidí bez domova, popřípadě zda se v rámci takových zkušeností vyskytují nějaké morální kategorie.

Výzkumná otázka, která je odvozena od cíle výzkumu, se zaměřuje především na porozumění individuální zkušenosti a jejímu významu. Často se rozlišuje hlavní výzkumná otázka a otázky doplňující. V tomto výzkumu je jejich formulace následující:

Hlavní výzkumná otázka:

- Jak vnímají lidé bez domova zkušenosti s tvůrčími, zážitkovými nebo postojovými hodnotami ve svých životech a jaký jim připisují význam?

Vedlejší výzkumné otázky:

- Jak vnímají lidé bez domova zkušenost s vinou ve svých životech a jaký jí připisují význam?
- Jak vnímají lidé bez domova hodnoty své vlastní svobody a zodpovědnosti za svůj život?

¹³⁰ Srov. KOUTNÁ KOSTÍNKOVÁ, J.; ČERMÁK, I. *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy. Interpretativní fenomenologická analýza*, s. 12.

➤ Lze nalézt ve zkušenosti se smyslem života lidí bez domova ještě jiné morální kategorie?¹³¹

11.3 Tvorba dat

Tvorba dat musí probíhat tak, aby poskytla detailní popis respondentovy zkušenosti v první osobě – Já. Proto se získávají prostřednictvím neformálního rozhovoru, pro který má výzkumník sice připravené otázky, ale nepostupuje přísně podle jejich pořadí, nechává respondenta hovořit volně, vybízí ho často ke zpřesnění výpovědi nebo k jejich rozvinutí a vhodně zařazuje připravené otázky.¹³² To je důležité zejména v rozhovoru s lidmi bez domova, protože předpokládám, že téma rozhovoru pro ně bude neobvyklé, může jim chybět i příslušná slovní zásoba, takže budou potřebovat povzbudit k hledání výrazů apod.

Při tvorbě struktury pohovoru a otázek pro respondenty jsem se dílem inspirovala Dotazníkem smyslu života ZdroSmy¹³³ a dílem soustavou otázek vycházejících z logoterapie.¹³⁴

Otázky jsem vytvořila tak, aby jako celek obrátily pozornost respondenta k oblasti naplnění života smyslem podle principů logoterapie:

- Můžete mi vyprávět, co všechno vedlo k tomu, že dnes žijete životem bez domova?
- Prožil jste v životě něco, co se vás hluboce dotklo, a můžete říci, že Vás to změnilo?
- Když se zamyslíte nad svou minulostí, najdete v ní situace, kdy jste měl někoho opravdu rád? Nebo kdy měl někdo rád vás?
 - Existuje někdo, na kom Vám opravdu záleží? A v minulosti někdo takový byl?
 - Existuje někdo, o koho si děláte starost? A v minulosti?
 - Existuje někdo, komu pomáháte? A jak to bylo dřív?
 - A jaký vztah máte ke svojí rodině?

¹³¹ KOUTNÁ KOSTÍNKOVÁ, J.; ČERMÁK I, *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy. Interpretativní fenomenologická analýza*, s. 12.

¹³² KOUTNÁ KOSTÍNKOVÁ, J.; ČERMÁK I, *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy. Interpretativní fenomenologická analýza*, s. 15.

¹³³ JIRÁSKA, Jakub. \textit{Smysl života a jeho zdroje u olomouckých lidí bez domova} [online]. Olomouc, 2017 [cit. 2023-07-28]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/kd22c2/>. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Fakulta tělesné kultury. Vedoucí práce prof. PhDr. Ivo Jirásek.

¹³⁴ MATOUŠEK, O., kol. *Strategie a postupy v sociální práci*, s. 282.

- Pociťujete vinu za nějaký životní skutek?
- Pociťujete hrdost na něco, co jste někdy ve svém životě udělal nebo co děláte v přítomné době?
- Co byste chtěl v životě ještě udělat nebo změnit?
- Co vám dělá největší radost? Je něco, na co se můžete těšit?
- Můžete o něčem ve svém životě říci, že je to hezké? A jak to bylo dřív?
- Jaké situace jsou pro Vás bolestivé nebo Vám přinášejí utrpení? A co v takových situacích děláte? Na co myslíte?
- I kdyby vám bylo nejhůř, kvůli čemu by vám stálo za to útrapy překonávat?¹³⁵
- Co považujete ve svém životě za to úplně nejdůležitější?

V úvodu rozhovoru respondentovi objasním charakter a cíl rozhovoru. Zdůrazním, že bude anonymní, že nepřispěje jenom k obohacení výzkumníkova pochopení celku jeho situace, ani pouze nepřispěje k sepsání této DP, ale že může pomoci, např. budování dobrých vztahů mezi sociálními pracovníky a jejich klienty, nejen v tomto zařízení, protože „pochopit znamená také odpustit...“.¹³⁶

11.4 Charakteristika respondentů a průběh rozhovorů

Osoba respondenta má pro výzkumníka status experta, neboť je výjimečný z hlediska své zkušenosti problematiky, kterou výzkumník zkoumá. Z těchto důvodů dá respondentovi při rozhovoru dostatek prostoru, aby mohl vyjádřit, co z jeho pohledu považuje za významné.¹³⁷

Získané výpovědi jsou doslovně přepsány (pomocí techniky). Jsou součástí příloh této práce. Výsledný text je potom předmětem analýzy.

V rámci výzkumu jsem provedla 7 rozhovorů s lidmi v bezdomoví, kteří jsou klienty organizace, v níž jsem zaměstnána. Jeden z nich jsem vyloučila, protože nepřinesl dostatek dat k analýze, u dvou posledních jsem se po poradě s vedoucí práce rozhodla již dál v analýze nepokračovat, protože jsme při opakovaném čtení

¹³⁵ MATOUŠEK, O., kol. *Strategie a postupy v sociální práci*. s. 282.

¹³⁶ KOUTNÁ KOSTÍNKOVÁ, J., ČERMÁK I, *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy. Interpretativní fenomenologická analýza*, s. 39.

¹³⁷ KOUTNÁ KOSTÍNKOVÁ, J., ČERMÁK I, *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy. Interpretativní fenomenologická analýza*, s. 15.

nenacházely nová témata pro analýzu. Pro výslednou analýzu a interpretaci dat jsem tedy použila celkem 4 rozhovory.

Charakteristika 4 respondentů ve výzkumu (jejich jména jsou z důvodu anonymizace změněna):

Respondent č. 1: Amadeus

Věk: 50 let.

Vzdělání: FF UK. Vystudoval dálkově. Nejdříve se však vyučil tesařem, protože byl z politicky závadné rodiny, nemohl studovat vysokou školu (otec byl vězněn v uranových dolech). S přestávkami 7 let venku, momentálně je na ulici od dubna 2023, kdy mu zemřela partnerka, které patřil nájemní byt. Klient se živil jako tesař, momentálně nepracuje, na otázku, proč neuplatnil své vysokoškolské vzdělání, odpověděl, že si vysokou školu vystudoval z trucu dálkově. V současné době žije sám, je bezdětný.

Respondent č. 2: Norbert

Věk: 60 let

Vzdělání: vyučen v oboru zámečnick.

V současné době ve stádiu možného návratu k přítelkyni, se kterou se rozešel, a mají společného syna Josefa.

Respondent č. 3: Michal

Věk: 52 let, romského původu.

Vzdělání: Vyučený automechanik.

Na ulici pobývá cca 20 let. Je rozvedený. 15 let byl ve výkonu trestu za ublížení na zdraví a za krádeže. Již jako dítě prošel dětským domovem, poté vychováván v pěstounské rodině. Má 4 starší sestry (různé matky). Má silně poškozený zrak, pobírá invalidní důchod druhého stupně. Je závislý na alkoholu. V komunitě lidí v bezdomoví je znám jako rváč a násilník, příslušníky komunity často šikanuje.

Respondentka č. 4: Beáta

Věk: 55 let

Vzdělání: vyučená prodavačka

Na ulici žije 10 let, dříve 7 let na drogách, závislost na alkoholu 15 let. Je rozvedená, ještě žije její matka, která je, na svůj věk 72 let, čilá. Beáta má tři děti a jednoho vnuka. Momentálně přespává v jednom odloženém autě společně s kamarádem. Před tím střídavě spala ve staré boudě a v největších mrazech v noclehárně. Minulou zimu nocovala v ubytovně, kterou jí hradila matka. Klientka je evidovaná na úřadu práce, pobírá dávky v hmotné nouzi. Za stravenky uklízí odpadky ve městě.

Již jako patnáctileté děvče, v době hlubokého socialismu, byla jedinou občankou svého města, která svůj odpor proti tehdejšímu režimu vyjádřila tím, že na veřejnosti nosila transparent s protistátním obsahem.

Charakteristika průběhu rozhovorů:

Amadeus:

K provedení rozhovoru dal spontánní souhlas, choval se velmi přátelsky a vstřícně. Rozhovor probíhal na prázdné předzahrádce jedné restaurace, v době, kdy tato byla zavřená, proto byla předzahrádka prázdná. Byly dobré podmínky pro provedení vlastního rozhovoru, respondent si je vědom, že výsledek pohovoru může přispět k práci tábořské charity a pomoc lidem bez domova.

Norbert:

Jednání proběhlo na předzahrádce jedné konkrétní místní restaurace. Proběhlo v ranních hodinách, kdy restaurace ještě nebyla otevřena, tudíž na předzahrádce nikdo nebyl, takže tam byly důstojné podmínky. Respondent se při pohovoru choval velmi uvolněně, souhlasil, že bude na všechny položené otázky odpovídat.

Michal:

Rozhovor probíhal na lavičce v přírodě bez vnějších rušivých vlivů, za účasti jeho současné přítelkyně Kristýny, která rovněž vystoupila jako respondentka. Rozhovor hluboce prožíval, v některých částech mu tekly slzy. Dojemné bylo, když si přítelkyni řekl o pomoc při scházení schodů dolů k řece, má silně poškozený zrak. Při rozhovoru, který se odehrával v dopoledních hodinách, vydržel nepít alkohol. Pouze v jednu chvíli se mě zeptal, jestli mi nebude vadit, když se napije z nové petláhve vína; než se napil, víno odlil se slovy, tak to děláme, to je za mrtvé. Doprovodili jsme to spontánní chvílí ticha.

Beáta:

Rozhovor trval 90 minut. Probíhal v kanceláři, respondentka při něm byla plačtivá. Kladnou roli však sehrál fakt, že jsem respondentce nabídla v průběhu rozhovoru drobné pohoštění.

11.5 Reflexe výzkumníkovy zkušenosti s tématem výzkumu

Moje subjektivní reflexe zkušenosti s tématem výzkumu má za úkol, abych si při vyhodnocování dat byla vědoma, že díky této zkušenosti budu mít tendenci vnášet ji do interpretace při analýze. Reflexe se tedy týká dvou oblastí: Jednak mého vztahu k logoterapeutickým hodnotám, jednak mého vztahu k lidem v bezdomoví, se kterými jsem v profesním kontaktu.

Pro mě osobně logoterapeutické hodnoty znamenají následující pohled na život:

- Lidskými hodnotami naplňujeme smysl a tím utváříme svůj život.
- Cítím důležitost postojové hodnoty i určitou laskavost, neboť když trpím, tak život neztracuji, protože mám vždycky ještě šanci svobodně utvářet svůj život dál tím způsobem, kterým se k němu postavím.
- Mimořádně silně na mě osobně zapůsobil obsah celé knihy Viktora E. Frankla, popisující jeho pobyt ve fašistických koncentračních táborech pod názvem „A přesto říci životu ano“. V konkrétních stěžejních situacích zde vysvětluje a ukazuje na důležitost zejména postojových hodnot člověka a s tím související lidské svobody a důstojnosti za každých, i tak strašlivých podmínek,

jakými byl „život“ v koncentráku. Rovněž na mě velmi silně zapůsobil postoj autora, že ač mu v koncentračních táborech zahynula prakticky celá rodina, on dokázal na základě logoterapie vše strašné, co se mu v životě stalo, odpustit a svým dílem předávat toto odpuštění a pochopení dál.

Protože logoterapie ovlivnila moje prožívání těžkých životních situací v mém vlastním osobním životě a velmi mi pomohla jimi projít a překonat je, vnímám hodnoty, které jsou v ní definovány, velmi silně i ve své profesi – jako kvalitu vztahu ke druhé bytosti. Každý je jedinečný a neopakovatelný, a když člověka vnímám především jako duchovní bytost, tak mu mohu lépe porozumět a naslouchat jeho příběhům a pochopit jej prizmatem tvůrčích, zážitkových a postojevých hodnot a vidět ho v celé jeho důstojnosti. Uvědomuji si, že toto je i můj postoj k lidem bez domova. Ve vyhodnocování dat očekávám, že budu muset věnovat pozornost, abych svou zkušenost s duchovním rozměrem života nepromítala do výpovědí respondentů. Abych zůstala u popisu jejich vlastních životních událostí.

11.6 Analýza dat, tvorba témat a jejich narativní podoba

Analýza postupuje tak, že nejprve výzkumník texty čte postupně, jak odpovídali jednotliví respondenti, a to i několikrát, vrací se k některým výpovědím, může si dělat také už svoje první poznámky, které se stanou později základem pro identifikaci vynořujících se témat a jejich interpretaci. Následně výzkumník provede výčet témat, která se mu podařilo identifikovat v průběhu opakovaného čtení, a to tak, že v příslušné tabulce přiřadí každému tématu přesnou citaci z rozhovoru s respondentem. Následně se pokusí najít mezi jednotlivými tématy vzájemné vztahy. Může nastat, např. vztah nadřazenosti – podřazenosti, kdy jedno zastřešující téma v sobě obsahuje několik témat konkrétnějších, nebo vztah vzájemného odporování, kdy pro respondenty má určitá zkušenost zcela opačný význam (např. jednou odpouští, jindy se mstí apod.) nebo frekvence témat, zda se vyskytují u respondenta často, nebo ojediněle. Každý tabulkový přehled je potom převeden do tzv. „narativní podoby“, je tedy výzkumníkem převyprávěn příběh respondenta z pohledu identifikovaných témat. Věrohodnost příběhu je doložena přímými citacemi z rozhovoru.¹³⁸

¹³⁸ Srov. KOUTNÁ KOSTÍNKOVÁ, J., ČERMÁK I, *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy. Interpretativní fenomenologická analýza*, s. 17-21.

V tomto výzkumu postupně uvádím 4 tabulky, ve kterých popisuji témata, jak jsem je našla v jednotlivých rozhovorech. Každou tabulku, která vznikla na základě jednotlivých rozhovorů, převádím do narativní podoby „příběhu“ příslušného respondenta z pohledu naplňování jeho života smyslem.

Respondent č. 1: Amadeus

Tabulka vynořujících se témat 1

Vynořující se nadřazená témata	Vynořující se podřazená témata	Podřazená témata II. stupně (kvalita zkušenosti)	Přímé citace
Tvůrčí hodnoty	Práce	Jako minusová zkušenost	Pak otce propustili z práce... Já byl bez práce, neužil jsem se.
Zážitekové hodnoty	Rodičovská láska	Přijímaná	Byly to hlavní osoby mého života, babička a děda, oni měli rádi mě a já je.
		Dávaná	Byly to hlavní osoby mého života, babička a děda, oni měli rádi mě a já je.
	Přátelská láska	Dávaná	...a v současné době zejména můj „spolubydlící“ pan N.
	Láska ke zvířeti	Dávaná	...a nesmím zapomenout na moji přítelkyni fenku Majdu.
	Láska jako pomoc druhým	Dávaná	Nyní pomáhám spolubydlícímu panu N., je bez nohy. Dříve to byl jeden pán v Táboře, u nějž jsem určitou dobu bydlel, vařil mu a pečoval o něj, byl na vozíku. Místo vojny jsem dělal v tábořské nemocnici zdravotního bratra. A předtím jsem pracoval v léčebně v O.
	Malá výpomoc druhým lidem	Dávaná	V přítomné době jsem hrdý na to, že občas pomůžu starým lidem,

			třeba podržet dveře, vzít tašku, odnést nákup a podobně. Prostě mám sociální citění v krvi.
	Krása	„Malé radosti“	Každé nové ráno. Když je hezké počasí.
		Rezignace na krásné vztahy	Už nemám ani chuť na ženy, jen se podívat na pěknou, o žádném novém vztahu neuvažuji. Přesto však zvažuji si dát inzerát s cílem najít partnerku pro další život.
	Krásné vztahy	Přijímané	Dříve když jsem na Starém Městě v Táboře vyrůstal s babičkou a dědečkem, to jsem byl spokojený.
Postojové hodnoty	Smrt	Smrt na cestě k bezdomoví	Byla to smrt mé matky v J., kde byla hospitalizovaná na psychině.
		Smrt jako příčina hluboké změny života	...a taky smrt babičky, která mě vychovávala.
		Úsilí o vlastní smrt jako postoj „ke dnu“	Třikrát jsem se pokusil o sebevraždu, protože jsem psychicky nezvládal situaci, byl jsem na dně.
	Bolest a utrpení	Bolest z násilí	Když někdo někomu ubližuje, násilí.
		Nenásilím proti násilí	Nejdříve si s „pachatelem“ promluví, a když to nejde, raději odchází. Jdu se projít, vyčistím si hlavu a tu situaci zapomenu.
		Lítost	V minulosti to byla babička a děda. Velmi mě mrzí, že jsem jim nebyl na pohřbu...
	Život	Jako minusová hodnota	Jsem zhnusen životem a nemám chuť něco měnit. Žádné ambice do budoucna nemám, prostě to nechávám tak

			nějak běžet dál.
		Jako plusová hodnota	...protože ve své duši to ještě nevzdávám, vždyť je mi teprve padesát let.
	Vztahy jako pouto k životu	Vztah ke zvířatům Vztah k přátelům	Drží mě moje fenka Majda a pár přátel z mladí z Tábora, ve většině jsou to ženy.
Bydlení		Bydlení jako fatalistická zkušenost	...a přišli jsme o byt.
		Bydlení jako něco rychle pomíjivého	Od té doby jsem venku cca 7 let s přestávkami krátkými, bydlel jsem občas u přítelkyň. Na zimu si najít nějaké ubytování.
Logoterapeutické hodnoty	Svoboda	Prožívaná jako volnost	Když je takové příjemné počasí, tak mně to vyhovuje, cítím se svobodný.
	Zodpovědnost	Hrdost na vlastní činy Násilím proti násilí	Pociťuji hrdost na určitou událost, která se stala asi před 6 lety. Čekal jsem na zastávce busu číslo 10 na Sídlíšti nad Lužnicí v Táboře, že pojedou do nemocnice, přišli tam cikáni, ženská s chlapem, hádali se. On jí dal pár facek, ona upadla na zem a on do ní začal kopat. Nemohl jsem se na to dívat, šel jsem ji bránit, jeho jsem udeřil pěstí, pak jsem mu zlomil tři žebra, klíční kost a sanici. Poté se ta žena zvedla, zavolala policajty, ti přijeli.
	Vina	Nepociťovaná	Nic takového se v mém životě nestalo, nejsem si vědom něčeho špatného.
	Spravedlnost	Zažívaná jako negativní zkušenost s	Zadrželi mě, neboť ona řekla, že jsem ji napadl já. Za to jsem

		nespravedlností	dostal podmínku na dva a půl roku za trestný čin ublížení na zdraví.
Psychiatrie			Byla to smrt mojí matky v J., kde byla hospitalizovaná na psychině. ... psychicky jsem to nezvládl, dokonce jsem byl určitou dobu na psychiatrii.

Amadeus. „Žiju proto, abych zemřel“.

Pan Amadeus se snaží prožívat svůj život bezdomovce s jakýmsi nadhledem. Příčiny své současné situace vidí spíše jako **osudové danosti**, které měly kořen ve smrti jeho matky a v nezaměstnanosti (*Pak otce propustili z práce... Já byl bez práce, neužil jsem se.*). **Práce a zaměstnání** nezaujímají v jeho životě žádný prostor. Mnohem více barev má jeho pohled na oblast **zážitkových hodnot**, především prožívaných, jako **láska**. Pan Amadeus si uchovává vzpomínky na **lásku rodičovskou**, kterou mu zprostředkovali prarodiče (*...oni měli rádi mě a já je.*). **Vztahy vzájemného přijímání a dávání** prožívá i v současnosti, např. v **přátelském vztahu** se svým spolubydlícím, a „v *neposlední řadě*“ zdůrazňuje svůj vztah k zvířeti – k fence. Ve všech druzích lásky je pan Amadeus také tím, kdo **pomáhá** i neznámým lidem, tím, *že občas pomůže starým lidem, třeba podržet dveře, vzít tašku, odnést nákup a podobně.* Jeho zážitky s **krásou** se omezují na „maličkosti“, jako je „*nové ráno nebo hezké počasí*“. Zahlcující je v oblasti **postojových hodnot** pro pana Amadea jeho postoj ke **smrti**. Fatalisticky a významně doprovázela jeho cestu do bezdomoví (smrt maminky, dědečka a babičky), ale i on sám byl v pokušení útěku do smrti vyřešit svou situaci životního dna (*Třikrát jsem se pokusil o sebevraždu, protože jsem psychicky nezvládal situaci, byl jsem na dně.*). **Život** pro něho neznamena žádnou významnou hodnotu, je „*zhnusěn životem*“ a *žádné ambice v budoucnosti nemá*“, ačkoliv přece jen „*ve své duši to ještě nevzdává, vždyť je mu teprve padesát let.*“ **Svoboda** je pro něho především zážitek volnosti. A ačkoliv ho netrápí žádná velká **vina** v životě, trápí ho **zážitek nespravedlnosti** související s jeho postojem k **násilí**. Ačkoliv v životě čelil cizímu násilí násilím a byl za to – podle něho nespravedlivě – potrestán, v současnosti se hlásí v podobných situacích k **nenásilí** (*Nejdříve si s „pachatelem“ promluví a když to nejde, raději odchází. Jdu*

se projít, vyčistím si hlavu a tu situaci zapomenu.). Když vezmeme v úvahu, že i samotnou hodnotu **bydlení** vnímá jako něco velmi pomíjivého, co je dobré mít pouze pro čas zimy, můžeme uzavřít: pan Amadeus skutečně „žije proto, aby zemřel“ – jak cituje Konfucia – a nenechal za sebou, pokud možno žádné nemorální stopy. Smysl života, skrytý za jeho výpověďmi, jeho život „neosvětluje“, skrze přátelské vztahy a malé pomoci druhým pouze „bliká“.

Respondent č. 2: Norbert

Tabulka vynořujících se témat 2

Vynořující se nadřazená témata	Vynořující se podřazená témata	Podřazená témata II. stupně	Přímé citace
„Být OK“ – charakteristika normálu	Realizace tvůrčích h., partnerské lásky a potřeby bydlení	V minulosti	Dříve, ještě před 13 lety jsem byl naprosto OK, měl jsem práci, bydlení, rodinu a syna v Táboře.
Tvůrčí hodnoty	Práce	V minulosti	...a pracoval v zemědělském hospodářství, potud bylo všechno v pořádku.
Zážitkové hodnoty	Láska	Partnerská rodičovská	Zde opakuji, byla to a je moje přítelkyně a syn. Opravdu mně záleží na mojí přítelkyni a synovi. Vztah ke svojí rodině – přítelkyni a synovi, mám velmi kladný a mám o ně zájem.
		Jedinečnost lásky	V minulosti nikdo v mém životě takový nebyl.
		Objekt starosti	Dělám si starost o přítelkyni a syna.
		Láska jako pomoc	Když jsem byl zdrav, tak jsem lidem pomáhal, třeba bezdomovci nakoupit za moje peníze. Nyní pomáhám spolubydlícímu Amadeovi, kterému jsem zařídil oblečení a možnost práce na statku i bydlení.
		Láska k životu	Největší radost mi dělá, že se denně probudím živý...

			Ale stojí mně za to, všechno překonat, abych žil a všechny útrapy života překonával.
		Láska ke kamarádům	...a že za mnou chodí kamarádi...
	Krása	Negace krásy – zoufalství	Někdy je to zoufalé, myšlenkami jsem někde jinde...
		Krása vztahu partnerské a rodičovské lásky	V mém životě je hezké to, že mám přítelkyni a syna, kteří za mnou chodí. Mám je hluboce v srdci a láska k nim mně nedá spát. Do té doby, než náš vztah byl narušen, to bylo vše nádherné.
		Vnímání krásy jako cesty ze zoufalství	V takových situacích se snažím, je změkčit, zeslabit a myslím na krásné věci.
Postojové hodnoty	Nemoc	Reakce na nemoc z povolání – odchod	Stále jsem v té době žil jako invalida. Poté jsem se přesunul začátkem května 2023 do Tábora, kde jsem na ulici dosud.
	Utrpení a bolest	Nemoc (z povolání)	Proto jsem přešel na druhou práci – výkopy pro elektriky, tam mně omrzla noha a byla provedena její amputace. Stále jsem v té době žil jako invalida.
		Cizí vina	Situace mého rozchodu s přítelkyní a synem mi přináší a přinášela bolest a utrpení.
Další logoterapeutické hodnoty	Smrt	Sebevražedná touha	Byla situace, že jsem na tom byl tak špatně, že jsem šel na nádraží, že skočím pod vlak.
	Vina	Jako zrada přítelem	Vznikla situace, že jsem jednoho bezdomovce vzal k sobě na byt v Táboře, ale on mě podvedl, protože se dal dohromady s mojí tehdejší přítelkyní, s níž máme společného syna, 16letého Josífka.
		Reakce na cizí zradu - odchod - odpuštění	Z těchto důvodů jsem od nich odešel do jiného města, kde jsem bydlel v azylovém domě... Ale jsem jí všechno odpustil. Pak mě přestali za práci platit, proto jsem přešel na druhou práci – výkopy pro elektriky.
		Pocíťovaná jako	V životě jsem neudělal nic tak špatného,

		nevinost	za což bych měl cítit nějakou vinu.
		Vina jako násilí s polehčujícími okolnostmi	I když se musím přiznat, že byla jedna nepříjemná situace v životě, kdy mě cizí chlap v hospodě bezdůvodně vzal ze stolu moje pivo a vylil je do dřezu. Moje reakce byla, že jsem mu dal ránu pěstí na hrtan, jako moji obrannou reakci.
		Vina a přijatý trest	Přivolaná policie případ řešila a dostal jsem 350 hodin prospěšných prací, které jsem splnil.
	Víra v dobro v člověku	Náprava „zrádkyně“ – partnerky syna Litovat viny	Nyní za mnou v Táboře chodí, pere mně všechno prádlo, diskutujeme o všem možném a řešíme i otázky kolem našeho syna Josifka, který za mnou rovněž chodí, půjde se učit na zedníka. ...začíná se blýskat na časy, protože přítelkyně svým chováním naznačuje, že bychom se mohli k sobě zase vrátit a já bych to chtěl taky. Ona toho nyní moc lituje.
	Důvěra v budoucnost		Chtěl bych a věřím, že se to podaří opět dát dohromady s přítelkyní a synem rodinu, to je můj hlavní cíl.
	Víra v život	Jako první hodnota	Ve svém životě považují za úplně nejdůležitější sám život a zdraví, spokojenost. A peníze jsou až na posledním místě.
	Zodpovědnost	V minulosti jako kladný projev V současnosti jako absence	V přítomné době jsem hrdý na situaci, kdy v azylovém domě v Táboře žila moje přítelkyně se synem, a po 2 letech jsme dostali na sídlišti sociální byt, na jehož přidělení jsem se spolupodílel a před nastěhováním jsem jej vymaloval a uklidil. ...zatím nejsem hrdý na nic, co bych tak dobrého udělal či dělal nyní.

Norbert: „Stojí mně za to, všechno překonat, abych žil...“

Pan Norbert žije svůj život v bezdomoví v napětí mezi minulostí, přítomností a touženou budoucností. Jeho minulost se dělí na dvě velká období. Na dobu, kdy „**bylo**

všechno OK“, realizoval své **tvůrčí hodnoty** v **zaměstnání**, **zážitkové** v **partnerské a rodičovské lásce** a v **péči** o rodinu: „...měl jsem práci, bydlení, rodinu a syna v T.“ Ale potom přišlo období, ve kterém se proti němu provinilo mnoho lidí. Tato **vina** měla jméno **zrada**. Především ho podvedli kamarád s jeho partnerkou, když „Vznikla situace, že vzal jednoho bezdomovce k sobě na byt v T., ale on mě podvedl, protože se dal dohromady s mojí tehdejší přítelkyní, s níž máme společného syna 16letého Josífka,“ na což reagoval Norbert „odchodem“: ze vztahu i z bytu. Za zradu lze považovat i jednání zaměstnavatelů, kteří mu jednou přestali dávat mzdu, podruhé dopustili pracovní „úraz“ – omrznutí nohy a následnou amputaci. Myšlení pana Norberta se tedy točí především kolem **postojových hodnot**. Velmi pečlivě promýšlí svůj vztah k vinám jak cizím, tak vlastním. U partnerky zdůrazňuje její současné „napravené“ jednání, kdy *za ním v T. chodí, pere mu všechno prádlo, diskutují o všem možném a řeší i otázky kolem jejich syna...*“ Pan Norbert jí dokonce přisuzuje postoj **lítosti nad vinou** v minulosti. On sám netrpí z minulosti pocitu viny, vždyť „...v životě neudělal nic tak špatného, za což by měl cítit nějakou vinu.“ A i když ho jedna taková situace, ve které se projevil **násilně**, napadne, uvádí ji jednak **polehčující okolností**, jednak ji doprovází konstatováním, že přijal a vykonal trest: „Když mu cizí chlap v hospodě bezdůvodně vzal ze stolu jeho pivo a vylil je do dřezu,“ dostal od něho „*pěstí na hrtan*“. Ale 350 hodin prospěšných prací vykonal bez protestů. Přesto že pan Norbert následkem těžké práce žije jako invalida, přičemž si sám tuto invaliditu nezavinil, největší **bolest a utrpení** mu působí **zrada** jeho partnerky v minulosti a **touha** (nebo snad naděje), že se v **budoucnosti** jejich vztahy vrátí zpět: společný byt a rodinný život. Na první pohled z rozhovoru vyplynulo, že ke své partnerce cítí dodnes cit velké lásky, dělá si o ní i o syna starosti: „*Mám je hluboce v srdci a láska k nim mně nedá spát.*“ Ke svému vztahu k oběma se neustále vrací, připisuje mu vlastnosti, které se vztahují ke kráse: „*Do té doby, než náš vztah byl narušen, to bylo vše nádherné.*“ V životě v bezdomoví však pan Norbert zažíval a zažívá i chvíle **zoufalství**, dokonce se jednou rozhodoval pro **sebevraždu**: „...že jsem na tom byl tak špatně, že jsem šel na nádraží, že skočím pod vlak.“ V podobných situacích mu pomáhá, když „...se snaží je změkčit, zeslabit a myslí na krásné věci.“ V průběhu rozhovoru se dostává k vyznání **k lásce k životu** jako takovému („*Největší radost mi dělá, že se denně probudím živý...*“) Život jako takový mu „*stojí za to, všechno překonat, aby žil a všechny útrapy života překonával*“. Navzdory invaliditě a zrazené lásce tedy existují ve vnitřním světě pana Norberta síly, které ho vracejí přes všechny jeho „odchody“ **zpět do života – láska, krása, víra, odpuštění, touha** po

návratu do doby, kdy bylo všechno OK. Všechny tyto hodnoty souvisí úzce s naplněným životem smyslem. A zejména úvahy nad **vinou vlastní i cizí a víra v dobro v konkrétním člověku** nesou jasné rysy morálního rozměru jeho hodnocení vlastního života.

Respondent č. 3: Michal

Tabulka vynořujících se témat 3

Vynořující se nadřazená témata	Vynořující se podřazená témata	Podřazená témata II. stupně	Přímé citace
Rodičovské vzory v dětství	Otec alkoholik a násilník	Negativní vzor	Můj táta alkoholik a světský, choval se v rodině jako prase, gestapák.
	Otec i matka nevázaný sexuální život	Negativní vzory	Mohl bych vyprávět, třeba táta přivedl nějakou ženskou domů a máma a děti jsme se na to museli dívat, jak ...A další a další věci do nekonečna, mohl bych vyprávět. Máma byla u chlapy...
	Adoptivní rodiče	Pozitivní vzory	Pak jsem měl štěstí, protože mě adoptovali skvělí rodiče. Pěstounský táta byl mým vzorem a chtěl jsem být jako on.
Zážitky z dětství	Vynucená dětská žebrota	Negativní zážitek	Byl jsem nejmladší v rodině, musel jsem chodit žebrať.
	Zážitek hladovění	Negativní zážitek	Měli sme hlad, byl jsem nejmladší, měl jsem ještě čtyři sestry.
	Nakupování na dluh	Negativní zážitek	Neměli moc peněz, posílali mě do obchodu nakupovat na dluh. Pak už tam byl asi velký dluh, tak mně nedali.
	Dětské krádeže	Prvek nemorálního jednání – jako logický v konkrétní situaci	Pak už tam byl asi velký dluh, tak mně nedali, tak jsem si tu kolekci vzal. Taky jsme ukradli bůček...

	Traumatizující zážitky	Zmizení otce do výkonu trestu	Máma byla u chlapa, táta a jeho sedm bráchrů zabijáků jelo tam, ale už se nevrátili a tátu zavřeli.
		Policejní odebrání dětí a umístění do DD	Taky jsme ukradli buček, a když jsme si jej u vody opékali, sestry a babička s dědou, tak přijely policejní auta a všechny mě a moje sestry sebrali a dali nás do děcáku.
Tvůrčí hodnoty	Vyučení	Pozitivní hodnota	Jsem hrdej na to, že jsem se vyučil automechanikem, přestože jsem chtěl dělat kuchaře.
	Zaměstnání v minulosti	Pozitivní hodnota	Pak jsem začal jezdit kamionem, on jezdil autobusem. Když jsem se vracel z cest domů a táta seděl v autobuse, podíval se na mě takovým způsobem, že je na mě hrdý. To mě naplňovalo.
Zážitkové hodnoty	Láska	Jako pozitivní emoce k nejbližším v rodině	Vzala si nás babička s dědou na vesnici. Oba jsem je měl rád. Babičku s dědou jsem měl rád. Své děti netrestám, jsem na ně hrdý, mám své kluky rád.
		Jako pomoc	Děti mám rád, pomáhám jim i ženám na ulici, protože mám dobré a velké srdce.
		Jako vzájemné dávání	Chtěl jsem mu vrátit tu jeho péči, tak jsem šel dělat stejnou práci jako on. On byl na to hrozně hrdej a pyšnej.
		Jako pozitivní zkušenost v partnerském vztahu – Dávání	Byla to moje přítelkyně Alenka, tu jsem měl rád, ale ta mi nedávno zemřela. Ted jsem potkal dobrou dušičku Kristýnku. Vrátilo mě to zpět k sobě, dostal jsem to jako odměnu.
	Kamarádství	Pozitivní zkušenost s dobrem	Díky ní jsem potkal spoustu kamarádů a holek tady, místa, na který jsem nikdy

			nechodil a kdyby nebylo této ženy, nikdy bych tydle dobrý lidi nepoznal.
	Vnímané ponížení jako opak lásky	Negativní emoce	Copak jsem nějaký pes v útulku, aby si mě tak vybírali???
	Důvěra	Pozitivní emoce	Vás mám rád, vám důvěřuju, jste hodná.
	Krása	Vnímaná v maličkostech pozitivně	Malé věci, podívejte na ten krásnej oblak, vidíte, vždyť je to radost...
Postojové hodnoty	Vědomí nenaplněného života	Negativní hodnocení	Všichni máme zkurvený život.
	Smrt milované osoby	Jako emoce smutku	Pořád se nemůžu vyrovnat se smrtí přítelkyně, mluvím s ní v duchu.
Další logoterapeutické hodnoty	Vina	Silná negativní emoce	Poprvé v životě jsem odešel od ženy a nechal jsem ji v parku na lavičce a šel jsem pryč.
	Odpuštění	Jako pozitivní pól – odpuštění	Taky jsem jí odpustil. Pod tvrdou slupkou měla dobré srdce...
		Jako negativní pól – neodpuštění Lítost	V té době mně byly čtyři roky a nemůžu tátovi odpustit, jak se choval a mámě, že nás opustila. Mámě nemůžu odpustit, že nás nechala. Nemůžu si to odpustit, je mně to líto.
	Identifikace viníka	Systém je špatný	Ten náš systém je hloupej, nepobírá ty lidi, jako jsme my, každému, komu bylo ublíženo, jenom tě odsuzují, jenom tě odsuzují. Furt to v sobě mám. Představte si to, když každý do vás kope, venku je zima a chumelí, ležíte ve spacáku, kopnou do vás, když chcete spát, ležíte na lavičce, kopnou do vás, jste v obchoďáku u Dvořáka, vyženou

			<p>vás.</p> <p>Za komunistů měli práci všichni. Nyní jsem vždycky dělal na černo, protože jsem práci nemohl sehnat.</p>
	Identifikace viníka	Systém je nespravedlivý	<p>Měl by být soudce z lidu, on by pochopil můj záměr. Nezajímají mě ty soudy a policajti, to je nějaká lidská blbost. Debil, který má školu, si myslí, že je chytřejší než my. Měli by žít s námi na ulici. Pak nás pochopí.</p>
	Násilím proti násilí	Ospravedlnění dobrým úmyslem	<p>A proto se já teď poperu kvůli kamarádům. Skočím mezi ně, budu se nervovat, ale nejvíc bráním ženy a děti. Jsem tam dřív než policajti.</p> <p>Já jsem vždycky ségry bránil. Chápete to?</p> <p>Pak už tam byl asi velký dluh, tak mně nedali, tak jsem si tu kolekci vzal.</p> <p>A kvůli ní se peru, kvůli blbým poznámkám.</p> <p>Ale беру to tak, že to tak mělo být, hledám vždycky odpověď na tu otázku, proč se tak stalo, abych nikomu neublížil. Pil jsem, když jsem jezdil kamionem. Kdybych vozil lidi autobusem, měl bych větší zodpovědnost, možná bych někoho zabil. Mám takový debilní myšlení, ale prostě tak myslím.</p>
		Ospravedlnění tvrdosti „světa ulice“	<p>Ulice má jiná pravidla, je to jiný život.</p> <p>My nežijeme normální život, teď o tom ani mluvit nechci, musí nám stačit stovka na...nechodíme do divadla, nepodíváme se do kina, nejde to vrátit zpátky, musíš to vydržet do té chvíle, až se znovu postavíš. Záleží na tom, jak se kdo</p>

			rozhodne, takže silnější se snaží.
		Ospravedlnění vyrovnání špatného jednání dobrým	Protože jsem ji miloval, sehnal jsem pak peníze na poslední rozloučení s ní.
		Ospravedlnění jednání druhých – potřebou lásky	Věděl jsem, že když jsem byl zavřenej, tak spala s kdekým, ale dělala to z lásky, ale co měla dělat, když jsem byl zavřenej.
		Ospravedlnění těžkým dětstvím	Od jejích deseti let byla na ulici, protože její babička pásala... Je mně to líto, protože když do dítěte nenasypeš tu lásku, tak pak už ji nemá a nemůže ji dávat. Takže z něj uděláš tak napůl bezcharakterního člověka. Pokud jim lásku nedáš, tak oni si ji pak získat už neumí. Hodně jsem o tom čet dokumenty. Docela mě to zajímalo.
		Ospravedlnění vlastními hranicemi	...a to jsem se choval slušně, byť jsem velkej darebák, ale doma jsem ani sprostě nemluvil a snažil jsem se. A víc už mně to nešlo.
		Sebekritika	...a to jsem se choval slušně, byť jsem velkej darebák... Udělal jsem spoustu chyb, teď trpím, trpí moje rodina i děti.
	Svoboda	Jako volnost	Chci být se svou novou láskou, ležet venku na louce, držet se za ruce a nepotřebuji ani spacák. Už bych neuměl bydlet v bytě, cítím se stísněně, nemůžu se nadechnout, když spím někdy v noclehárně, musím se vyběhnout ven nadýchat čerstvého vzduchu. I když jsem v bytě žil, utíkal jsem pryč.

		Jako vůle „k návratu“	Přesto bych se chtěl nakopnout zpátky, prostě si zase najít práci a bydlení.
		Jako vůle k setrvání ve „světě ulice“	Byl jsem odmalinka řezaný, mně už je to jedno, budu se rvát do posledního dechu, už o nic nepřijdu, už jsem všechno ztratil...
	Zodpovědnost	Jako negativní prožitek	Vím, že každý je zodpovědný sám za sebe, spadnul jsem na dno a nemůžu se z toho vyhrabat.
		Jako pokus o hédonismus navzdory „dnu“	Chci si to prostě užít, než mě zase zavřou, snad mě v tom nenechá spát venku samotného. Hrozí mně šestnáct let basy, dvacet už jsem si odseděl s přestávkami.
	Vina	Lítost	Je mně líto, že se nemůžu stýkat se dvěma syny z prvního manželství, ani nevím, kde jsou, byl jsem zavřenej a je mně líto, že jsem je nevychoval. Je mně líto, že moje adoptovaná máma mi jednou řekla, že toho lituje, že si mě vzala.
Psychické zdraví	DD: úzkosti, enuréza...	Negativní zážitky	Začal jsem mít úzkosti, počurával jsem se, měl jsem strach. Byl jsem i na psychiatrii. Prostě si koušeš nehty, počuráváš se.
	Dnes: strach z dopadnutí na úplné dno	Silně negativní emoce	...ale pak se může stát nějaká pohroma, třeba v padesáti, a člověka to semele a celej se třese a dopadne na úplné dno a už se nezvedne.
	Strach z dopadu a dno milované osoby	Silně negativní emoce	...nemohla chodit, byla se mnou na ulici, už jsem to nedával, klekl jsem před ní a brečel jsem, lásko, přestaň pít, dojdi si někam. Teď o novou přítelkyni. Pořád mi v hlavě

			běhá představa, kde budeme spát, klepou se mi nohy, ruce z těch nervů, přemýšlím celou noc.
	Megalomanické myšlení		Přečtu každého člověka, ani se mu nemusím dívat do očí. Dokážu mluvit tak, že si člověka namotám. Běhá mi mráz po zádech, je to takový silný, vím, mám tušení, co se stane. To vám ani nemůžu říct. Mám v sobě nutkání, sílu pomáhat lidem, nedá mně to, je to jako Boží poslání.
Vědomí smyslu života		Jako vědomí životního úkolu	Proč jsme tady na zemi, ptám se sám sebe, jaký to má smysl? Vy ženské, abyste rodily a pečovaly o děti, a my chlapi, abychom se starali a chránili vás.
		Jako náboženská víra	Ale co dál? Věřím v Boha, občas zajdu do kostela s přítelkyní Kristýnkou.
		Jako palčivé chybění	Abyste do toho nepadla úplně, jak jsme spadli my. Všude dostáváš od života pohlavky, tak jaký to má smysl?

Michal: Mezi rájem a peklem: čím je to vina?

Životní příběh pana Michala – tak jak on ho vnímá – se odehrával a odehrává mezi dvěma krajními póly, které bychom mohli nazvat „Ráj versus peklo“. V dětství prošel nejprve „peklem“ **v rodině svých biologických rodičů**. Jeho táta byl „*alkoholik a světský, choval se v rodině jako prase, gestapák,*“ Občas „*třeba táta přivedl nějakou ženskou domů a máma a děti jsme se na to museli dívat*“ a „*máma byla u chlapa*“, když v této souvislosti zažil jedno z největších traumat svého dětství, díky němuž rodiče z jeho života zmizeli, a on se ocitl se svými sestrami u prarodičů. Ale „*babičku s dědou jsem měl rád*“. Jenže i zde pokračoval způsob života neslučitelný s běžným dětským

chováním. Plynul z romských zvyklostí **života na okraji společnosti**: „Byl jsem nejmladší v rodině, musel jsem chodit žebrať.“ Mírnější formou bylo nakupování na dluh, a když byl dluh už příliš velký, „*tak si tu kolekci vzal. Taky ukradli bůček...*“ Jako silný kontrast mezi **atmosférou volnosti** a pohody a policejním **násilím** popisuje své přemístění do dětského domova: „*a když jsme si jej (ukradený bůček pozn. aut.) u vody opékali, sestry a babička s dědou, tak přijely policejní auta a všechny mě a moje sestry sebrali a dali nás do děcáku. Traumatizující způsob života* se podepsal na jeho tehdejší (a možná i dospělém) psychickém stavu. Jako dítě trpěl **strachy a úzkostmi**, a i dnes mu někdy „*v hlavě běhá představa, kde budou spát, klepou se mu nohy, ruce z těch nervů, přemýšlí celou noc.*“

Zkušenost „ráje“ prožil pan Michal až v pěstounské rodině, kterou vnímá dodnes jako „svou“. Jeho velkým **pozitivním vzorem** – a jakýmsi protipólem k biologickému otci – se mu stal otec pěstoun: „*Pěstounský táta byl mým vzorem a chtěl jsem být jako on.*“ Se životem v pěstounské rodině jsou spojeny převažující **pozitivní vzpomínky a emoce**. Týkají se především **tvůrčích hodnot** v životě pana Michala. Vyučil se automechanikem a začal jezdit kamionem, otec jezdil autobusem: „*Když jsem se vracel z cest domů a táta seděl v autobuse, podíval se na mě takovým způsobem, že je na mě hrdý. To mě naplňovalo.*“ Zde také zažil zkušenosti spojené se **vzájemnou láskou**, kdy člověk lásku pouze nepřijímá, ale vrací ji, dává: „*Chtěl jsem mu vrátit tu jeho péči, tak jsem šel dělat stejnou práci jako on.*“ Ze **zážitkových hodnot** má pro pana Michala první důležitost i v životě v bezdomoví partnerská láska. Zejména vztah k zemřelé partnerce a k partnerce současné, který vnímá jako „odměnu“: „*Vrátilo mě to zpět k sobě, dostal jsem to jako odměnu.*“ V jeho zážitkovém světě má ještě místo kamarádství, důvěra (k pracovníci v sociálních službách) a krása – vnímaná jako vztah k maličkostem, vždyť „*podívejte na ten krásnej oblak, vidíte, vždyť je to radost...*“

O tom, co všechno způsobilo, že se pan Michal ocitl opakovaně ve výkonu trestu a posléze na ulici, se v rozhovoru nezmiňuje. Tématem, ke kterému se vrací při každé příležitosti, je však otázka **vin** za současný stav. Nezmiňuje se ani o své **závislosti na alkoholu**, zřejmě ho nespojuje s vinou. Za vinu pokládá to, že „*udělal spoustu chyb*, vinu si také uvědomuje ve spojení s **lítostí** („*Je mně líto, že se nemůžu stýkat se dvěma syny z prvního manželství, ani nevím, kde jsou, byl jsem zavřenej a je mně líto, že jsem je nevychoval.*“). Ale pan Michal hledá především **viníka**. Výčet provinění doprovází téměř vždy nějaká úvaha, která špatnost činu **ospravedlňuje**. Především je špatný

společenský systém, ve kterém pan Michal žije. To se projevilo už při přechodu z dětského domova do pěstounské rodiny, kdy cítil výběr jako **ponížení**: „*Copak jsem nějaký pes v útulku, aby si mě tak vybírali???*“ A v současnosti? „*Ten náš systém je hloupej, nepobírá ty lidi, jako jsme my, každému, komu bylo ublíženo, jenom tě odsuzují, jenom tě odsuzují.*“ A „*každý do vás kope.*“ **Vlastní projevy násilí** ospravedlňuje **dobrým úmyslem – chránit slabší**: „*A proto se já teď poperu kvůli kamarádům. Skočím mezi ně, budu se nervovat, ale nejvíc bráním ženy a děti.*“ Dalšími ospravedlňujícími důvody nemorálního jednání jsou podle něho **tvrdost života na ulici**, protože „*ulice má jiná pravidla*“, a také **vlastní těžké dětství** („*protože když do dítěte nenasypeš tu lásku, tak pak už ji nemá a nemůže ji dávat. Takže z něj uděláš tak napůl bezcharakterního člověka.*“) nebo prostě **vlastní hranice**. S vinou má pan Michal spojen také **problém odpuštění**. I zde se pohybuje mezi dvěma póly – není schopen odpustit ani sám sobě, natož pak druhým („*...tátovi, jak se choval a mámě, že nás opustila*“) versus „odpouští“ - např. své zemřelé přítelkyni: „*Taky jsem jí odpustil. Pod tvrdou slupkou měla dobré srdce...*“

S logoterapeutickými hodnotami se v životě pana Michala pojí také **vnímání svobody jako volnosti** – „*být se svou novou láskou, ležet venku na louce, držet se za ruce a nepotřebovat ani spacák,*“ ale i jako **zodpovědnosti** za svůj život. A v tu chvíli prokazuje pan Michal jak vůli ke smysluplnému návratu („*Přesto bych se chtěl nakopnout zpátky, prostě si zase najít práci a bydlení.*“), tak vůli k setrvání v životě „na dně“: „*spadnul jsem na dno a nemůžu se z toho vyhrabat.*“

Život pana Michala v sobě nese velké drama **zápasu mezi životem v laskavých a smysluplných vztazích a životem „ulice“**, který je tvrdý a vystavuje ho činům **za hranicí morálnosti**. Je si toho přes všechno úsilí o vlastní **ospravedlnění** svých vin alespoň částečně vědom, umí to vyjádřit, ale i v myšlenkách stále balancuje mezi **vůlí k návratu** ke smysluplnému životu svého pěstounského dětství a **vůlí k setrvání** v bezsmyslnosti života bez domova. Balancuje (nebo spíše vrávorá) mezi „peklem a rájem“.

Respondentka č. 4: Beáta

Tabulka vynořujících se témat 4

Vynořující se nadřazená témata	Vynořující se podřazená témata	Podřazená témata II. stupně	Přímé citace
Cesta „na ulici“	Rozvod	Ztráta majetku a bydlení	Rozvedla jsem se. Baráček a veškerý majetek si nechal on. Zanechala jsem tam všechno, co jsem si přinesla před manželstvím, včetně oblečení a kyttek.
		Nezaměstnanost	Jelikož jsem v té době neměla zrovna práci...
		Násilí partnera?	Nechtěl mě pouštět do baráku.
		Ztráta syna	...takže ten kluk neměl zázemí a byl svěřen do péče otce.
Tvůrčí hodnoty	Vztah k práci	Negativní jako pocit křivdy ze strany společnosti	Na střední školu na ekonomku mě kvůli tátovi nevzali, i když jsem měla jedničky a dvojky. Proto jsem šla na prodavačku. To mě vůbec nebavilo. Takže od té doby mě práce ani nebavila a neměla jsem žádný stálý zaměstnání. Udělala jsem si sanitářský kurz v nemocnici. Dělal jsem na sálech a taky uklízela. Taky jsem myla výlohy, slíbili mi, že to bude zvlášť zaplacený, no tak jsme to tam myli a pracovali, pralo tam slunce do toho skla a oni nám to nezaplatili vůbec zvlášť. Peníze nám nedali a odrbali nás.
		Negativní jako rezignace	Sice bych si o to mohla znovu zažádat, ale už je to pryč.
		Pozitivní jako naplnění	Naplňuje mě práce a sbírání odpadků s „pobožným Františkem“.
Zážitkové hodnoty	Vztahy v rodině	Jako negativní	Nikdo mi nepomohl, rodina přede mnou

		zkušenost vyloučení	zabouchla dveře.
		Jako úporná snaha prolomit kruh vyloučení	To je ta, co se jí narodilo to dítě. Mám pro něj oblečky. Máma mně říkala, že si vzala boháče, že nic nepotřebuje, tak proč to kupuju? Než to vnoučeti dám, tak z toho vyroste. Nevím, v jakém jsou stavu, protože je mám schované v té boudě, ve které jsem přespávala, a teď už tam je někdo jiný. Poznámka autorky: V minulosti pomáhala zařizovat balíček čokolád pro dceru, která ho ovšem nepřijala. Proto je předala matce dospělého syna s mentálním postižením: „Aspoň to udělá radost tomu vašemu Malému velkému muži.“
		Nezištnost	
		Jako negativní zkušenost s předsudky	Že prý se stýkám s „dobytkem“. Mám vnuka, ale ještě jsem ho neviděla, ještě mi ho neukázali. Třeba se bojí, že bych ho chtěla vzít mezi tu „verbež“...
	Otec jako kladný vzor	Hodnota spravedlnost, poctivost	Táty jsem si vážila, byl to politický vězeň, byl z toho nemocný a měl cukrovku. Byl spravedlivej a poctivej a nedělal rozdíly.
	Láska maminky	Komunikace	Ta se mnou občas komunikuje. Prosila jsem mamku, ať mně pošle aspoň fotku (vnuka pozn. aut.), ale ona asi neví, jak se to posílá, je to důchodkyně.
		Převzetí výchovy dětí	Taky se mně starala o děti, vychovávala je. Máma měla furt na krku moje děti, ale vychovala je hezky. Děti musely být u babičky, jsem moc ráda, že nešly do cizího prostředí.
	Vděčnost vůči sestře		Jsem vděčná ségře, že pomohla zařídit, že děti si babička vzala do pěstounský péče.

	Láska měřená penězi		<p>Občas mi i vypomáhá penězi. Přivydělávala si roznáškou letáků, ale tenhle rok už ne.</p> <p>Mamka mně musela půjčit dvě stovky, protože mě okradli s batůžkem.</p> <p>Jako odškodné jsem od státu nyní dostala 100.000 Kč. Jedno z dětí potřebovalo skříně, druhé příspěvek na auto a já si koupila kolečkové brusle za tisíc korun.</p> <p>Pamatuji si na situaci, kdy dcera dělala v restauraci za barem a já nevěděla ani, že tam pracuje a ona přiběhla, v ruce zmuchlanou pětistovku se slovy: „Mámo, tady máš, nemám čas, musím běžet nazpátek“. Je to hodná holka.</p>
		Peníze jako hodnota pro přežití	A toto je pro mě v životě drahé, i když jsou důležité i nějaké peníze na živobytí.
	Vztah k dětem	Hrdost bez zásluhy Radost „na dálku“	<p>Dvě starší děti jsou vystudované a v pořádku, ten malý teď končí základku, je chytrý, snaží se, má jedničky, krásně kreslí, někam to dotáhne.</p> <p>Taky mě těší vnouček, dělá mi velkou radost...</p>
	Partnerská láska	Pocit smutku ze ztráty milované osoby	<p>Měla jsem ho ráda, byl to dobrý člověk (pláč v očích). Je mně to líto...</p> <p>Za lásku a za vztahy, byť jsem o lásku přišla, opravdu jsem ho milovala. A toto je pro mě v životě drahé...</p>
	Vztah komunity bezdomovců k lidem	Dobří lidé	<p>Vždyť ty v parku nejsou přeci „dobytek“, vždyť to jsou dobří lidi, nikomu nic neudělali.</p> <p>Ještě, že máme toho „pobožného“ Františka, co s ním chodíme uklízet. Baví mě to, vždycky se těším na pondělí, kdy</p>

			zase uvidím naši partu, a budeme uklízet. Při úklidu se ještě pobavíme a nasmějeme a děláme dobrou skutek.
	Nezištná láska v komunitě	Láska jako pomoc	...ostatní špekáčky jsem rozdala kamarádům, kteří měli hlad.
		Láska jako pomoc	My máme jednoho důchodce v pečováku, chodíme za ním popovídat si, má z toho velkou radost. Toho druhého nám převezli pryč. Taky chodíme ke starouškovi umýt mu nádobí a uklídit byt, společně si uvaříme čaj, popovídáme si a mám z toho radost.
	Vztah k obci	Láska jako pomoc	Taky jsem hrdá na to, že nyní pomáhám městu uklízet město od odpadků
	Krása	Jako tvůrčí hodnota	Píšu básně, chtěla bych vydat jejich knihu. Do příští „Naslouchárny“ vymyslím i báseň pro vás.
		Jako hodnota přítomného okamžiku	Ale i taková maličkost, že budu mít dneska sprchu...
Postojové hodnoty k bolesti a utrpení	Smrt otce	Pocit osamělosti	To je právě smrt toho mého táty, to se mě dotklo. Když chodili známí a přáli mi upřímnou soustrast, tak ty lidi mně už vadili, s tou bolestí člověku stejně nikdo nepomůže.
	Smrt posledního manžela	Prožívaná jako oběť cizího zla	To byl ten, kterýho mně zabili, byl se mnou na ulici a byli jsme spolu dva roky. ...jeho fotky nemám, ukradli mně je i s batohem.
		Prožívaná jako potřeba navázat vztah s mrtvým	Furt mě bolí smrt manžela. Nechtěli mi ani říct, kde jsou jeho ostatky, prý jsou majetkem státu. Pak mě jedna pracovnice dovedla na tu rozptylovou loučku, kde je ten kříž na hřbitově. Modlím se za něj, furt

			brečím, zapaluju svíčky a chodím za ním na ten palouček. I když přesně neznám to místo, kde je rozptýlenej...
	Smrt (babičky)	Prožívaná jako potřeba navázat vztah s mrtvou	A taky myslím na svou babičku a v duchu si s ní povídám.
	Odmítavý vztah dcery	Prožívaný jako vyloučení	Teď mi záleží na vnukovi, kterého jsem ještě neviděla. Na mamince a na dětech...
	Reakce na útrapy	Alkohol jako pomoc	Také na útrapy piju a ono to pak přejde.
Jiné logoterapeutické hodnoty	Svoboda	Jako volnost	Za dobu, co jsem již deset let na ulici, si moje tělo i duše zvykly na určitou „volnost“, kterou dává člověku pobyt venku. Proto, ať spím kdekoliv pod střechou, nutně potřebuji v noci vyjít ven a nadechnout se čerstvého vzduchu. Jinak mám pocit velké stísněnosti, a že se udusím. Pocitově je mně uvnitř hrozný horko a venku je mně naopak zima, hlavně když jsou mrazy.
	Síla k odporu	Vnímaná jako morální hodnota	...nesla jsem ještě za minulého režimu transparent s protistátním obsahem. Byla jsem jediná, kdo něco takového tenkrát udělal v našem městě, a jsem na to hrdá. Rovněž jsem hrdá na to, že na jedné akci organizované jistou politickou stranou, která má ve znaku třešničky, jsem se tam nahnula, že budou zadarmo špekáčky, tak jsem je nabrala i pro kamarády a říkám, že ty jsou ale nějaký humanistický, a najednou po mně chtěli podepsat jakousi listinu. Začala jsem jim nadávat, a ještě jsem jim k tomu řekla, že jim nebudu nic podepisovat, protože zavřeli mého tátu, a já jsem nemohla kvůli nim na střední školu. Sama jsem první sousto špekáčků vyplivla...

			Dostala jsem se z toho (ze závislosti na drogách pozn. aut.) díky pobytu v léčebné komunitě.
	Fatalistický postoj	Vnímaný jako rezignace	Ale já mám stejně smůlu, oni mně ukradnou všechno...
	Vina (za současný stav)	Hledání viníka – násilný partner	Ve svých začátcích jsem měla městský byt, o který jsem přišla, protože jsem si vzala zloděje, který vybíjel výlohy. On mně nejdřív připadal takovej hodnej, ale pak začal dělat takový kraviny, a oni ho zavřeli...
		Vlastní vina	Starala se máma, já jsem byt pustila a začala jsem brát ty drogy. V duchu jsem si říkala, to budu mít až do konce života, budu závislá?? No, to si ty drogy nevemu. Pak vám to ale někdo přinese a lup a už to jelo sedm let vkuse. Brala jsem perník.
Bydlení a domov		Jako představa	Chtěla bych to sociální bydlení, nějakej malej byt, abych si to udržela. ...pak bych měla domov a měla to tam pěkný, abych tam nekouřila.
Smysl pro humor			Že prý se stýkám s „dobytkem“. Takže Danuško, když se stýkám i s Vámi... (smích). Myslela jsem, že se na nich (kolečkových bruslích pozn. aut.) naučím, ale byly kamínky na cestě, padla jsem dozadu a narazila si zápěstí a už jsem na ně nevezla. A to je celej výsledek toho mýho odboje... Bylo to na svátek Mistra Jana Husa a já „husa“ jsem jim na to naletěla... Když byl svatební obřad, tak kejval na všechno, i na to, co neměl. Na otázku oddávajícího, zda si mě vezme, mlčel a pak spadl ze židle.

Beáta: Neodhánějte nás! Nejsme dobytek!

Příběh paní Beáty je poněkud jiný než příběhy respondentů – mužů. Podobně jako oni se vydala na **dráhu života bez domova rozvodem** a s ním spojenou **ztrátou majetku** a díky nezaměstnanosti i ztrátou dcery, odchodem zřejmě řešila **násilí** manžela „Zanechala jsem tam všechno, co jsem si přinesla před manželstvím, včetně oblečení a kytěk.“

Zničující byla její reakce na tyto události, kdy v náznaku přiznává jako **vlastní vinu** nebo spíše „špatnost“, že začala užívat drogy („*V duchu jsem si říkala, to budu mít až do konce života, budu závislá?? No, to si ty drogy nevemu. Pak vám to ale někdo přinese a lup a už to jelo sedm let vkuse.*“).

Ve vztahu k **tvůrčím hodnotám** prožívala a prožívá Beáta negativní **pocit křivdy** v oblasti **zaměstnání**. V době socialismu nesměla studovat střední školu kvůli politickému pronásledování, později ji zaměstnavatel podvedl a nevyplatil slíbenou mzdu za těžkou práci („*...tak jsme to tam myli a pracovali, pralo tam slunce do toho skla a oni nám to nezaplatili vůbec zvlášť. Peníze nám nedali a odrbali nás.*“). V práci dokáže Beáta nalézt i pozitivní **pocit naplnění**, protože ji např.: „*naplňuje práce a sbírání odpadků...*“, ale velmi snadno rezignuje. Mohla by si sice snadno požádat o kopii osvědčení pro práci sanitářky, „*...ale už je to pryč.*“

V oblasti **zážitkových hodnot** má pro Beátu velký význam **vztah k vlastní rodině** – rodičům a vlastním třem dětem. Velmi těžce nese, že průběžně od „své rodiny“ zažívá **vyloučení a pohrdání** světem bezdomoví, ve kterém žije: „*Nikdo mi nepomohl, rodina přede mnou zabouchla dveře.*“ Ačkoliv „*Vždyť ty v parku nejsou přeci „dobytek“, vždyť to jsou dobří lidi, nikomu nic neudělali.*“ Navzdory tomuto **pocitu vyloučení** si je však Beáta dobře vědoma, že jí **rodina** v jejím životě **velmi pomáhala a pomáhá**. Otec – pronásledovaný komunistickým režimem tak silně, že byl dokonce kvůli svým postojům vězněn – byl pro ni vzor, takže v sobě dodnes nachází **sílu k odporu** vůči špatnosti. Za socialismu „*nesla transparent s protistátním obsahem. Byla jsem jediná, kdo něco takového tenkrát udělal v našem městě, a jsem na to hrdá.*“ Možná, že i její cesta k **vyléčení z drogové závislosti** byla výrazem této její **síly odporovat zlému**, i když si sama za to velkou zásluhu nepřipisuje („*Dostala jsem se z toho (ze závislosti na drogách pozn. aut.) díky pobytu v léčebné komunitě.*“). Rozhodující úlohu pomoci v Beátiných **selháních** ve **vztahu ke třem vlastním dětem** sehrála její matka: „*Máma*

měla furt na krku moje děti, ale vychovala je hezky.“ Z výroku je patrné, že jí za to Beáta projevuje **vděčnost a uznání**. Beáta uvádí i další důkazy o pomoci ze strany vlastní rodiny, např. sestra pomohla vyřídit převzetí dětí do pěstounské péče matkou Beáty, ona je jí za to **vděčná**. Největším měřítkem příslušnosti k vlastní rodině jsou pro Beátu **peníze**. Opakovaně se vrací k tomu, který člen rodiny jí kdy nějaký menší peněžní obnos **daroval** a kdy naopak darovala peníze ona jim. Přesto jí rodina umí dát silně najevo, že do jejího světa **nepatří**. Nejsilněji tím, že jí dcera odmítá ukázat malého vnuka. A ona má pro něj dokonce koupenou malou výbavičku. Jenže: *„ještě mi ho neukázali. Třeba se bojím, že bych ji chtěla vzít mezi tu „verbež“.* Na svoje děti je hrdá, i když v péči o ně totálně **selhala** a dobře si to uvědomuje. V současném světě lidí bez domova je hrdá Beáta na to, že umí aktivně **druhým pomáhat** a v rámci **vzájemné solidarity** zažívá v komunitě bezdomovců to, co jí tak chybí od vlastní rodiny: **pocit přijetí, radost** (*„Taky chodíme ke starouškovi umýt mu nádobí a uklidit byt, společně si uvaříme čaj, popovídáme si a mám z toho radost.“*). Svůj **vztah ke kráse** sice nijak zvlášť nerozvádí, ale přiznává se k velmi **tvořivému přístupu**: *„Píšu básně, chtěla bych vydat jejich knihu.“* Tragicky dopadly její **partnerské vztahy**. První manželství skončilo rozvodem a její následnou **závislostí na drogách**. Život v bezdomoví ji naplnil **vztah lásky k novému manželovi**, který ale skončil také velmi tragicky: *„...byl to ten, kterýho mně zabili, byl se mnou na ulici a byli jsme spolu dva roky...“* V kontextu události, kdy jí *„ukradli baťoh“* s veškerými osobními věcmi a doklady, se cítí být častou **obětí zla**, což jí snadno přivádí k **rezignaci** a k **alkoholu** jako cestě **z bolesti a utrpení**. I o vztah k partnerovi, který definitivně skončil jeho smrtí, Beáta dál bojuje: *„Modlím se za něj, furt brečím, zapaluju svíčky a chodím za ním na ten palouček. I když přesně neznám to místo, kde je rozptýlenej...“* V rámci **postojových hodnot** je tedy Beáta zahlcena **smutkem** a **pocitem osamělosti** jako reakcí na smrt blízkých, kterou nezavinila. Otázku **vin** v jejím životě, tedy to, co sama zavinila, si buď nepřiznává, nebo si ji uvědomuje pouze v náznaku (*„Starala se máma, já jsem byt pustila a začala jsem brát ty drogy.“*) Všechno však začalo tím, že si *„vzala zloděje, který vybíjel výlohy.“* Vina tedy byla na straně partnera. Svoji *„srostlost“* s životem v *„parku“* vyjadřuje představou **svobody jako volnosti**: *„Za dobu, co jsem již deset let na ulici, si moje tělo i duše zvykly na určitou „volnost“, kterou dává člověku pobyt venku. Přesto má představu domova, která hraničí s životním snem: „Chtěla bych to sociální bydlení, nějaké malej byt, abych si to udržela...pak bych měla domov a měla to tam pěkný, abych tam nekouřila.“*

Ve srovnání s mužskými respondenty se myšlenky paní Beáty daleko barvitěji točí kolem pólů **přijetí – vyloučení vlastní rodinou** a kolem pólů **blízkost – vzdálenost** ve vztazích **partnerské lásky a přátelství**. Také se cítí častěji **obětí zlých činů** než jejich aktérem. Svoje **selhání**, která umí pojmenovat, nespojuje příliš s **vlastní vinou**. Jejím **ústředním tématem je potřeba blízkosti a přijetí, intimity domova. Morální rozměr života** prokazuje v síle k **odporu vůči nátlaku**, nikoliv v jasném pojmenování svojí viny. Snadno ale i tak propadá **fatalistickým postojům a rezignaci**.

11.7 Závěrečné vyhodnocení výzkumu a diskuse

Posledním krokem výzkumu je hledání témat, která se vynořila během rozhovorů jimi napříč. Vyhodnocení na této úrovni má narativní podobu. Jsou zde nalezena témata, která byla důležitá pro více respondentů, v příslušných zkušenostech se však prožívání respondentů mohlo lišit. Nebo jsou nalezena naopak témata jedinečná, která se napříč rozhovory nevyskytla, ale ukazují na nějaký zajímavý aspekt problému, který zkoumáme.

V diskusi potom hledá výzkumník vztah jevů, které pomocí témat, vynořujících se z rozhovorů, našel, k teoretickým poznatkům jiných odborníků. V našem případě to bude hledání vztahu mezi tématy vztahujícími se k tvůrčím, zážitkovým a postojovým hodnotám, ale i dalších (vina, smrt...), jak je vnímají respondenti ve výzkumu, k tomu, jak se o nich vyjadřuje V. E. Frankl ve své logoterapii.

Analýza témat, která se vynořila při vyhodnocování dat napříč rozhovory v tomto výzkumu, je vlastně obsáhlá odpověď na výzkumné otázky položené na začátku výzkumu. Uvádím je postupně i s vyhodnocením dat napříč rozhovory.

Hlavní výzkumná otázka: Jak vnímají lidé bez domova zkušenosti s tvůrčími, zážitkovými nebo postojovými hodnotami ve svých životech a jaký jim připisují význam?

Ve všech třech oblastech cesty naplňování života smyslem, jak je popisuje V. E. Frankl, jsem v rozhovorech identifikovala konkrétní výpovědi respondentů – lidí bez domova. Není to překvapivé, protože na ně mířily připravené otázky. To, v čem byly specifické, souviselo s životním stylem těchto lidí a s tím, jak svoje zkušenosti interpretovali.

První nápadností je zaměňování **osudovosti postojových hodnot** (vůči skutečnostem, které nejsme schopni změnit) a **hodnot tvůrčích**. Respondenti vyprávěli o začátcích své cesty do bezdomoví většinou zcela popisně bez toho, že by uvažovali nad tím, zda či jak mohli takové situace změnit, nebo se jim postavit. Objektivními příčinami, které v jejich vnímání nesouvisely nijak zvlášť s jejich jednáním, bylo často **tvrdé dětství** v sociálně dysfunkčních nebo zcela kolabujících rodinách (Otec byl například *alkoholik a světský, choval se v rodině jako gestapák.*“ Michal), **rozvod spojený s násilným chováním partnera** (Beáta se rozvedla, když *„zrovna neměla práci“* a manžel jí *„nechtěl pouštět do baráku“*) nebo **smrt blízké osoby** (panu Amadeovi zemřela matka a prarodiče, které měl rád). To všechno vnímají jako osudovou danost, ačkoliv jako „osudové“ v logoterapeutickém smyslu můžeme považovat dětství v dysfunkční rodině nebo smrt blízkých. Na situace, v nichž mohli reagovat aktivně, reagovali „odchodem“, a tak přišli o veškerý majetek (*„Zanechala jsem tam všechno, co jsem si přinesla před manželstvím, včetně oblečení a kyttek.“* Beáta). Pokud vidí i svoje vlastní zavinění, je to jenom v lehkém náznaku. Celkově však **svět tvůrčích hodnot**, který se odehrává v zaměstnání a v práci, nezaujímá v jejich životech, kromě počátků cesty do bezdomoví nebo v době, kdy bylo *„všechno OK“*, téměř žádnou roli. Snad kromě organizovaného sbírání odpadků za stravenky, které občas přináší přece jen **pocit naplnění** (Beáta). Na svět práce a zaměstnání, co by výzvě k zaujetí aktivního postoje, se naučili **rezignovat**. Tvůrčí hodnoty tak, jak s nimi nakládají, mají jednoznačně v jejich životě negativní charakter, resp. nevnímají je jako výzvu.

Daleko bohatší je jejich **svět zážitkových hodnot**. Jeho specifikem je, že v něm prožívají celou řadu velmi kladných zkušeností, ale také zkušeností velmi negativních. Poněkud překvapivé může být, že nerezignovali na potřebu **partnerské lásky** (*„Vrátilo mě to zpět k sobě, dostal jsem to jako odměnu.“* Michal). Touhu po vztahu může vyplnit i **láska ke zvířeti** (*„...a nesmím zapomenout na moji přítelkyni fenku Majdu.“* Amadeus). Velmi významným vztahem pro ně jsou vztahy **kamarádství a přátelství**, které zažívají v komunitě lidí bez domova. Váží si především hodnoty **přijetí, vzájemné pomoci, solidarity** (*„...společně si uvaříme čaj, popovídáme si a máme z toho radost.“* Beáta). Občasnou zkušenost dělají i s projevy lásky jako **pomoci druhým**, ať už jsou to cizí lidé, nebo kamarádi v komunitě (Amadeus *„občas pomůže starým lidem, třeba podržet dveře, vzít tašku, odnést nákup...“*). **Vztah k vlastním rodičům** má již

ambivalentní podobu. Pokud s nimi prožili nelaskavé dětství plné násilí (pan Michal), zaujmají k nim **odmítavý postoj**. Naopak na dobré rodiče či prarodiče vzpomínají s láskou. Jejich smrt uvádějí často jako událost, která se jich hluboce dotkla („*Byly to hlavní osoby mého života babička a děda, oni měli rádi mě a já je.*“). Vztah **lásky k vlastním dětem** má sice často podobu pozitivní, ale současně lidé bez domova reagují na svoje **selhání v péči** a výchově svých dětí. Dokážou svoje děti „**milovat na dálku**“, to zřejmě znamená, že k nim cítí lásku, někdy i hrdost, ačkoliv se o jejich výchovu zasloužili buď málo, nebo vůbec („*Taky mě těší vnouče, dělá mi velkou radost...*“ Paní Beáta přitom nevychovala ani dceru a vnuka jí „*ještě ani neukázali...*“).

Velmi bohatý je však i zážitkový svět lidí bez domova, který souvisí s **opakem lásky**. Jedno negativum vnáší **bolest do jejich života**. Je to **vyločení** a **ponížení** ze strany rodiny nebo společnosti („*Nikdo mi nepomohl, rodina přede mnou zabouchla dveře... Vždyť ty v parku nejsou přeci dobytek...*“ Beáta). Dalším negativem je **násilí**, které vnáší do života oni sami („*A kvůli ní se peru, kvůli blbým poznámkám.*“ Michal). Jindy se sami **stávají oběťmi násilí**. Někdy mají problém s tím, **rozpoznat násilí jako negativní hodnotu** (Když panu Norbertovi vezme někdo v hospodě pivo a bezdůvodně ho vyleje do dřezu, reaguje nepřiměřeným násilím, ale trest považuje za nespravedlivý). Negativní hodnotou, která s láskou souvisí, je v jejich životech **zrada**. Respektive to, co za zradu považují. (Pana Norberta zradil bezdomovec, kterého vzal domů na byt: „*...ale on mě podvedl, protože se dal dohromady s mojí tehdejší přítelkyní...*“). Důležitou zážitkovou hodnotou v životě člověka je vnímání nebo vytváření něčeho **krásného** (paní Beáta píše básně a chtěla by vydat knihu). Ve srovnání s dramatickostí negativních hodnot v životech lidí bez domova je toto pole jejich prožívání chudé, ale existuje. Dokážou vnímat především krásu v maličkostech, „*vždyť podívejte se na ten krásnej oblak, vidíte, vždyť je to radost.*“ Michal. Někdy je to právě přítomnost krásy, která jim pomáhá. V takových chvílích myšlenka na krásné věci „*změkčí, zeslabí*“ zoufalství (pan Michal).

V oblasti **postojových hodnot** mají v životě člověka bez domova největší prostor velmi negativní zážitky a zkušenosti se **smrtí**. Jsou s ní často konfrontováni nejen jako s příčinou začátku své cesty – zemřeli jim prostě jejich nejbližší, ke kterým je poutal vztah lásky, ale také v současném životě, kdy „*jim zabijí*“ manžela nebo partnerku (též s nimi žijícími bez přístřeší). Jejich reakce je typicky lidská: hluboký smutek. A snaha za každou cenu zůstat v tomto vztahu i nadále, za hranicí smrti („*Modlím se za něj, furt*

brečím, zapaluju svíčky a chodím za ním na ten palouček.“ Beáta). Do zážitkového okruhu týkajícího se **života a smrti** patří ještě dvě vysoce negativní zkušenosti lidí bez domova: **rezignace** a myšlenky či pokusy o **sebevraždu** („...že jsem na tom byl tak špatně, že jsem šel na nádraží, že skočím pod vlak...“ Norbert).

Vedlejší výzkumná otázka: Jak vnímají lidé bez domova zkušenost s vinou ve svých životech a jaký jí připisují význam?

V životech lidí bez domova jsou přítomné i další hodnoty, na nichž podle logoterapie staví člověk svůj **vztah ke smyslu života**. I zde však mají často negativní charakter, který vede **k zážitkům bolesti**. Jako velmi obsáhlé se jeví v životech lidí bez domova téma **vlastní viny**. Především se překvapivě **necítí jako velcí provinilci**, vždyť například pan Norbert *„neudělal v životě nic tak špatného, za což by měl cítit nějakou vinu.“* To, čím se provinili proti svým blízkým lidem, umí ale také dobře pojmenovat. Téměř vždy však následuje výčet polehčujících okolností jako **pokus o ospravedlnění** (To je vlastně hlavní téma přemýšlení pana Michala: špatný společenský systém, dobrý úmysl – chránit slabší, tvrdost života na ulici a také vlastní těžké dětství prožité bez rodičovské lásky či vlastní hranice (*„Protože, když do toho dítěte nenasypeš tu lásku, tak pak už ji nemá a nemůže ji dávat.“*)). Ale občas pocítí nad svým jednáním také **lítost** („...byl jsem zavřenej a je mně líto, že jsem je nevychoval.“ Michal). A viny druhých umí také **odpustit** (*„Taky jsem jí odpustil. Pod tvrdou slupkou měla dobré jádro.“*). Celkem snadno se však přiznávají k tomu, že někomu *„nikdy neodpustí“*.

Vedlejší výzkumná otázka: Jak vnímají lidé bez domova hodnoty své vlastní svobody a zodpovědnosti za svůj život?

Velmi důležitá je pro lidi bez domova hodnota **svobody**, kterou však chápou zcela výjimečně jako svobodu „pro něco“, za co nesou také odpovědnost. Svobodu chápou jako **„volnost“**, pobyt venku, kdy chtějí být jenom *„se svou novou láskou, ležet venku na louce, držet se za ruce a nepotřebovat ani spacák.“* (Michal) Často tak vyjadřují téměř současně jak **vůli k návratu** do života v domě s rodinou a zaměstnáním, tak i **rezignaci** na takové úsilí a smíření se se životem bez domova.

Vedlejší výzkumná otázka: Lze nalézt ve zkušenosti se smyslem života lidí bez domova ještě jiné morální kategorie?

Již v pojetí logoterapeutických hodnot V. E. Franklem se skrývá jejich morální rozměr. V životech lidí bez domova ukázal tento výzkum na to, že ve vztahu k morálce často nemají vztah k vědomí odpovědnosti za svůj život. Citliví jsou však v oblasti „dávající lásky“, solidarity, poskytování přátelství a kamarádství. Ačkoliv se necítí být nositeli nějaké velké životní viny, svoje viny v určitých konkrétních situacích umí pojmenovat. Současně však hledají a nacházejí mnoho důvodů k ospravedlnění vlastního jednání. Není evidentně náhoda, že právě oni zažívají hodnoty formulované logoterapií častěji v jejich negativním vyjádření, což je útok na zaujetí postoje rezignace až zoufalství. Přesto, kdo v jejich přemýšlení hledá prvky morálního úsudku, objektivně je může nalézt.

11.8 Diskuse

Hlavní výzkumná otázka: Jak vnímají lidé bez domova zkušenosti s tvůrčími, zážitkovými nebo postojovými hodnotami ve svých životech a jaký jim připisují význam?

V. E. Frankl ve své knize *Utrpení z nesmyslnosti života* mj. říká, že „uskutečňování tvořivých hodnot spočívá v naší aktivitě, kterou člověk vytváří a dává společnosti, tvořivá práce umožňuje člověku příležitost naplnit smyslem život.“¹³⁹ Nezáleží na tom, co děláme, ale jaký své práci přiřazujeme smysl.¹⁴⁰

Z našeho provedeného výzkumu vyplývá, že tvůrčí hodnoty nezaujímají v životě našich respondentů, kromě počátků cesty do bezdomoví nebo kromě doby, kdy „bylo vše OK“, téměř žádnou roli, ač by mohly. Snad kromě organizovaného sběru odpadků za stravenky, které občas přináší přece jen pocit naplnění (Beáta). Ukazuje se, že respondenti nevnímají tvůrčí hodnoty jako výzvu. Jakousi brzdou bránící vytváření tvůrčích hodnot, a tudíž třeba nastoupení do zaměstnání, se může jevit závislost respondentů na alkoholu. Například respondent Michal prokazuje ve výzkumu pozitivní tvůrčí hodnoty. Je hrdý na to, že se vyučil automechanikem a později jezdil i s kamionem. Toužil si udělat papíry na autobus, ale oslepnutí mu v tom zabránilo. Tento fakt si respondent v průběhu rozhovoru vyhodnotil slovy jako „*boží znamení, protože jsem během jízdy kamionem pil a mohl bych při jízdě autobusem zabít lidi... Jsem hrdej na to, že jsem se vyučil automechanikem*“.

¹³⁹ Srov. FRANKL, V. E. *Utrpení z nesmyslnosti života*, s. 124.

¹⁴⁰ Srov. KŘIVOHLAVÝ, J. *Mít pro co žít*, s. 60.

Ve svojí další knize *Lékařská péče o duši* V. E. Frankl mimo jiné uvádí: „Schopnost práce není všechno, není ani dostačujícím, ani nutným důvodem, aby byl život naplněn smyslem, neboť falešná identifikace se svým povoláním, v případě, že člověk přijde o zaměstnání, může způsobit, že si člověk může připadat neužitečný a přebytečný“.¹⁴¹

V knize *O smyslu života* Frankl říká, že naopak nezaměstnaný člověk má v důsledku ztráty zaměstnání dostatek volného času, aby mohl dát životu smysl.¹⁴²

Na svět práce a zaměstnání, coby výzvě k zaujetí aktivního postoje, se respondenti naučili rezignovat. Například respondent Amadeus paradoxně vidí jako příčinu svojí současné životní situace jako osudovou danost v nezaměstnanosti svého otce: „...pak otce propustili z práce...Já byl bez práce a neužil jsem se...“. Když mu terénní pracovnice opakovaně nabízí možnost pracovního uplatnění při úklidu města za stravenku, reagoval na to vždy slovy: „*To by oni museli přijet za mnou a musel bych uklízet tady v místě na sídlišti...*“. Chodí však pomáhat svojí 86leté tetě, která bydlí přes ulici.

Na druhé straně respondent Norbert vnímá tvůrčí životní hodnotu jako to, co bylo v jeho životě v pořádku, kdy se skrze tvůrčí hodnoty realizoval v zaměstnání, a co fungovalo před tím, nežli odešel od rodiny a v zaměstnání přišel o nohu. Co se stalo, chápe jako osudovou danost, se kterou už nelze nic dělat.¹⁴³

V. E. Frankl chápe jako osudové, pokud vstoupí do života situace, kterou nemůže člověk vlastními silami změnit. Chorobná změna či zranění v sobě nenesou definitivní osud, ale v určitém smyslu i jakýsi začátek, od něhož se může člověk odrazit a svobodně utvářet svůj život dál, pokud aktivuje svou vzdornou vůli ducha.¹⁴⁴

Přestože respondenti mají ve světě zážitkových hodnot kromě kladných zkušeností i zkušenosti velmi negativní, je překvapivé, že nerezignovali na potřebu partnerské lásky. „*Vrátilo mě to zpět k sobě, dostal jsem to jako odměnu.*“ Tak Michal popisuje svůj vztah k nové přítelkyni. Z logoterapeutických výzkumů vyplývá, že jeden

¹⁴¹ Srov. FRANKL, V. E. *Lékařská péče o duši*, s. 118-119.

¹⁴² Srov. FRANKL, V. E. *O smyslu života*, s. 33-34.

¹⁴³ Srov. LUKASOVÁ, E. *I tvoje utrpení má smysl*, s. 11-12.

¹⁴⁴ Srov. FRANKL, V. E. *Lékařská péče o duši*, s. 91-93.

z důležitých fenoménů lidské existence je sebezpřesah – být člověkem znamená být zaměřen na něco jiného než na sebe sama. Například na osobu, kterou miluji.¹⁴⁵

Ve své knize Lékařská péče o duši V. E. Frankl velmi výstižně podává smysl lásky, jako jeden z klíčových aspektů zážitkové hodnoty člověka:

„Láska je aktivní prožívání druhého člověka v celé jeho jedinečnosti a jednorázovosti. Druhá etapa – pasivní, je cesta lásky neboli cesta stát se milovaným, aniž se sami přičiníme, bez vlastní „zásluhy“ – jakoby cestou milosti. V lásce je milovaný člověk pojímán jako Ty a jako takový přijímán do jiného Já. Jeho lidská postava je pro toho, kdo jej miluje, nezastupitelný a nenahraditelný, aniž k tomu nebo pro to něco udělal. Láska není žádná „zásluha“, nýbrž milost. Láska není však jen milost, ale také kouzlo. Pro milujícího očarovává svět, propůjčuje světu přidanou hodnotu. Láska nedělá člověka slepým, nýbrž vidoucím – vnímavým pro hodnoty. Vedle milosti být milován a kouzla milovat nastupuje pak u lásky jako třetí moment zázrak lásky. Uskutečňuje se jí totiž ta nepochopitelná věc, že – oklikou přes biologickou sféru – vstupuje do života nová osoba, sama plná tajemství, jedinečnosti a jednorázovosti existence: dítě!“¹⁴⁶

Jako velmi dobrý příklad spojení partnerské a rodičovské lásky je možno uvést vyjádření respondenta Norberta: „*Mám velmi kladný vztah k mojí přítelkyni a synu Josífkovi a moc mi na nich záleží. Přítelkyně za mnou chodí, pere mně všechno moje prádlo, diskutujeme o všem možném a řešíme i otázky kolem našeho syna Josífka, který za mnou rovněž chodí, půjde se učit na zedníka*“.

Podle V. E. Frankla k zážitkovým hodnotám nepatří jenom vztahy a láska, ale jsou uskutečňovány přijímáním okolního světa, např. ponořením se do krásy v oblasti umění nebo do krásy přírody či v naplnění pouhým prožíváním.¹⁴⁷ Což dva respondenti umí – Beáta i Michal, radovat se.

Na druhé straně však respondent Norbert neguje krásu, a i když má vztahy k životu a k lidem hezké, přesto prožívá pocity zoufalství a „*myšlenkama jsem někde jinde*“.

¹⁴⁵ Srov. FRANKL, V. E. *Léčba smyslem*. s. 51.

¹⁴⁶ Srov. FRANKL, V. E. *Lékařská péče o duši*. s. 132-133.

¹⁴⁷ Srov. FRANKL, V. E. *Lékařská péče o duši*, s. 61.

Beáta dokáže prožívat lásku jako pomoc obci: „*taky jsem hrdá na to, že nyní pomáhám uklízet město od odpadků*“.

V. E. Frankl ve své knize *Vůle ke smyslu* formuluje zásadu, že lidské bytí je vždycky zaměřeno na smysl, aniž by si člověk toho byl vědom. Dokonce i sebevrah věří ve smysl smrti.¹⁴⁸ Autor vidí čtyři fáze, respektive důvody, proč si lidé sahají na život. Jako první je sklíčenost tělesného stavu – jsou téměř donuceni k sebevraždě. Druhá – určitý kalkul vůči někomu. Třetí – unaven životem. Čtvrtá – je to motivace s názvem bilanční sebevražda. Člověk už není schopen vidět smysl dalšího života.¹⁴⁹

Frankl zdůrazňuje, že postojové hodnoty vyčnívají nad hodnotami tvůrčími a prožitkovými. Důvodem je skutečnost, že smysl utrpení je minimálně o jeden řád výše. A klíčové je to, jaký postoj člověk zaujme svobodně a důstojně k tomu, co se děje.¹⁵⁰

Frankl v době svého pobytu v koncentračním táboře byl v jeden moment postaven podle něj před nejhorší situací. Tou byl jeho jediný výkon představující skutečné utrpení, a to, že dokázal sám sebe naplnit láskyplným vnitřním pohledem na obraz svojí milované ženy, kterou nosil ve své duši a rozmlouval s ní. Tento fakt vysvětluje tím, že láska se jen částečně orientuje na fyzickou existenci člověka, avšak o to více na duchovní existenci milovaného člověka. V danou chvíli mu nezáleželo, zda milovaná osoba žije nebo ne, protože on ji tam viděl a povídal si s ní.¹⁵¹

Z námi provedených rozhovorů vyplynul jeden velmi zajímavý fakt, a to, že naše poznatky od respondentů potvrzují potřebu blízkosti vztahu s milovanou osobou, i když tato již nežije a jedná se o její duchovní část; shodují se s prožitkem blízkosti s milovanou osobou, i když je tato již po smrti, jak o tom píše ve své knize *A přesto říci životu* ano V. E. Frankl.

Vedlejší výzkumná otázka: Jak vnímají lidé bez domova zkušenost s vinou ve svých životech a jaký jí připisují význam?

V. E. Frankl ve své knize *Vůle ke smyslu* objasňuje podstatu člověka následovně ve dvou rovinách: První rovina je, že člověk má možnost svobodně se provinit. Druhá

¹⁴⁸ Srov. FRANKL, V. E. *Vůle ke smyslu*, s. 83.

¹⁴⁹ Srov. FRANKL, V. E. *O smyslu života*, s. 26-27.

¹⁵⁰ Srov. Frankl, V. E. *Utrpení z nesmyslnosti života*, s. 71.

¹⁵¹ Srov. Frankl, V. E. *A přesto říci životu* ano, s. 48-49.

rovina je odpovědnost člověka za to, aby svoji vinu překonal. Pokud chápeme člověka pouze jako oběť okolností, zbavujeme jej současně spolu s vinou i jeho důstojnosti.

V další části knihy Frankl zmiňuje prováděné výzkumy s vězni. Tito vypovídají, že důvodem, proč to takzvaně vzdávají a rezignují, je skutečnost, že společnost je považuje za beznadějně zločince, a tak s nimi i jedná.

Toto svým způsobem potvrzují respondenti ve svých rozhovorech (*„ten náš systém je hloupej, nepobírá ty lidi, jako jsme my, každému, komu bylo ublíženo, jenom tě odsuzují, jenom tě odsuzují. Představte si to, každý do vás kope, venku je zima a chumelí, ležíte ve spacáku, kopnou do vás, jste v obchod'áku u Dvořáka, vyženou vás.“* Michal). Beáta: *„Neodhánějte nás! Nejsme dobytek!“*

Frankl ve své knize *A přesto říci životu ano* popisuje v závěru knihy duševní rozpoložení osvobozeného vězně z koncentračního tábora během cesty domů, kdy pozoroval agresivní postoj, převážně u psychologicky primitivnějších osob. Jak těžké bylo přesvědčit lidi a celou společnost, aby odpustili, „protože nikdo nemá právo působit bezpráví, dokonce ani ten ne, kdo sám bezpráví utrpěl.“¹⁵²

Jednou ze zásadních tezí logoterapie je, že jedině člověk sám se může svobodně změnit; v tomto rozhodnutí a postoji je svobodný a je za ně zodpovědný.¹⁵³

Vedlejší výzkumná otázka: Jak vnímají lidé bez domova hodnotu své vlastní svobody a zodpovědnosti za svůj život?

Frankl velmi citlivě rozlišuje dva zásadní pojmy, konkrétně svobodu a volnost od něčeho a svobodu k něčemu. A dále k nim řadí fenomén – svobodný postoj v podmínkách či situaci, pokud je člověk schopen a má v sobě sílu svým přičiněním vzniklou situaci změnit.¹⁵⁴

Z výsledků našeho výzkumu vyplynulo, že respondenti vnímají svobodu bez většího spojení s hodnotou odpovědnosti ve svém životě.

¹⁵² Srov. Frankl, V. E. *A přesto říci životu ano*, s. 103.

¹⁵³ Srov. FRANKL, V. E. *Vůle ke smyslu*, s. 113.

¹⁵⁴ Srov. FRANKL, V. E. *Lékařská péče o duši*, s. 93.

Oproti tomu Frankl definuje lidství, bytí člověka jako odpovědné, člověk je odpovědný za naplňování smyslu.¹⁵⁵ Respondenti prožívají současně na jedné straně vůli k smyslu, ale na druhou stranu na toto volání neodpovídají, ale rezignují pod tíhou pocitů, které posbírali za svůj celý život. Mnohdy mají vztek a prožívají nenávist vůči okolnímu světu, protože se domnívají, že za jejich současný stav může někdo jiný.

Frankl zdůrazňuje, že svobodu člověka neovlivňují podmínky, ale člověk má svou svobodnou vůli pouze k tomu, aby k nim zaujal svoje stanovisko.¹⁵⁶

Kniha Lékařská péče o duši, kde V. E. Frankl říká, že když se člověk vzpouzí svému osudu a projevuje pocity rezignace na svůj osud, musí si uvědomit, že jeho osud není ani v jeho moci, ani v odpovědnosti. A proto jej musí přijmout a nemůže jej změnit.¹⁵⁷

A v knize Utrpení z nesmyslnosti života, V. E. Frankl zdůrazňuje, že se svobodou souvisí odpovědnost člověka, a proto je člověk zodpovědný za naplňování smyslu. Lidská existence vystupuje vždy nad sebe samu a vždy poukazuje ke smyslu. Logoterapie má pro to svůj název vůle k smyslu.¹⁵⁸

V. E. Frankl v knize Léčba smyslem nabádá ke smyslu, za jehož naplnění konkrétní člověk odpovídá a rovněž tak ke konkrétní bytosti, před níž jsme odpovědni.¹⁵⁹

Vedlejší výzkumná otázka: Lze nalézt ve zkušenosti se smyslem života lidí bez domova ještě jiné morální kategorie?

Jak potvrzují výsledky našeho výzkumu, respondenti velmi citlivě vnímají, když někdo ublíží jim, ale na druhé straně se necítí být nositeli větší životní viny za své skutky. Podle Frankla přijetí viny znamená, že člověk za vykonaný skutek přijímá svoji odpovědnost. A když člověk svoji vinu odpovědně přijme, může tím ve své vnitřní historii obrodit to, co se stalo, i když vlastní skutek, který se stal, nikdo již nesmaže.¹⁶⁰

¹⁵⁵ Srov. Frankl, V. E. *Utrpení z nesmyslnosti života*, s. 82.

¹⁵⁶ Srov. FRANKL, V. E. *Vůle ke smyslu*, s. 109.

¹⁵⁷ Srov. FRANKL, V.E. *Lékařská péče o duši*, s. 88.

¹⁵⁸ Srov. Frankl, V. E. *Utrpení z nesmyslnosti života*, s. 82.

¹⁵⁹ Srov. FRANKL, V. E. *Léčba smyslem*, s. 49.

¹⁶⁰ Srov. FRANKL, V. E., *Vůle ke smyslu*. s. 57-58.

Závěr

Cílem diplomové práce bylo analyzovat, jak zahrnují lidé bez domova do svých životních zkušeností zkušenost životního smyslu. Pozornost byla věnována bezdomovectví a významným aspektům souvisejícím s tímto fenoménem, který dosud neoprávněně stojí na okraji zájmu naší společnosti.

Teoretická část práce pro zkoumání problematiky bezdomovectví ve vztahu k prožitku smyslu života lidí bez domova vymezila základní pojmy a vztahy a věnovala se pojmu bezdomovectví, jeho typologii a faktorům, které k němu vedou. Její další část se zabývala vnitřním světem a rozpořádáním lidí bez domova s důrazem na subjektivní faktory. Následující část řešila otázku potřeby domova v lidské existenci. Další řešila fenomén bezdomovectví jako bezdomoví se zaměřením na problematiku domova. Následující část obsahovala otázky životních potřeb lidí v bezdomoví z pohledu zásad humanistické psychologie A. H. Maslowa a metapotřeb člověka podle V. E. Frankla. Teoretická část pokračovala etikou, jakožto vědní disciplínou s důrazem na lidskou důstojnost a principy vytyčené v encyklice „Pacem in terris“, jakož i na etická dilemata v sociální práci s lidmi bez domova. Rovněž se dotkla etických principů proklamovaných v díle I. Kanta. Podrobněji se zabývala lidskými hodnotami jako základem etických norem. Další část řešila jednotlivé hodnoty v sociální práci a v ní klíčové hodnoty, jež tvoří základ pro lidská práva, která z nich vycházejí. Taktéž jsem se zde zamýšlela nad hodnotami lidí bez domova. Pokračující část pojednávala o logoterapii a jejím etickém rozměru. Důraz byl kladen na hodnoty v logoterapii a zpochybnění principu homeostázy. Podrobněji jsem se rovněž zabývala otázkami svobody a zodpovědnosti v logoterapii a u lidí bez domova. Teoretická část diplomové práce byla zakončena popisem významných organizací zabývajících se bezdomovectvím. Taktéž charakterizovala organizaci Charita Tábor, v jejímž rámci probíhal výzkum, na jehož provedení byli vybráni respondenti z řad účastníků „Naslouchárny“. Závěr teoretické části pod názvem Duchovní pomoc lidem bez domova přibližuje důležitost čtyř základních dimenzí vnímání člověka.

Praktická část diplomové práce zahrnuje výsledky kvalitativního výzkumu prováděného metodou Interpretativní fenomenologické analýzy; tato metoda pomáhá detailně prozkoumat způsob, jakým člověk dává význam svým zkušenostem, a tak lépe „porozumět jeho porozumění“. Otázky v rozhovoru měly sedmi respondentům pomoci,

aby porozuměli své zkušenosti se zkoumaným jevem, jak ho prožívají, promýšlejí a interpretují. Výzkum byl zaměřen na zjištění, jak lidé bez domova sami prožívají a hodnotí zkušenost smyslu svého života.

Cílem výzkumu bylo zjistit, jakou mají lidé bez domova osobní zkušenost s prožíváním smyslu života, jak ji zařazují do svých zkušeností, jak vnímají zkušenost smyslu života jako součást životních zkušeností lidí bez domova, popřípadě zda se v rámci takových zkušeností vyskytují u nich nějaké morální kategorie.

Výzkumná otázka, která byla odvozena od cíle výzkumu, se zaměřovala především na porozumění individuální zkušenosti a jejímu významu.

Hlavní výzkumná otázka byla:

- Jak vnímají lidé bez domova zkušenosti s tvůrčími, zážitkovými nebo postojovými hodnotami ve svých životech a jaký jim připisují význam?

Vedlejší výzkumné otázky byly:

- Jak vnímají lidé bez domova zkušenost s vinou ve svých životech a jaký jí připisují význam?
- Jak vnímají lidé bez domova hodnoty své vlastní svobody a zodpovědnosti za svůj život?
- Kde nalézají ve zkušenosti se smyslem života lidí bez domova ještě jiné morální kategorie?¹⁶¹

Tvorba dat probíhala prostřednictvím neformálních rozhovorů se sedmi zmíněnými respondenty, kteří jsou klienty organizace Charita Tábor. Otázky byly vytvořeny tak, aby jako celek obrátily pozornost respondentů k oblasti naplnění života smyslem podle principů logoterapie. Při tvorbě otázek jsem se inspirovala Dotazníkem smyslu života ZdroSmy¹⁶² a částečně i soustavou otázek vycházejících z logoterapie.¹⁶³

¹⁶¹ Srov. KOUTNÁ KOSTÍNKOVÁ, J.; ČERMÁK, I. *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy. Interpretativní fenomenologická analýza*, s. 9-12.

¹⁶² JIRÁSKA, Jakub. *\textit{Smysl života a jeho zdroje u olomouckých lidí bez domova}* [online]. Olomouc, 2017 [cit. 2023-07-28]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/kd22c2/>. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Fakulta tělesné kultury. Vedoucí práce prof. PhDr. Ivo Jirásek, Ph.D.

¹⁶³ MATOUŠEK, O. a kol. *Strategie a postupy v sociální práci*, s. 282.

K osobám respondentů jsem přistupovala tak, že jako výzkumník jsem jim dávala status expertů, neboť byli výjimeční z hlediska zkušenosti problematiky, kterou jsem zkoumala. Z těchto důvodů jsem dala respondentům při rozhovorech dostatek prostoru, aby mohli vyjádřit, co z jejich pohledu považovali za významné.¹⁶⁴

Rozhovory se všemi respondenty s výjimkou jednoho (proběhl za účasti jeho přítelkyně), probíhaly individuálně v důstojném a diskrétním prostředí, zaručujícím splnění cíle rozhovorů.

Analýza získaných dat z provedených rozhovorů byla prováděna postupně podle odpovědí jednotlivých respondentů. Vzhledem k opakování témat byla omezena pouze na čtyři respondenty. Následně byl proveden výčet témat, která se podařilo identifikovat v průběhu opakovaného čtení odpovědí a hledání vzájemných vztahů mezi jednotlivými tématy. Výsledky byly fixovány do příslušného tabulkového přehledu. Tento byl pak převeden do narativní podoby „příběhu“ příslušného respondenta z pohledu naplňování jeho života smyslem.

Závěrečné vyhodnocení výzkumu a diskuse byly zaměřeny na hledání témat, která se vynořila během rozhovorů s respondenty. Byla zde nalezena témata, která byla důležitá pro více respondentů. Také byla nalezena témata jedinečná, která se napříč rozhovory nevyskytla, avšak ukázala na jiný zajímavý aspekt námi zkoumaného problému.

V diskusi pak byl hledán vztah jevů, které pomocí témat vynořujících se z rozhovorů, byly nalezeny, k teoretickým poznatkům jiných odborníků. V našem případě to bylo hledání vztahu mezi tématy vztahujícími se k tvůrčím, zážitkovým a postojovým hodnotám, ale i dalších jako vina, smrt, svoboda apod., jak je vnímali respondenti ve výzkumu, k tomu, jak se o nich vyjadřuje V. E. Frankl ve své logoterapii.

Ve všech třech oblastech cesty naplňování životním smyslem, jak je popisuje V. E. Frankl, jsem v rozhovorech identifikovala konkrétní výpovědi respondentů – lidí bez domova. To, v čem byly specifické, souviselo s životním stylem těchto lidí a s tím, jak svoje zkušenosti interpretovali.

¹⁶⁴ KOUTNÁ KOSTÍNKOVÁ, J.; ČERMÁK I, *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy. Interpretativní fenomenologická analýza*, s. 15.

První nápadností je zaměňování osudovosti postojových hodnot a hodnot tvůrčích. Respondenti vyprávěli o začátcích své cesty do bezdomoví většinou zcela popisně, bez toho, že by uvažovali nad tím, zda či jak mohli takové situace změnit, nebo se jim postavit.

Daleko bohatší je jejich svět zážitkových hodnot. Jeho specifikem je, že v něm dělají celou řadu velmi kladných zkušeností, ale rovněž i zkušeností negativních.

V oblasti postojových hodnot mají v životě člověka bez domova největší prostor velmi negativní zážitky a zkušenosti se smrtí. Do zážitkového okruhu týkajícího se života a smrti patří ještě dvě vysoce negativní zkušenosti lidí bez domova – rezignace, myšlenky či pokusy o sebevraždu.

V rozhovorech jsem rovněž dostala odpovědi na výzkumnou otázku: Jak vnímají lidé bez domova zkušenosti s vinou ve svých životech a jaký jí připisují význam? Jako velmi obsáhlé se jeví v životech lidí bez domova téma vlastní viny. Především se překvapivě necítí jako velcí provinilci. Často se snaží velmi urputně nalézt argumenty pro svoje ospravedlnění tam, kde vinu přiznávají. Ale viny druhých umí také odpustit.

Na otázku: Jak vnímají lidé bez domova hodnoty své vlastní svobody a zodpovědnosti za svůj vlastní život, respondenti uváděli, že je pro ně velmi důležitá hodnota svobody, kterou však chápou zcela výjimečně jako svobodu „pro něco“, za co nesou také odpovědnost. Svobodu chápou jako „volnost“ pobytu venku.

V rozhovorech s respondenty jsem hledala i odpověď na otázku, zda lze nalézt ve zkušenosti se smyslem života lidí bez domova ještě jiné morální kategorie? Tento výzkum ukázal na to, že ve vztahu k morálce lidé bez domova často nemají vztah k vědomí morální odpovědnosti za svůj život.

Zejména výsledky praktické části mé práce hodnotím jako její hlavní přínos, díky kterému považuji cíl práce za naplněn. V příloze jsou uvedeny záznamy rozhovorů se všemi sedmi respondenty.

Seznam literatury

BUBER, M. *Já a Ty*. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1093-1.

ČERMÁK, I., HYTYCH, R., ŘIHÁČEK, T. A KOLEKTIV *Kvalitativní analýza textů: čtyři přístupy*. Tato publikace vznikla s podporou projektu OPVK CZ.1.07/2.2.00/15.0200. Inovace výuky na katedře psychologie (IKAPSY), realizovaného Katedrou psychologie Fakulty sociálních studií MU v Brně. Brno: Masarykova univerzita, 2013. ISBN 978-80-210-6382-2.

FISCHER, O.; MILFAIT, R. a kol. *Etika pro sociální práci*. Praha: Jabok, 2008, 2010. ISBN 978-80-904137-7-1.

FISCHER, S.; ŠKODA, J. *Sociální patologie*. 4. vydání. Praha: Grada, 2020. ISBN 978-247-5046-0 (print).

FRANKL, V. E. *A přesto říci životu ano*. 3. vydání. Kostelní Vydří: Karmelitánské nakladatelství, 2006. ISBN 978-80-7192-866-9.

FRANKL, V. E.; LAPIDE, P. *Bůh a člověk hledající smysl*. 1. vyd. Brno: Cesta, 2011. ISBN 978-80-7295-137-6.

FRANKL, V. E. *Co v mých knihách není: autobiografie*. Basel: 2002. ISBN 978-0-7295-166-6.

FRANKL, V. E. *Léčba smyslem*. Praha: Portál, 2021. ISBN 978-80-262-1723-7.

FRANKL, V. E. *Lékařská péče o duši: základy logoterapie a existenciální analýzy*. Brno: Cesta, 2006. ISBN 80-7295-085-1.

FRANKL, V. E. *O smyslu života*. Praha: Grada, 2022. ISBN 978-80-271-3357-4(print).

FRANKL, V. E. *Psychoterapie a náboženství: hledání nejvyššího smyslu*. Brno: Cesta, 2007. ISBN 80-7295-088-6.

FRANKL, V. E. *Utrpení z nesmyslnosti života: psychoterapie pro dnešní dobu*. Vydání první. Praha: Portál, 2016. ISBN 978-80-262-1038-2.

FRANKL, V. E. *Vůle ke smyslu*. Brno: Cesta, 1997. ISBN 80-85139-63-2.

GOJOVÁ, A., PĚNKAVA, P. *Sborník studijních textů pro sociální kurátory*. Ostrava: Ostravská univerzita v Ostravě, Fakulta sociálních studií, Centrum na podporu projektů. ISBN 978-80-7368-627-7.

HOLTE, O. M. *Bůh na ulici*. Praha: Portál, 2022. ISBN 978-80-262-1855-5.

HRADEČTÍ, V. a I. *Bezdomovectví. Extrémní vyloučení*. Praha: Naděje, 1996. ISBN 80-902292-0-4.

JANKOVSKÝ, J. *Etika pro pomáhající profese. 2.*, aktualizované a doplněné vydání. Praha: Stanislav Juhaňák – Triton, 2018. ISBN 978-80-7553-414-9.

KELLER, J. *Posvácení bezdomovců: úvod do sociologie domova*. Vyd. 1. Praha: Sociologické nakladatelství (SLON), Sociologické aktuality, 2013. ISBN 978-80-7419-155-8.

KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese*. Praha: Portál, 1997. 2006. ISBN 80-7367-181-6.

KOSOVÁ, M. a kolektiv. *Logoterapie: existenciální analýza jako hledání cesty*. Praha: Grada Publishing, a.s., 2014. ISBN 978-80-247-4346-2.

KŘIVOHLAVÝ, J. *Mít pro co žít*. První vydání. Praha: Návrat domů, 1994. ISBN 80-85495-33-3.

LANGLE, A. *Smysluplně žít. Aplikovaná existenciální analýza*. Brno: Cesta, 2002. ISBN 80-7295-037-1.

LUKASOVÁ, E. *I tvoje utrpení má smysl*. Brno: Cesta, 1998. ISBN 80-85319-79-9.

MASLOW, A. H. *O psychologii bytí*. Praha: Portál, 2014. ISBN 978-80-262-0618-7.

MAREK, Jakub, Aleš STRNAD a Lucie HOTOVCOVÁ. *Bezdomovectví: v kontextu ambulantních sociálních služeb*. Vyd. 1. Praha: Portál, 2012. ISBN 978-80-262-0090-1.

MARTINEK, M. a kol. *Praktická teologie pro sociální pracovníky*. 2. vydání, Praha: Jakob, 2010. ISBN 978-80-904137-6-4.

MÁTEL, A. a kol. *Aplikovaná etika v sociální práci*. Institut mezioborových studií. 1. vydání, Brno, 2010. ISBN 978-80-87182-13-0.

MATOUŠEK, O. *Encyklopedie sociální práce*. Portál: Praha, 2013, ISBN 978-80-262-0366-7.

MATOUŠEK, a kol. *Metody a řízení sociální práce*. 3. vydání. Portál: Praha, 2008, 2013. ISBN 978-80-262-0213-4.

MATOUŠEK, O. a kol. *Sociální práce v praxi*. Vydání 1. Praha: Portál, 2005. ISBN 80-7367-002-X

MATOUŠEK, O. a kol. *Strategie a postupy v sociální práci*. Portál: Praha, 202. ISBN 978-80-1962-1.

MUCHOVÁ, L. a kol. *K etické výchově*. Praha: Karez. 2011. ISBN 978-80-905117-05.

MUCHOVÁ, L. *Morální výchova v nemorální společnosti?* Brno: Teologická fakulta, CDK, 2015, ISBN 978-80-7325-386-8.

PRŮDKOVÁ, T., NOVOTNÝ, P. *Bezdomovectví*. Praha: Kroměříž, Triton, 2008. ISBN 978-80-7387-100-0.

SBORNÍK Z KONFERENCE KŘESŤAN A BEZDOMOVECTVÍ. Olomouc: Matice Cyrilometodějská s.r.o., 2004. ISBN 80-7266-194-9.

SOCIÁLNÍ ENCYKLIKY (1891-1991). Praha: Zvon, 1996. ISBN 80-7113-154-7.

ÚLEHLA, I. *Umění pomáhat*. Druhé vydání. Praha: Sociologické nakladatelství, 2004. ISBN 978-80-86429-36-6.

VACÍNOVÁ, T. *Vybrané psychologické aspekty terénní sociální práce*. Ústí nad Labem: VIA Univerzita Jana Evangelisty Purkyně, 2006. ISBN 80-7044-769-9.

VÁGNEROVÁ. *Psychopatologie pro pomáhající profese*. Praha: Portál, 2004, 2008. ISBN 978-80-7367-414-4.

VÁGNEROVÁ, M.; MAREK, J. a CSÉMY, L. *Bezdomovectví ve středním věku*. Praha: Univerzita Karlova, Nakladatelství Karolinum, 2018. ISBN 978-80-246-4054-9.

ŽIVOT Z VÍRY, *Překlad 2. dílu katolického katechismu pro dospělé*. České Budějovice: Teologická fakulta Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích, 2005. ISBN 80-7040-809-X.

Elektronické zdroje:

ANDERSON, A. Kant's Foundations of Ethics. In: audioteka.com [on-line]. 2011-2023 [07. 07. 2023]. Dostupné z <https://audioteka.com/cz/audiobook/kants-foundations-of-ethics>.

ARMÁDA SPÁSY V České republice. *O nás, kdo jsme*. [online]. 2016 [cit. 2023-04-05]. Dostupné z: <https://armadaspasy.cz/o-nas/kdo-jsme/>.

BALCAR, K. *Logoterapie a existenciální analýza V. E. Frankla* [online]. Slea: Společnost pro logoterapii a existenciální analýzu [cit. 2023-06-06]. Dostupné z https://www.slea.cz/wp/?page_id=392.

DIAKONIE ČESKOBRATRSKÉ CÍRKVE EVANGELICKÉ. *O nás*. [online]. 2023 [cit. 2023-04-05]. Dostupné z: <https://www.diakonie.cz/o-nas>.

FEANTSA. S.A.D. Co je to FEANTSA. [online]. 2021 [cit. 2023-05-04]. Dostupné z <https://sad-cr.cz/feantsa/>.

CHARITA ČESKÁ REPUBLIKA. *Charita doma*. [online]. 2023 [cit. 2023-10-04]. Dostupné z: <https://www.charita.cz/>.

JIRÁSKA, J. *Smysl života a jeho zdroje u olomouckých lidí bez domova* [online]. Olomouc, 2017 [cit. 2023-07-28]. Dostupné z: <https://theses.cz/id/kd22c2/>. Diplomová práce. Univerzita Palackého v Olomouci, Fakulta tělesné kultury. Vedoucí práce prof. PhDr. Ivo Jirásek, Ph.D.

MPSV. *Koncepce prevence a řešení problematiky bezdomovectví v ČR do roku 2020*. [online] 27. 7. 2021 [cit. 2023-03-06]. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/koncepce-prevence-a-reseni-problematiky-bezdomovectvi-v-cr-do-roku-2020>

NADĚJE. *Naděje*. [online]. 2013-2023 [cit.2023-04-05]. Dostupné z: <https://www.nadeje.cz/>.

NOVÁKOVÁ, M. *Táborská Charita má nového ředitele. Táborový deník.cz* [online]. 17. 8. 2020 [cit. 2023-06-06] Dostupné z: <https://taborsky.denik.cz/ctenar-reporter/taborska-charita-ma-noveho-reditele-20200817.html>.

ŠTĚCHOVÁ, M. *Bezdomovci a vybrané sociálně patologické změny.* [online] [cit. 2023-16-03]. Dostupné z: <file:///C:/Users/Dana/Downloads/Stechov%C3%A1-Bezdomovci.pdf>.

Seznam příloh

Příloha č. 1: Přepisy zvukových záznamů rozhovorů s respondenty – sedm rozhovorů s respondenty

Přílohy

Příloha č. 1: Přepisy zvukových záznamů rozhovorů s respondenty – sedm rozhovorů s respondenty

První respondent: Amádeus – 50 let

Vzdělání PhDr., CSc. – dálkově absolvoval Filosofickou fakultu Univerzity Karlovy, obhájil doktorát z filosofie a absolvoval aspiranturu. Nejdříve se však vyučil tesařem, protože byl z politicky závadné rodiny, nemohl studovat vysokou školu (otec byl vězněn v uranových dolech). S přestávkami 7 let venku, momentálně je na ulici od dubna poté, kdy mu zemřela partnerka, které patřil nájemní byt. Klient se živil jako tesař, momentálně práce není, na otázku, proč neuplatní své vysokoškolské vzdělání, odpověděl, že si vysokou školu vystudoval z trucu dálkově. V současné době žije sám, je bezdětný a k provedení pohovoru dal spontánní souhlas, choval se velmi přátelsky a vstřícně. Rozhovor probíhal na prázdné předzahrádce jedné restaurace, v době, kdy tato byla zavřená, proto byla předzahrádka prázdná. Byly dobré podmínky pro provedení vlastního rozhovoru, respondent si je vědom, že výsledek pohovoru může přispět k práci Charity Tábor a pomoc lidem bez domova.

Rozhovor trval cca jednu hodinu.

➤ **Můžete mi vyprávět, co všechno vedlo k tomu, že dnes žijete životem bez domova?**

Byla to smrt mojí matky v Jihlavě, kde byla hospitalizovaná na psychině. Pak otce propustili z práce a přišli jsme o byt. Od té doby jsem venku cca 7 let s přestávkami, krátkými, bydlel jsem občas u přítelkyň. Já byl bez práce, neuživil jsem se.

➤ **Prožil jste v životě něco, co se Vás hluboce dotklo, a můžete říci, že Vás to změnilo?**

Právě to, že jsem venku, že jsem bezdomovec, toto je to hlavní, co mě změnilo a taky smrt babičky, která mě vychovávala.

➤ **Když se zamyslíte nad svou minulostí, najdete v ní situace, kdy jste měl opravdu někoho rád, nebo kdy měl někdo rád Vás?**

Byly to hlavní osoby mého života, babička a děda, oni měli rádi mě a já je.

➤ **Existuje někdo, na kom Vám opravdu záleží? A v minulosti někdo takový byl?**

Dříve to byla babička a děda, když žili. Nyní je to teta žijící v Táboře a v současné době zejména můj „spolubydlící“ pan Novák a nesmím zapomenout na moji přítelkyni fenku Majdu.

➤ **Existuje někdo, o koho si děláte starost, a v minulosti?**

Nyní taková osoba není. V minulosti to byla babička a děda. Velmi mě mrzí, že jsem jim nebyl na pohřbu, psychicky jsem to nezvládl, dokonce jsem byl určitou dobu na psychiatrii. Třikrát jsem se pokusil o sebevraždu, protože jsem psychicky nezvládal situaci, byl jsem na dně.

➤ **Existuje někdo, komu pomáháte? A jak to bylo dříve?**

Nyní pomáhám spolubydlícímu panu Novákovi, je bez nohy. Dříve to byl jeden pán v Táboře, u něhož jsem určitou dobu bydlel, vařil mu a pečoval o něj, byl na vozíku. Místo vojny jsem dělal v tábořské nemocnici zdravotního bratra. A předtím jsem pracoval v léčebně v Oltyňi u Tábora.

➤ **Jaký vztah máte ke svojí rodině?**

Já už mám jenom tu tetu, se kterou mám dobrý vztah, občas ji navštívím, ona upeče buchtu a pokecáme a pomůžu jí uklidit byt.

➤ **Pocitujete vinu za nějaký životní skutek?**

Nic takového se v mém životě nestalo, nejsem si vědom něčeho špatného.

➤ **Pocitujete hrdost na něco, co jste někdy ve svém životě udělal, nebo co děláte v přítomné době?**

Ano, pocituji hrdost na určitou událost, která se stala asi před 6 lety. Čekal jsem na zastávce busu číslo 10 na Sídlíšti nad Lužnicí v Táboře, že pojedou do nemocnice, přišli tam cikáni, ženská s chlapem, hádali se. On jí dal pár facek, ona upadla na zem a on do ní začal kopat. Nemohl jsem se na to dívat, šel jsem jí bránit, jeho jsem udeřil pěstí, pak jsem mu zlomil tři žebra, klíční kost a sanici. Poté se ta žena zvedla, zavolala policajty, ti přijeli, zadrželi mě, neboť ona řekla, že jsem ji

napadl já. Za to jsem dostal podmínku na dva a půl roku za trestný čin ublížení na zdraví. V přítomné době jsem hrdý na to, že občas pomůžu starým lidem, třeba podržet dveře, vzít tašku, odnést nákup a podobně. Prostě mám sociální citění v krvi.

➤ **Co byste chtěl v životě ještě udělat anebo změnit?**

Na zimu si najít nějaké ubytování. Když je takové příjemné počasí, tak mě to vyhovuje, cítím se svobodný. Žádné ambice do budoucna nemám, prostě to nechávám tak nějak běžet dál. Už nemám ani chuť na ženy, jen se podívat na pěknou, a o žádném novém vztahu neuvažuji. Jsem zhnusen životem a nemám chuť něco měnit. Přesto však zvažuji si dát inzerát s cílem najít partnerku pro další život, protože ve své duši to ještě nevzdávám, vždyť je mi teprve padesát let.

➤ **Co Vám dělá největší radost? Je něco na co se můžete těšit?**

Každé nové ráno. Budu se těšit na výsledek toho inzerátu, protože kdybych měl partnerku, bylo by to veselejší.

➤ **Můžete o něčem ve svém životě říci, že je to hezké? A jak to bylo dřív?**

Když je hezké počasí. Dříve když jsem na Starém městě v Táboře vyrůstal s babičkou a dědečkem, to jsem byl spokojený.

➤ **Jaké situace jsou pro Vás bolestivé, nebo Vám přinášejí utrpení? A co v takových situacích děláte? Na co myslíte?**

Když někdo někomu ubližuje, násilí. Nejdříve si s „pachatelem“ promluví, a když to nejde, raději odcházím. Jdu se projít, vyčistím si hlavu a tu situaci zapomenu.

➤ ***I kdyby Vám bylo nejhůř, kvůli čemu by Vám stálo za to útrapy překonávat?*¹⁶⁵**

Drží mě moje fenka Majda a pár přátel z mladí z Tábora, ve většině jsou to ženy. Ovšem je jim teď již kolem 60 let, takže na nějaký vztah to není, pouze popovídat, zavzpomínat.

➤ **Co považujete ve svém životě jako úplně nejdůležitější?**

¹⁶⁵ MATOUŠEK, O. a kol. *Strategie a postupy v sociální práci*, s. 282.

Život a smrt, Konfucius: „Žiju proto, abych zemřel“.

Druhý respondent: Pan Norbert, 60 let, na ulici 4 roky, vyučen v oboru zámečnick, v současné době ve stádiu možného návratu k přítelkyni, se kterou se rozešel; mají společného syna Josífka. Jednání proběhlo v předzahrádce jedné z místních restaurací. Proběhlo v ranních hodinách, kdy restaurace ještě nebyla otevřena, tudíž na předzahrádce nikdo nebyl, takže tam byly důstojné podmínky. Respondent se při pohovoru choval velmi uvolněně a souhlasil, že bude na všechny položené otázky odpovídat.

Rozhovor probíhal zhruba 50 minut.

➤ **Můžete mi vyprávět, co všechno vedlo k tomu, že dnes žijete životem bez domova?**

Dříve, ještě před 13 lety, jsem byl naprosto OK, měl jsem práci, bydlení, rodinu a syna v Táboře. Vznikla situace, že jsem jednoho bezdomovce vzal k sobě na byt v Táboře, ale on mě podvedl, protože se dal dohromady s mojí tehdejší přítelkyní, s níž máme společného syna, 16letého Josífka. Z těchto důvodů jsem od nich odešel do jiného města, kde jsem bydlel v azylovém domě a pracoval v zemědělském hospodářství, potud bylo všechno v pořádku. Pak mě přestali za práci platit, proto jsem přešel na druhou práci – výkopy pro elektriky, tam mě omrzla noha a byla provedena její amputace. Stále jsem v té době žil jako invalida. Poté jsem se přesunul začátkem května 2023 do Tábora, kde jsem na ulici dosud.

➤ **Prožil jste v životě něco, co se Vás hluboce dotklo, a můžete říci, že Vás to změnilo?**

Hluboce se mě dotkla zrada mojí přítelkyně, kterou jsem bezmezně miloval. Ale jsem jí všechno odpustil. Nyní za mnou v Táboře chodí, pere mně všechno prádlo, diskutujeme o všem možném a řešíme i otázky kolem našeho syna Josífka, který za mnou rovněž chodí, půjde se učit na zedníka.

➤ **Když se zamyslíte nad svou minulostí, najdete v ní situace, kdy jste měl někoho rád? Nebo kdy měl někdo rád vás?**

Zde opakuji, byla to a je moje přítelkyně a syn.

➤ **Existuje někdo, na kom vám opravdu záleží? A v minulosti někdo takový byl?**

Opravdu mně záleží na mojí přítelkyni a synovi. V minulosti nikdo v mém životě takový nebyl.

➤ **Existuje někdo, o koho si děláte starosti a v minulosti?**

Dělám si starost o přítelkyni a syna, začíná se blýskat na časy, protože přítelkyně svým chováním naznačuje, že bychom se mohli k sobě zase vrátit, a já bych to chtěl taky.

➤ **Existuje někdo, komu pomáháte a jak to bylo dřív?**

Když jsem byl zdrav, tak jsem lidem pomáhal, třeba bezdomovci nakoupit za moje peníze. Nyní pomáhám spolubydlícímu Amadeovi, kterému jsem zařídil oblečení a možnost práce na statku i bydlení, ale zatím to odmítá.

➤ **Jaký vztah máte ke svojí rodině?**

Vztah ke svojí rodině – přítelkyni a synovi, mám velmi kladný a mám o ně zájem.

➤ **Pocitujete vinu za nějaký životní skutek?**

V životě jsem neudělal nic tak špatného, za což bych měl cítit nějakou vinu. I když se musím přiznat, že byla jedna nepříjemná situace v životě, kdy mě cizí chlap v hospodě bezdůvodně vzal ze stolu moje pivo a vylil je do dřezu. Moje reakce byla, že jsem mu dal ránu pěstí na hrtan, jako moji obrannou reakci. Přivolaná policie případ řešila a dostal jsem 350 hodin prospěšných prací, které jsem splnil.

➤ **Pocitujete hrdost na něco, co jste někdy ve svém životě udělal nebo co děláte v přítomné době?**

V přítomné době jsem hrdý na situaci, kdy v azylovém domě v Táboře žila moje přítelkyně se synem, a po 2 letech jsme dostali na sídlišti sociální byt, na jehož přidělení jsem se spolupodílel a před nastěhováním jsem jej vymaloval a uklidil. Ona se synem tam nadále bydlí, zatím nejsem hrdý na nic, co bych tak dobrého udělal či dělal nyní.

➤ **Co byste chtěl v životě ještě udělat nebo změnit?**

Chtěl bych a věřím, že se to podaří, opět dát dohromady s přítelkyní a synem rodinu, to je můj hlavní cíl.

➤ **Co vám dělá největší radost? Je něco, na co se můžete těšit?**

Největší radost mi dělá, že se denně probudím živý a že za mnou chodí kamarádi, a hlavně přítelkyně a syn.

➤ **Můžete o něčem ve svém životě říci, že je to hezké? A jak to bylo dřív?**

Někdy je to zoufalé, myšlenkama jsem někde jinde. V mém životě je hezké to, že mám přítelkyni a syna, kteří za mnou chodí. Mám je hluboce v srdci a láska k nim mně nedá spát. Do té doby, než náš vztah byl narušen, to bylo vše nádherné. Ona toho nyní moc lituje.

➤ **Jaké situace jsou pro vás bolestivé nebo vám přinášejí utrpení? A co v takových situacích děláte? Na co myslíte?**

Situace mého rozchodu s přítelkyní a synem mi přinášejí a přinášely bolest a utrpení. V takových situacích se snažím je změkčit, zeslabit a myslím na krásné věci.

➤ ***I kdyby vám bylo nejhůř, kvůli čemu by vám stálo za to útrapy překonávat?*¹⁶⁶**

Byla situace, že jsem na tom byl tak špatně, že jsem šel na nádraží, že skočím pod vlak. Ale stojí mně za to všechno překonat, abych žil a všechny útrapy života překonával.

➤ **Co považujete ve svém životě za to úplně nejdůležitější?**

Ve svém životě považuji za úplně nejdůležitější sám život a zdraví, spokojenost. A peníze jsou až na posledním místě.

➤ **„NASLOUCHÁRNA“ Řekněte mi, jak vnímáte naše společná setkávání?**

Vnímám je velmi pozitivně, mě osobně tato setkání vždy lidsky obohacují.

Třetí respondent: Pan Michal, 52 let, na ulici je cca 20 let, rozvedený, romského původu, z toho byl cca 15 let ve výkonu trestu odnětí svobody za ublížení

¹⁶⁶ MATOUŠEK, O. a kol. *Strategie a postupy v sociální práci*, s. 282.

na zdraví a za krádeže, již jako dítě prošel dětským domovem. Má starší sourozence – sestry, pět dětí s různými matkami. Má silně poškozený zrak, invalidní důchod druhého stupně, je závislý na alkoholu.

Rozhovor probíhal v délce asi 75 minut.

Rozhovor probíhal na lavičce v přírodě bez rušivých vnějších jevů, za účasti jeho současné přítelkyně Kristýny, která rovněž vystoupila jako respondent. Rozhovor hluboce prožíval, v některých částech mu dokonce tekly slzy.

Při zahájení jsem pro názornost uvedla příběh a profil V. E. Frankla. Při zmínce o příběhu Frankla v koncentračním táboře, respondent začal plakat. Dojemné bylo, když si přítelkyni řekl o pomoc při scházení schodů dolů k řece, má silně poškozený zrak. Respondent je v komunitě lidí v bezdomoví znám jako rváč a násilník, svoje příslušníky komunity často šikanuje. Reflektuje to slovy, že ho k tomu vede strach. Jako první musí ukázat sílu, aby nebyl napaden. Své jednání zdůvodňuje slovy: „Byl jsem odmalinka řezaný, mě už je to jedno, budu se rvát do posledního dechu, už o nic nepříjdu, už jsem všechno ztratil“. Při rozhovoru, který se odehrával v dopoledních hodinách, vydržel nepít alkohol. Pouze v jednu chvíli se mě zeptal, jestli mi to nebude vadit, tak se napil z nové petláhve vína; než se napil, tak víno odlil se slovy, takto to děláme, to je za mrtvé. Toto jsme doprovodili spontánní chvílí ticha.

➤ Můžete mi vyprávět, co všechno vás vedlo k tomu, že dnes žijete životem bez domova?

Můj táta alkoholik a světský, choval se v rodině jako prase, gestapák. Byl jsem nejmladší v rodině, musel jsem chodit žebrot. Mohl bych vyprávět, třeba táta přivedl nějakou ženskou domů a máma a děti jsme se na to museli dívat, jak ...A další a další věci do nekonečna, mohl bych vyprávět. Máma byla u chlapa, táta a jeho sedm bráchrů zabijáků jelo tam, ale už se nevrátili a tátu zavřeli. V té době mně byly čtyři roky a nemůžu tátovi odpustit, jak se choval, a mámě, že nás opustila. Měli jsme hlad, byl jsem nejmladší, měl jsem ještě čtyři sestry. Vzala si nás babička s dědou na vesnici. Oba jsem je měl rád. Neměli moc peněz, posílali mě do obchodu nakupovat na dluh. Pak už tam byl asi velký dluh, tak mně nedali, tak jsem si tu kolekci vzal. Taky jsme ukradli buček, a když jsme si jej u vody opékali, sestry a babička s dědou, tak přijely policejní

auta a všechny, mě a moje sestry, sebrali a dali nás do děčáku. Začal jsem mít úzkosti, počurával jsem se, měl jsem strach. Byl jsem i na psychiatrii.

Všichni máme zkurvený život. Pak jsem měl štěstí, protože mě adoptovali skvělí rodiče. Copak jsem nějaký pes v útulku, aby si mě tak vybírali??? Prostě si koušeš nehty, počuráváš se. Ten náš systém je hloupej, nepobírá ty lidi, jako jsme my, každému, komu bylo ublíženo, jenom tě odsuzují, jenom tě odsuzují. Furt to v sobě mám. A proto se já teď poperu kvůli kamarádům. Skočím mezi ně, budu se nervovat, ale nejvíc bráním ženy a děti. Jsem tam dřív než policajti. Seberou mě a pak mám trestní řízení kvůli pitomý flašce, kterou jsem ani neukrad, myslel jsem, že je zaplacená. Měl by být soudce z lidu, on by pochopil můj záměr. Já jsem vždycky ségry bránil. Chápete to? Mám v sobě nutkání, sílu pomáhat lidem, nedá mně to, je to jako Boží poslání. Nezajímají mě ty soudy a policajti, to je nějaká lidská blbost. Debil, který má školu, si myslí, že je chytrější než my. Měli by žít s námi na ulici. Pak nás pochopí. Ulice má jiná pravidla, je to jiný život.

➤ **Prožil jste v životě něco, co se vás hluboce dotklo, a můžete říci, že vás to změnilo?**

Ted jsem potkal dobrou dušičku Kristýnku. Vrátilo mě to zpět k sobě, dostal jsem to jako odměnu. Díky ní jsem potkal spoustu kamarádů a holek tady, místa, na který jsem nikdy nechodil a kdyby nebylo této ženy, nikdy bych tydle dobrý lidi nepoznal. My nežijeme normální život, teď o tom ani mluvit nechci, musí nám stačit stovka na...nechodíme do divadla, nepodíváme se do kina, nejde to vrátit zpátky, musíš to vydržet do té chvíle, až se znovu postavíš. Abyste do toho nespádla úplně, jak jsme spadli my. Záleží, na tom, jak se kdo rozhodne, takže silnější se snaží, ale pak se může stát nějaká pohroma, třeba v padesáti a člověka to semele a celej se třese a dopadne na úplné dno a už se nezvedne. Přečtu každého člověka, ani se mu nemusím dívat do očí. Dokážu mluvit tak, že si člověka namotám. Běhá mi mráz po zádech, je to takový silný, vím, mám tušení, co se stane. To vám ani nemůžu říct.

➤ **Když se zamyslíte nad svou minulostí, najdete v ní situace, kdy jste měl někoho opravdu rád, nebo kdy měl někdo rád vás?**

Byla to moje přítelkyně Alenka, tu jsem měl rád, ale ta mi nedávno zemřela. Věděl jsem, že když jsem byl zavřenej, tak spala s kdekým, ale dělala to z lásky, ale co měla

dělat, když jsem byl zavřenej. A kvůli ní se peru, kvůli blbým poznámkám. Od jejích deseti let byla na ulici, protože její babička pásala...Taky jsem jí odpustil. Pod tvrdou slupkou měla dobré srdce, když umírala v nemocnici, tak mi řekla: „Slib mi, že přestaneš pít.“ Myslíte, že mě taky milovala?

➤ **Existuje někdo, na kom vám opravdu záleží?**

Na nové přítelkyni a na svých synech.

O Alenku jsem měl také strach, nemohla chodit, byla se mnou na ulici, už jsem to nedával, klekl jsem před ní a brečel jsem, lásko, přestaň pít, dojdi si někam. Přesto jsem ráno vstal, prostě mi to nedalo, měl jsem nervy, že je ona pryč už kolik hodin, myslel jsem, kde je, byla v nemocnici, kde zemřela. Poprvé v životě jsem odešel od ženy a nechal jsem ji v parku na lavičce a šel jsem pryč. Nemůžu si to odpustit, je mně to líto. Protože jsem ji miloval, sehnal jsem pak peníze na poslední rozloučení s ní.

➤ **Existuje někdo, o koho si děláte starost?**

Teď o novou přítelkyni. Pořád mi v hlavě běhá představa, kde budeme spát, klepou se mi nohy, ruce z těch nervů, přemýšlím celou noc.

➤ **Pocítujete hrdost na něco, co jste ve svém životě někdy udělal, nebo co děláte v přítomné době?**

Jsem hrdej na to, že jsem se vyučil automechanikem, přestože jsem chtěl dělat kuchaře. Pěstounský táta byl mým vzorem a chtěl jsem být jako on. Chtěl jsem mu vrátit tu jeho péči, tak jsem šel dělat stejnou práci jako on. On byl na to hrozně hrdej a pyšnej. Pak jsem začal jezdit kamionem, on jezdil autobusem. Když jsem se vracel z cest domů a táta seděl v autobuse, podíval na mě takovým způsobem, že je na mě hrdý. To mě naplňovalo. Pak jsem si udělal papíry na autobus, jenže jsem zčásti ztratil zrak. Ale беру to tak, že to tak mělo být, hledám vždycky odpověď na tu otázku, proč se tak stalo, abych nikomu neublížil. Pil jsem, když jsem jezdil kamionem. Kdybych vozil lidi autobusem, měl bych větší zodpovědnost, možná bych někoho zabil. Mám takový debilní myšlení, ale prostě tak myslím.

➤ **Jaký máte vztah k rodině?**

Babičku s dědou jsem měl rád, mámě nemůžu odpustit, že nás nechala. Je mně to líto, protože když do dítěte nenasypeš tu lásku, tak pak už jí nemá a nemůže ji dávat.

Takže z něj uděláš tak napůl bezcharakterního člověka. Pokud jim lásku nedáš, tak oni si ji pak získat už neumí. Hodně jsem o tom čet dokumenty. Docela mě to zajímalo. Svě děti netrestám, jsem na ně hrdý, mám své kluky rád. Je mně líto, že se nemůžu stýkat se dvěma syny z prvního manželství, ani nevím, kde jsou, byl jsem zavřenej a je mně líto, že jsem je nevychoval. Děti mám rád, pomáhám jim i ženám na ulici, protože mám dobré a velké srdce. Je mně líto, že moje adoptovaná máma mi jednou řekla, že toho lituje, že si mě vzala, a to jsem se choval slušně, byť jsem velkej darebák, ale doma jsem ani sprostě nemluvil a snažil jsem se. A víc už mně to nešlo.

➤ **Co byste ještě chtěl v životě udělat?**

Chci být se svou novou láskou, ležet venku na louce, držet se za ruce a nepotřebuji ani spacák. Chci si to prostě užít, než mě zase zavřou, snad mě v tom nenechá spát venku samotnýho. Hrozí mně šestnáct let basy, dvacet už jsem si odseděl s přestávkami.

➤ **Co vám dělá největší radost?**

Malé věci, podívejte na ten krásnej oblak, vidíte, vždyť je to radost...

Proč jsme tady na zemi, ptám se sám sebe, jaký to má smysl?

Vy ženské, abyste rodily a pečovaly o děti, a my chlapi, abychom se starali a chránili vás. Ale co dál? Věřím v Boha, občas zajdu do kostela s přítelkyní Kristýnkou.

➤ **Jaké situace jsou pro vás bolestivé a co vám přináší utrpení?**

Pořád se nemůžu vyrovnat se smrtí přítelkyně, mluvím s ní v duchu. Představte si to, když každý do vás kope, venku je zima a chumelí, ležíte ve spacáku, kopnou do vás, když chcete spát, ležíte na lavičce, kopnou do vás, jste v obchodáku u Dvořáka, vyženou vás. Všude dostáváš od života pohlavky, tak jaký to má smysl? Vás mám rád, vám důvěřuju, jste hodná. Víím, že každý je zodpovědný sám za sebe, spadnul jsem na dno a nemůžu se z toho vyhrabat. Udělal jsem spoustu chyb, teď trpím, trpí moje rodina i děti. Přesto se ve špatných věcech vždy snažím najít to dobré. Za komunistů měli práci všichni. Nyní jsem vždycky dělal na černo, protože jsem práci nemohl sehnat. Už bych neuměl bydlet v bytě, cítím se stísněně, nemůžu se nadechnout, když spím někdy v noclehárně, musím se vyběhnout ven nadýchat čerstvého vzduchu. I když jsem v bytě žil, utíkal jsem pryč. Přesto bych se chtěl nakopnout zpátky, prostě si zase najít práci a bydlení.

➤ **Naslouchárna. Řekněte mi, jak vnímáte naše společná setkávání?**

Rád tam chodím, protože mě baví rozebírání pocitů a vzájemné naslouchání. Baví mě i biblické příběhy, který si tam předčítáme. Těším se vždy na další pokračování Naslouchárny. Naplňuje mě to.

Čtvrtý respondent: KRISTÝNA, 38 LET, V BEZDOMOVÍ 5 LET, matka tří dětí, které nemá ve výchově, bývalá uživatelka drog, od 13 let byla umístěna do dětského domova, protože ji zneužíval přítel vlastní matky a matka jí fyzicky a psychicky ubližovala.

Rozhovor s respondentkou probíhal v přítomnosti jejího přítele pana Michala, rovněž respondenta, v přírodním prostředí, bez rušivých vnějších vlivů. Respondentka se ke kladeným otázkám vyjadřovala spontánně a upřímně, s důvěrou.

Rozhovor se uskutečnil v délce trvání 75 minut.

➤ **Co vás přivedlo k tomu, že dnes žijete životem bez domova?**

Máma s tátou se rozvedli, táta nás nechal, to mně bolelo. Máma si našla nového přítele, ten mě ve třinácti zneužíval, řekla jsem to mámě, ač jsem věděla, že jí to říkat nemám. Ona mě zbila, měla jsem modřiny. Učitelka ve škole, která mě měla ráda, si toho na druhý den všimla, že mám modřiny a ze školy mě odvezli rovnou do děčáku. Mámu jsem viděla akorát z auta. Psala mi dopisy, ale takový byste číst nechtěla. Četla jsem jenom dva a řekla jsem vychovatelkám, ať už mně je nedávají číst. Ségra byla starší, ale byla na intru a u babičky, asi to na ní taky zkoušel. Táta si mě z děčáku bral na víkendy a svátky a k babičce a dědovi, ty jsem měla ráda. Mám tři děti, každé s jiným partnerem a o nejmladšího se stará můj táta, má ho v pěstounské péči, je mu deset let. Ti dva jsou u svých otců. Hlavním důvodem, proč jsem dnes na ulici, jsou drogy, když jsem je brala, zjistila jsem, že jsem poprvé těhotná. Lekla jsem se, chtěla dát miminko pryč, ale jsem ráda, že ho mám. Na svoje děti jsem hrdá, že i přesto, že je vychovávám na dálku, z nich vyrostli slušní a šikovní lidé. Holka dokonce šije krásné šaty a dvě starší děti chodí na brigády. Moje děti jsou mně všim a na ně jsem hrdá, na nich mně záleží a pro ně žiju. Svého tátou mám taky ráda, odpustila jsem mu, že si mě nevzal z děčáku. Ale nemohl jinak, protože od rána do večera byl v práci. Ale má mě rád a já jeho. Se sestrou si teď nerozumím, na rozdíl ode mne, byla pak u babičky. Je

sice hodná, ale má takový dvě tváře, jednu šilenou, při níž má ošklivý obličej a jednu hodnou, léčí se na psychiatrii, má přítele a pracuje a bydlí. Neměla jsem dětství a měla jsem hlad. Nyní už nejsem na drogách, protože můj nový přítel mě drží, nazývám jej manželem, abych si nevzala perník, a já zase mu pomáhám tolika nepít. Potkala jsem ho, když si tak jdu městem a potkám toho blázna, abych se nenudila.

➤ **Co vám dělá radost?**

Když dostanu z lásky od mého manžela kytičku. Mám ji schovanou. A když je mi smutno, dívám se na ni.

➤ **Jaké situace jsou pro vás bolestivé nebo vám přinášejí utrpení? A co v takových situacích děláte a na co myslíte?**

Ve vzteku se řekne hodně špatných věcí, když se pohádáme, které pak musím vymazat v sobě, je mně to líto a rozbere mě to, bolí mě to. Ale pak přijdu a říkám, promiň. Nejvíce mě bolí, že mě moje máma nikdy neobjímala, proto chci nyní svým dětem dát lásku. Ale děti potřebují hranice, potřebují někdy říct ne. Taky mě mrzí, že nejsem vyučená, pracovala jsem načerno po hospodách.

➤ **Pocítujete vinu za nějaký životní skutek?**

Potkala jsem někoho, kdo mi dal drogy, sedm let jsem byla na drogách, děti mě nezajímaly, nestarala jsem se o ně. Přesto z nich vyrostly opravdu šikovní lidé. Teď už na drogách nejsem.

➤ **NASLOUCHÁRNA Řekněte mi, jak vnímáte naše společná setkávání?**

Ráda se tam setkávám a povídám si a těší mě, že můžu při tom pomáhat vám s občerstvením. Vymyslela jsem, že bych sehnala nějaké okrasné tácy na jídlo a těší mě to, když se můžu dívat, jak je krásně nazdobený stůl. To potřebuju k životu. Když jsem byla malá, tak jsem na Vánoce zdobila i záchod. Když někde jsem, tak si do místnosti musím dát aspoň kytku, dělá mně to radost.

Máte v mozku vjem, že si uděláte něco hezkého, trošku se jakoby odreagují. Víím, že je to jen blbá kytky, ale zaměřím se na její barvu, a to mi pomáhá. Nemám ráda odměřené lidi, protože odměření lidé člověku nerozumí, mají to načtený jen z knížek,

nechápu nás. Mám ráda, když se lidi usmívají tak jako vy, když jsme se poprvé setkaly. Zahřálo mě to.

➤ **Co byste chtěla v životě ještě dělat?**

Chvilku se vyspat v čisté a teplé posteli, převléct se do čistých šatů, spát v teple, objímat se s manželem a užívat si život.

Pátý respondent: BEÁTA, 55 let, na ulici 10 let, dříve 7 let na drogách, závislost na alkoholu 15 let. Je rozvedená, žije ještě její matka, která je na svůj věk, 72 let, čilá. Má tři děti a jednoho vnuka. Momentálně přespává v jednom odloženém autě ještě společně s kamarádem. Před tím střídavě spala ve staré boudě a v největších mrazech v noclehárně. Minulou zimu nocovala v ubytovně, kterou jí hradila matka. Klientka je evidovaná na úřadě práce, pobírá hmotnou nouzi. Za stravenky uklízí odpadky ve městě.

Již jako patnáctileté děvče, v době hlubokého socialismu, byla jedinou občankou svého města a okolí, která svůj odpor proti tehdejšímu režimu vyjádřila tím, že na veřejnosti nosila transparent s protistátním obsahem.

Rozhovor trval 90 minut.

Rozhovor probíhal v kanceláři, respondentka byla během něho plačtivá. Kladnou roli však při něm sehrál fakt, že jsem respondentce nabídla v průběhu rozhovoru drobné pohoštění.

➤ **Můžete mi vyprávět, co všechno vedlo k tomu, že dnes žijete životem bez domova?**

Rozvedla jsem se. Baráček a veškerý majetek si nechal on. Zanechala jsem tam všechno, co jsem si přinesla před manželstvím, včetně oblečení a kytek. Nechtěl mě pouštět do baráku. Jelikož jsem v té době neměla zrovna práci, takže ten syn neměl zázemí a byl svěřen do péče otce. A pak člověk začíná popíjet a popíjet...

Dostat se na ulici je lehké, ale těžké je dostat se odtud. Je mi to líto (pláče). Stalo se to vše asi v roce 2013, jsem na ulici tedy 10 let, a to už je dost dlouhá doba. Nikdo mi nepomohl, rodina přede mnou zabouchla dveře. Že prý se stýkám s „dobytkem“. Takže Danuško, když se stýkám i s Vámi... (smích).

Vždyť ty v parku nejsou přeci „dobytek“? Vždyť to jsou dobří lidé, nikomu nic neudělali.

➤ **Odpověď na otázku: A jak se daří mamince?**

Ta se mnou občas komunikuje. Občas mi i vypomáhá penězi. Přivydělávala si roznáškou letáků, ale tenhle rok už ne. Taky se mně starala o děti, vychovávala je. Dvě starší děti jsou vystudované a v pořádku, ten malý teď končí základku, je chytrý, snaží se, má jedničky, krásně kreslí, někam to dotáhne.

➤ **Beátka a co vnouček, už jste ho viděla?**

Mám vnoučka, ale ještě jsem ho neviděla, ještě mi ho neukázali. Třeba se bojí, že bych ho chtěla vzít mezi tu „verbež“... Prosila jsem mamku, ať mně pošle aspoň fotku, ale ona asi neví, jak se to posílá, je to důchodkyně. Mamka mně musela půjčit dvě stovky, protože mě okradli s batůžkem. Měla jsem tam všechny doklady a taky stravenky.

Za dobu, co jsem již deset let na ulici, si moje tělo i duše zvykly na určitou „volnost“, kterou dává člověku pobyt venku. Proto, ať spím kdekoliv pod střechou, nutně potřebuji v noci ven a nadechnout se čerstvého vzduchu. Jinak mám pocit velké stísněnosti, a že se udusím. Pocitově je mně uvnitř hrozný horko a venku je mně naopak zima, hlavně když jsou mrazy. Já vím, kolikrát jste v zimě ke mně přišla celá promodralá a promrzlá.

➤ **Pocit'ujete hrdost na něco, co jste někdy ve svém životě udělala, nebo co děláte v přítomné době?**

Ano, nesla jsem ještě za minulého režimu transparent s protistátním obsahem. Byla jsem jediná, kdo něco takového tenkrát udělal v našem městě, a jsem na to hrdá. Jako odškodné jsem od státu nyní dostala 100.000 Kč. Jedno dítě potřebovalo skříně, druhé příspěvek na auto a já si koupila kolečkové brusle za tisíc korun. Myslela jsem, že se na nich naučím, ale byly kamínky na cestě, padla jsem dozadu a narazila si zápěstí a už jsem na ně nevlezla. A to je celej výsledek toho mýho odboje...

➤ **Takže to jsou vám děti vděčné? To je od vás hezké.**

Pamatuji si na situaci, kdy dcera dělala v restauraci za barem a já nevěděla ani, že tam pracuje, a ona přiběhla, v ruce zmuchlanou pětistovku se slovy: „Mámo, tady máš,

nemám čas, musím běžet nazpátek“. Je to hodná holka. To je ta, co se jí narodil ten vnuk. Mám pro něj oblečky. Máma mně říkala, že si vzala boháče, že nic nepotřebuje, tak proč to kupuju? Než to vnoučeti dám, tak z toho vyroste. Nevím, v jakém jsou stavu, protože je mám schované v té boudě, ve které jsem přespávala, a teď už tam je někdo jiný.

Beáto, mockrát vám děkuji za dáreček v podobě čokoládek – pro mého „Malého velkého muže“. Měl z nich obrovskou radost a mě to velmi dojalo.

Beátka: „Tak jej pozdravujte, toho „Malého velkého muže“ - úsměv...a obě jsme dojaté.

(Balíček s čokoládkami jsem paní Beátě na její přání pomáhala zařizovat, původně byl určený pro její dceru, která jej však k Beátině lítosti nepřijala... Proto jej paní Beáta předala mně pro syna, o kterém ví, že je postižený, se slovy: „Aspoň to udělá radost tomu vašemu „Malému velkému muži“).

Pokračování odpovědi paní Beáty na prvotní otázku k „hrdosti“.

Taky jsem hrdá na to, že nyní pomáhám městu uklízet město od odpadků. Rovněž jsem hrdá na to, že na jedné akci organizované jistou politickou stranou, která má ve znaku třešničky, jsem se tam nahrnula, že budou zadarmo špekáčky, tak jsem je nabrala i pro kamarády a říkám, že ty jsou ale nějaký humanistický, a najednou po mně chtěli podepsat jakousi listinu. Začala jsem jim nadávat, a ještě jsem jim k tomu řekla, že jim nebudu nic podepisovat, protože zavřeli mého tátu, a já jsem nemohla kvůli nim na střední školu. Sama jsem první sousto špekáčků vyplivla, ale ostatní špekáčky jsem rozdala kamarádům, kteří měli hlad. Bylo to na svátek Mistra Jana Husa a já „husa“ jsem jim na to naletěla...

➤ **Jaký máte vztah ke svojí rodině?**

Táty jsem si vážila, byl to politický vězeň, byl z toho nemocný a měl cukrovku. Byl spravedlivej a poctivej a nedělal rozdíly. Na střední školu na ekonomku mě kvůli tátovi nevzali, i když jsem měla jedničky a dvojky. Proto jsem šla na prodavačku. To mě vůbec nebavilo. Takže od té doby mě práce ani nebavila a neměla jsem žádný stálý zaměstnání.

Máma měla furt na krku moje děti, ale vychovala je hezky. Neznám novou adresu dětí. Ve svých začátcích jsem měla městský byt, o který jsem přišla, protože jsem si

vzala zloděje, který vybíjel výlohy. On mně nejdřív připadal takovej hodnej, ale pak začal dělat takový kraviny, a oni ho zavřeli...

Tak jsem si říkala, když jsem zůstala sama na nájem a utáhnout děti, že je to nad mý síly, že to nezvládnou, byť jsou to šikovné děti. Starala se máma, já jsem byt pustila a začala jsem brát ty drogy. V duchu jsem si říkala, to budu mít až do konce života, budu závislá?? No, to si ty drogy nevemu. Pak vám to ale někdo přinese a lup a už to jelo sedm let vkuse. Brala jsem perník. Dostala jsem se z toho díky pobytu v léčebné komunitě.

➤ **Pocítujete vinu za nějaký životní skutek?**

No právě, drogy. Děti musely být u babičky, jsem moc ráda, že nešly do cizího prostředí. Jsem vděčná ségře, že pomohla zařídit, že děti si babička vzala do pěstounský péče. Já na ně platila alimony.

➤ **Prožila jste v životě něco, co se vás hluboce dotklo, a můžete říci, že vás to změnilo?**

To je právě smrt toho mého táty, to se mě dotklo. Když chodili známí a přáli mi upřímnou soustrast, tak ty lidi mě už vadili, s tou bolestí člověku stejně nikdo nepomůže.

➤ **Existuje někdo, na kom vám opravdu záleží? A v minulosti někdo takový byl?**

Teď mi záleží na vnoučkovi, kterého jsem ještě neviděla. Na mamince a na dětech a v minulosti mi záleželo na manželovi, to byl ten, kterýho mně zabili, byl se mnou na ulici a byli jsme spolu dva roky. Když byl svatební obřad, tak kejval na všechno, i na to, co neměl. Na otázku oddávajícího, zda si mě vezme, mlčel a pak spadl ze židle. Měla jsem ho ráda, byl to dobrej člověk (pláč v očích). Je mně to líto, jeho fotky nemám, ukradli mně je i s batohem.

➤ **Co vám dělá největší radost? Je něco, na co se můžete těšit?**

Ještě, že máme toho „pobožného“ Františka, co s ním chodíme uklízet. Baví mě to, vždycky se těším na pondělí, kdy zase uvidím naši partu, a budeme uklízet. Při úklidu se ještě pobavíme a nasmějeme a děláme dobrej skutek.

➤ **Je někdo, komu pomáháte?**

My máme jednoho důchodce v pečováku, chodíme za nim popovídat si, má z toho velkou radost. Toho druhého nám převezli pryč. Taky chodíme ke starouškovi umýt mu nádobí a uklidit byt, společně si uvaříme čaj, popovídáme si a mám z toho radost. Pomáhala jsem i dřív, mám takový velký srdce. Udělala jsem si sanitářský kurz v nemocnici. Děkala jsem na sálech a taky uklízela. Taky jsem myla výlohy, slíbili mi, že to bude zvlášť zaplacený, no tak jsme to tam myli a pracovali, pralo tam slunce do toho skla a oni nám to nezaplatili vůbec zvlášť. Peníze nám nedali a odrbali nás. Pak jsem šla na mateřskou...

➤ **Beátko, vidím, že máte silné sociální cítění a touhu pomáhat, vždyť byste se tím mohla živit, a navíc máte ten kurz.**

Už se tím nemůžu živit, i když ten kurz mám, ale nemám ten papír, protože ten mi někdo ukradl i s celým šanonem mých osobních věcí... Sice bych si o to mohla znovu zažádat, ale už je to pryč.

➤ **Co vám dělá v životě největší radost a co vás baví?**

Píšu básně, chtěla bych vydat jejich knihu. Do příští „Naslouchárny“ vymyslím i báseň pro vás.

Naplňuje mě práce a sbírání odpadků s „pobožným Františkem“. Taky mě těší vnouček, dělá mi velkou radost, ale i taková maličkost, že budu mít dneska sprchu...

➤ **Co byste chtěla v životě ještě udělat nebo změnit?**

Chtěla bych to sociální bydlení, nějaké malej byt, abych si to udržela.

➤ **Můžete o tom říci ještě něco více?**

Ona krčí rameny a já jí říkám: „A kdybyste měla kouzelný prstýnek a mohla něco udělat nebo změnit...?“ Ona odpovídá: „Jako princezna Arabela, pak bych měla domov a měla to tam pěkný, abych tam nekouřila. Ale já mám stejně smůlu, oni mně ukradnou všechno...“.

➤ **Jaké situace jsou pro vás bolestivé nebo vám přinášejí utrpení? Co v takových situacích děláte a na co myslíte?**

Furt mě bolí smrt manžela. Nechtěli mi ani říct, kde jsou jeho ostatky, prý jsou majetkem státu. Pak mě jedna pracovnice dovedla na tu rozptylovou loučku, kde je ten

kříž na hřbitově. Modlím se za něj, furt brečím, zapaluju svíčky a chodím za ním na ten palouček. I když přesně neznám to místa, kde je rozptýlenej... A taky myslím na svou babičku a v duchu si s ní povídám.

Také na útrapy piju a ono to pak přejde.

➤ *I kdyby vám bylo nejhůř, kvůli čemu by vám stálo za to útrapy překonávat?*¹⁶⁷

Za lásku a za vztahy, byť jsem o lásku přišla, opravdu jsem ho milovala. A toto je pro mě v životě drahé, i když jsou důležité i nějaké peníze na živobytí.

➤ **„Naslouchárna“ Řekněte mi, jak vnímáte naše společná setkávání?**

Když Otec Martin čte biblické příběhy, dobře se to poslouchá, je to moc fajn, mám Otce Martina ráda, je s ním sranda. Má smysl pro humor, a to se mně na něm líbí. Nejvíce jsem se nasmála tomu, když Otec Martin říkal, že i faráři se mezi sebou hádají. A to vzájemné sdílení a jak si společně říkáme, jak to na nás působí, se mně taky moc líbí a baví mě to. Už jsem tam přednesla nějaké svoje básničky a velmi ráda přednesu další...

Šestý respondent: Pan Bedřich, 54 let, slovenské národnosti, nedokončil studium konzervatoře, rozvedený, 2 děti, není drogově závislý, alkohol pravidelně popíjí, na ulici 6 let, rozhovor probíhal v kanceláři v délce cca 60 minut. Jeho specifikou a velkým darem je umění moc hezky hrát na klávesy a jiné hudební nástroje a rovněž zpívat. Dokonce jedno období spolupracoval jako zvukař s naší nejmenovanou přední hudební skupinou.

Pravidelně vystupuje a svým hudebním uměním obohacuje naše společná setkávání v „Naslouchárně“.

Respondent se při rozhovoru choval uvolněně a vstřícně. Kladnou roli během rozhovoru sehrál i fakt, že v jeho průběhu jsem respondentovi nabídla drobné občerstvení.

➤ **Můžete mi vyprávět, co všechno vedlo k tomu, že dnes žijete životem bez domova?**

¹⁶⁷ MATOUŠEK, O. a kol. *Strategie a postupy v sociální práci*, s. 282.

Byla to moje hloupost a lenost, byl jsem línej přepsat byt od tety, abych si to vybavil na sebe. Nebyla to ta pravá teta, byla to jedna stará paní 75 let, kterou jsem potkal a pomohl jí s nákupem a ona „tak tady můžeš zůstat, jsem tady sama“. Už nemohla na nohy, brala inzulin, už nežije. Chodil jsem s ní k doktorce diabetoložce. Hrozila jí amputace nohy, padla a zakopla o prážek, už to nedávala, skončila v nemocnici. Do nemocnice jsem za ní chodil obden, seděla na posteli, brečela a říkala, byl tady můj syn s paní a podepsala jsem mu spoustu papírů. Když paní zemřela, tak přišel synátor a musel jsem ten byt opustit. Odevzdal jsem mu klíče a jsem na ulici již šest let. Ta paní hloupatá nebyla, pamatovala si hodně, například jak jezdily tanky v šedesátém osmém roce.

Dříve měla majetek rybníky a lesy, ale prodala to, na stole udělala dvě kopky peněz, synové to sebrali, každý si vzal jednu kopku a jí nic nenechali.

➤ **Jak jste se jako Slovák ocitl v Táboře?**

Nejdříve jsem působil v Českých Budějovicích jako sekuriťák i s ubytováním. Pak jsem četl inzerát, že v Táboře někdo nabízí práci, tak jsem od té doby tady.

Před tím jsem na Slovensku pracoval v automobilce, ale po rozvodu mi zůstaly velké dluhy a po manželce exekuce, tak jsem prodal barák, polovička šla bývalé manželce, něco jsem dal děckám. Kamarád mi říkal, že založíme kapelu, tak jsem nakoupil nástroje, celou aparaturu i reproduktory. Muzikant, ten kamarád, který hrál se mnou, si chtěl půjčit na bicí, půjčil jsem mu a zafinancoval fungování naší kapely. Fungovalo to, hráli jsme na svatbách, v bazilice atd. On pak utekl s nějakou holkou, a ještě mně dluží peníze. Takže jsem to musel všechno prodat. Část peněz jsem i prohýřil.

Z té automobilky na Slovensku jsem odešel, protože všichni měli vyšší výplaty než já, nestačilo mně to na život. Vnímal jsem to jako nespravedlivé. I uklízečka tam měla vyšší plat, než jsem měl já.

Po rozvodu jsem si našel starší ženu, půlku peněz jsem vložil i do její potravinářské výroby. Tam jsem jí i pomáhal. Žili jsme nějaký čas spolu a potom jsem musel pracovně odejít do jiného města do Čech. To se jí nelíbilo, řekla mi, najdi si mladší, tak jsem si ji našel. S tou jsem pak žil čtyři roky. Ale byla to koketa, s každým se bavila, tak

jsem se nasral a našel si inzerát v tom Táboře. Tady jsem střídavě pracoval například v Brisku a střídavě jsem byl bez práce.

➤ **Prožil jste v životě něco, co se vás hluboce dotklo, a můžete říci, že vás to změnilo?**

Že mně ani sestra nedala vědět, že už tatínek nežije. Mohla mi zavolat, telefon jsem měl. Mám ségru a bratra, každý má svůj soukromý život. Když jsem jel o prázdninách loňských na Slovensko, tak mi to sestra o tom otci řekla a dala mi padesát euro. Ona si to může dovolit, chodí do Tuniska na dovolenou. Kvůli alimentům na moje děti jsem měl nastoupit asi do věznice, ale zaplať Pán Bůh, byl to nějaký omyl. Když jsem od nich odešel, tak děti už byly dospělé a zůstaly u mámy. Ségra mně nedala více než padesát euro, nechala si barák, protože se starala o rodiče. Nemám jí to za zlé. Když mamka zemřela, tak té jsem na pohřbu byl. Ty exekuce za manželku byly nespravedlivé, protože jsem jezdil za prací do Německa a bral jsem velkou výplatu, kterou jsem dával manželce. Taky jsem chodil s kamarádama na pivo, a když jsem přijel domů, tak jsem měl čtyři dny volna. Žena nechodila do práce, starala se o svoji babičku, která s námi bydlela v baráku. Pak babička zemřela, žena začala chodit do práce u nějakého Itala a začala s ním chodit, tak jsme se rozvedli. Jenom jsme se hádali, asi bychom se pozabíjeli, to už nemělo cenu. Tak jsme se domluvili a rozešli.

➤ **Když se zamyslíte nad svou minulostí, najdete v ní situace, kdy jste měl opravdu někoho rád? Nebo kdy měl někdo rád vás?**

Jasně, měl jsem rád manželku, děti, celou rodinu, scházeli jsme se každý víkend u rodičů. Pak se všichni různě odstěhovali, trochu mě to mrzí.

➤ **Existuje někdo, na kom vám opravdu záleží? A v minulosti někdo takový byl?**

Záleží mi na přátelích, třeba na Pepovi. Jak potkám jeho mámu, tak se jí zeptám na toho Pepu a ona mně řekne: „ani mně nemluvte, už zase někde nechal psa...“. Pepa fetuje a není mu ještě třicet let, máma má o něj starost, protože si Pepa píchá... Taky mně momentálně záleží na Monice, postupně jsem ji odnaučil „půjčovat si věci“...

➤ **Existuje někdo, o koho si děláte starost? Nebo v minulosti takový byl?**

Ted' si dělám starost o Monču, aby zase něco někomu neukradla. Říkám jí, ty sis to enom půjčila...V minulosti to byla moje rodina a děti. Ted' o děti již starost nemám, protože jsou dospělí.

➤ **Existuje někdo, komu pomáháte, a jak to bylo dřív?**

Vlastně ted' pomáhám Monče a taky městu uklízet od odpadků. Dříve pomohl mně Richard ve svém hotelu, že mě nechal v tom hotelu jednu noc spát po koncertě, co jsem tam měl. Beru to jako velkou pomoc, stále si to pamatuji, že mi takto pomohl. Nakoupil mi oblečení, chlebičky a mýdlo se slovy, abych tam nechodil jako bezdomovec. To mě zase zamrzelo. Řekl mi, ať tam za mnou nechodí Monča a ostatní lidi z ulice. Doslova mi potom řekl: „Už mi sem ty bezdomovce nevod!“ Já mu odpověděl: „Však já jsem taky bezdomovec“ a on mně na to řekl: „Však ty umíš aspoň hrát...“. Tak mně to mrzelo, že si nesmím kamarádky z ulice přivést. Už jsem tam dlouho nevystupoval, pořád tam mají nějaké akce.

➤ **Pocit'ujete vinu za nějaký životní skutek?**

Ta chyba s tím rozvodem, nemělo to tak dopadnout, i když to nebyla jen moje chyba, bylo to oboustranný.

Nyní, když je mně blbě, začnu hrát sám pro sebe a potom to přejde ta bolest...

➤ **Pocit'ujete hrdost na něco, co jste někdy ve svém životě udělal, nebo děláte v přítomné době?**

Hrdost, že jsem něco vystudoval, že jsem se něco naučil.

➤ **Co byste chtěl v životě ještě udělat nebo změnit?**

Někde se trochu usadit, jak to říká Monča, pokud mi to zdraví dovolí, tak si najít práci. Když jsem dělal ve fabrice, odešlo mi koleno, tahali mně z něj vodu, od té doby dělám s Františkem stravenky. Je mi padesát čtyři let, moc se toho už nenaučím, třeba jsem dělal zedničinu, no ale...už toho moc nenadělám.

➤ **Vždyť jste ještě mladý, padesát čtyři let není přece moc?**

Člověk je starý, na kolik se cítí. Když jste na ulici pět šest let, to vám taky nepřidá, spát někde venku. Momentálně spíme s Mončou v autě. Aspoň tam neprší. Dalo by se

změnit hodně věcí, třeba styl života, nechávám to, že zítra bude další den, něco bude, nebo čekám, že něco přijde za mnou.

➤ **Co vám dělá největší radost? Je něco, na co se můžete těšit?**

Kolikrát se těším v neděli, už aby bylo pondělí a šli jsme do procesu s Františkem uklízet za stravenky. Těší mě, že je to dobrá parta, dá se tam pokecat, člověk se tam dozví spoustu věcí, vždycky máme o čem vyprávět. Někteří kolemjdoucí lidé chodí, jako by nic neviděli, ale někteří hlavně starší lidé nás pochválí, a to mě vždy potěší.

➤ **Můžete o něčem ve svém životě říci, že je to hezké? A jak to bylo dřív?**

Na co nezapomenu, tak to jsou přijímačky na konzervatoř. Poslal jsem přihlášku na dvě konzervatoře a na obě mě přijali. Nastoupil jsem, ale studia nedokončil, pak došla vojna a říkám si, odkroutím si dva roky a pak to dodělám. Ale pak došla bývalá manželka, už jsem konzervatoř nedokončil, musel jsem se starat o rodinu, chodil jsem do práce. Pracoval jsem jako zámečník seřizovač.

➤ **Jaké situace jsou pro vás bolestivé nebo vám přinášejí utrpení? A co v takových situacích děláte a na co myslíte?**

Když někdo ze známých odejde, to člověka bolí. Hodně jich poslední dobou odešlo, asi deset, všechno to byli dobrý lidi, nikomu v životě neublížili, a ještě pomohli a co mně v těch chvílích pomáhá, je ta hudba, ta mi hodně pomáhá.

I rádio, když si ho pustím, mám rád všechny žánry. Anebo myslím na to, že si musím jít zahrát na klávesy, to mě hodně uklidní. Naštěstí to není tak často to utrpení.

➤ ***I kdyby vám bylo nejhůř, kvůli čemu by vám stálo za to útrapy překonávat?*¹⁶⁸**

Kvůli někomu blízkému, třeba stačí si s někým popovídat, třeba s Mončou. Taky se hádáme, nevadí mně, že je kuřačka. Ale když tabák nemá, je zlá a chodí ho somrovat a vybírá vajgly na autobusové zastávce, tam vždycky něco najde. A to mně vadí, já kuřák nejsem. Taky Monča v noci otevře flašku a pije z ní, já si v noci dávám vodu, mně by víno nechutnalo. Já jsem se naučil pít na vojně, když máte dva roky prázdnin,

¹⁶⁸ MATOUŠEK, O. a kol. *Strategie a postupy v sociální práci*, s. 282.

na vojně, když jsme neměli službu, jsme chodili do hospody a tam jsme pili. Na střední jsem pil kofolu, až ta vojna to překazila.

➤ **Co považujete ve svém životě za úplně to nejdůležitější?**

Považuju třeba tu hudbu a taky mít někoho rád anebo mít někoho při sobě. To je také důležité. A já jsem kolikrát jako hromosvod, svěřují se mi lidé s problémama, slyším to kolikrát a dokola.

➤ **„Naslouchárna“ Řekněte mi, jak vnímáte naše společná setkávání?**

Poslouchám příběhy lidí, každý si na něco stěžuje, pozitivní je akorát Otec Martin. Každý tam mluví, každý má nějaké problémy a já se tomu ani nedivím...Mám rád smysl pro humor Otce Martina, člověk by měl mít smysl pro humor, protože to hned vypadáte veseleji a přijdou vám veselejší myšlenky.

Sedmý respondent: SLOŇÁK, 52 let, rozvedený, má dceru, 8 let byl v manželství, vyučený autoklempíř, na ulici s přestávkami 15 let, pracoval i načerno, zneužívali jeho postavení zaměstnavatelé; bydlel po různých ubytovnách a u kamarádky a kamarádů, drogy nebere, alkohol ano.

Při pohovoru respondent působil uvolněně a vstřícně. Přesto když došla řeč na jeho prožívání, byl poněkud zdrženlivý a musela jsem se jej více dotazovat.

Kladnou roli při pohovoru sehrál i fakt, že jsem respondentovi v jeho průběhu nabídla drobné občerstvení.

➤ **Můžete mi vyprávět, co všechno vedlo k tomu, že dnes žijete životem bez domova?**

Tak nejdřív rozvod, pak jsem přišel o práci a pak prostě to šlo dolů a dolů. A já doufám, že by nějaké bydlení a ta práce byla, akorát, že se to blbě hledá, mám i zdravotní problémy. Když se to teď malinko rozjíždělo, našel jsem si brigádu, tak si zlomím nohu. Manželka se zbláznila, našla si jinýho, soudní vyrovnání nebylo, protože ten byt patřil tchánovi a já tam neměl ani trvalý bydliště. Než abych se hádal, tak jsem vzal batoh a spacák a odešel jsem. Z manželství mám dceru, bylo mi to líto vůči ní. Když byla menší, tak jsme pořád jezdili po výletech, byla to bomba. Když už jsem s ní nebyl, tak přesto jsem si ji pořád bral. Ale dcera pak začala bláznit, dala se do toho fetu,

vůbec netuším, kde teďka je, ani skrze facebook ji nemůžu najít. Je mi to líto, že člověk neovlivní ty děti, možná se dostala do špatné party.

➤ **Prožil jste v životě něco, co se vás hluboce dotklo? A můžete říci, že vás to změnilo?**

Změnil mě hlavně ten rozvod, a že se holka zbláznila do toho fetu, to vám na náladě nepřilepší. Když už jsem byl pryč od rodiny, tak jsem holku často viděl v nějaké partě mladých lidí, jak tam kouří a jak se potuluje, ale nemoh jsem jí nic říct, protože bych ji ztratil úplně, byť jsem ji nakonec stejně ztratil. Máma na ni neměla jako kadeřnice čas, protože celý den pracovala.

➤ **Když se zamyslíte nad svou minulostí, najdete v ní situace, kdy jste měl někoho opravdu rád? Nebo kdy měl někdo rád vás?**

To určitě, byli to rodiče, měl jsem hezký dětství, i když jsem s tátou bydlel jenom 10 let, naši se rozvedli, ale táta byl jednička, na toho nedám dopustit. O mámě nechci mluvit, byla alkoholička, za její chování se stydím. Tátu jsem po rozvodu deset let neviděl, odstěhoval se na sever, ale teď se občas vidíme, jedeme třeba ke švagrovi na chatu. Táta má nevlastní macechu a s tou si nerozumím, proto za ním nejezdím a setkáváme se mimo jeho byt. Opravdu rád jej vidím. Mám bratra morouse, ale švagrová, ta mě má ráda, ta mně pomáhá, vyřizovala mi i insolvenční. Je mně líto, že s tatškou se vidím jen tak dvakrát do roka. Přál bych si se s ním vidět více. Je čtyřicátýdevátý ročník, ale čilej je pořád. Teď mně na nikom nezáleží, jsem radši sám sebou.

➤ **Ani na tatínkovi vám teď nezáleží?**

Jo, jo, určitě, ale on je zdravotně v pohodě, takže se o něj nemusím bát. On je totiž na ulici takovej těžkej život, my teďka spíme v jedné starý chajdě, ale neteče nám tam voda. Kamarád, je to vůl, nezaplátil elektriku, tak jsme tam teď po tmě. Ale máme tam dobrýho souseda, ten, když dělal klobásy, tak nám pár klobás dal. Byl to výměnný obchod, protože jsme mu dali dřevo na grilování. Před tím jsme spali ve starém včelíně, taky na záchodech a pak taky v kontejneru na nádraží, jenže tam přišli Franta se Zdeňkem, dělali tam mejdla, přijeli policajti a ten kontejner zamkli. Tydle dva nás vždycky všude najdou, udělají bordel, a tak nás odevšad policajti vyhoděj. V minulosti mně opravdu záleželo na tátovi a pak to byla hlavně dcera. Na výlety jsme s ní jezdili

hlavně do zoologický a třeba v létě i s kamarádem, který měl stejně starou dceru. Jezdili jsme pod stan na Orlík, byly to moc hezký dovolený, koupali jsme se, chodili jsme na procházky a celodenní výlety.

➤ **Existuje někdo, o koho si děláte starost?**

O dceru a v minulosti jsem si dělal starost o rodinu.

➤ **Existuje někdo, komu pomáháte? A jak to bylo dřív?**

Dokážu pomoci kamarádům, když vidím, že potřebují pomoc, jsem takovej, který by pomáhal, ale sám na sebe prdím, sám sobě nepomůžu, ale ostatním jo. Když to řeknu, tak jsem taková charita. Mám to naučený od taťky tou výchovou, spíše pomůže jiným než sám sobě, tak nás taťka vychovával. Když jsem ležel teď naposled v nemocnici, nedokázal jsem se na tu nohu postavit, pak přišla slabá chvílka, brečel jsem. Byl tam se mnou jeden chlápek, který byl agresivní na sestru, tak jsem ji bránil ještě společně s jedním pacientem. Když přišla druhá směna, tak jim povídali „to jsou naši záchranáři“. Mám to srdíčko pomáhat.

➤ **To byste tedy mohl pracovat v sociální oblasti, když máte takové srdce?**

No, děkuji, o tom jsem taky uvažoval, ale teď na tom nejsem zdravotně dobře s těma nohama. Už to není tak dobrý po tý padesátce, mám určitý zdravotní problémy, zkusil bych to na invalidní důchod, ale bojím se, že mě doktoři začnou posílat tam na to vyšetření a tam na to vyšetření, tak jsem se k tomu ještě nedokopal.

➤ **Takže vaším velkým vzorem byl i tatínek?**

Přesně tak, jsem na taťku hrdej. Mamky jsou takový, jak se říká vychovatelky a někdy jsou lepší tátové. Teda pardon, určitě to tak není vždy, že vás matka nevychovává, ale tak mě to trápilo, když jsem potom viděl, jaké to jsou stavy a co prováděla v té opilosti, že to nebylo důstojné. Postupem času to odeznělo, na určité věci koukám jinak a nechci to teď rozebírat.

➤ **Jaký vztah máte ke své rodině?**

Na tatínka jsem hrdej, tu maminku mám jako maminku prostě rád, ale budiž jí lehká zem, a když to řeknu ošklivě, nechybí mi. Prostě těch pár let odplulo. Je mi to sice líto, ale nic s tím nenadělám tak jako i s tím rozvodem. Když jsem se rozvedl, tak jsem

bydlel kousek od místa, kde jsem bydlel s bývalou ženou, a když jsem třeba v pět hodin ráno odjížděl do práce, dcera tam stála před panelákem, ve třinácti letech kouřila, manželka se jí nevěnovala a ani nevěděla, že jí utekla. Co s tím potom můžeš jako dělat? Když začnu peskovat, tohleto a tak, ještě se zabejčí víc, už takhle jsem byl špatnej, a když jí budu říkat, co má dělat a co ne, tak ji ztratím úplně. Jsou určitý věci, co mě mrzí, ale s tím už nic nenadělám.

➤ **Pocit'ujete vinu za nějaký životní skutek?**

O tom bych musel dlouho přemýšlet, jestli jsem něco jako vykonal. Rezignoval jsem asi, byť jsem hrdej na to, co jsem prožil s dcerou, tak jsem ji nedokázal vychovat. Kdybychom ji vychovávali s bývalou manželkou společně, mohlo by to být o něčem jiném.

➤ **Co byste chtěl v životě ještě udělat anebo změnit?**

Úplně všechno...Například moje povaha, v určitých chvílích silná a v určitých chvílích slabá. Dokážu se naštvat, například když jsem vás bránil před tím agresivním klientem, ale pak mám slabý chvílky a pobřečím si i u filmu. Jsem hodně citlivý.

➤ **Co vám dělá největší radost? Je něco, na co se můžete těšit?**

Aby byl lepší život, něco vymyslet, aby bylo líp, teď je to jenom takový strádání. Vymyslet něco, od čeho bych se mohl odhoupnout. Mám kámošku, je to Slovena, takový stydlín...

➤ **Můžete ve svém životě o něčem říci, že je to hezké? A jak to bylo dřív?**

Pořád žijeme, je to hezký.

➤ **Co vás těší, prožíváte v něčem smysl?**

Tuhle chvíli, teďkom mě netěší nic. Jenom, že je pěkný počasí, nic víc, jenom starosti, schánět jídlo, s lidma se dohadovat.

I když dříve mě těšil ten byt. Chtěl bych, aby se mně zlepšil ten zdravotní stav. Až se vymarodím, tak bych chtěl zkusit zedničinu. Odpracovaný léta na důchod nemám, patnáct let dělám na bubáka...

Vzpomínám na ženu, měl jsem ji rád, ale to je pryč. První láska to nebyla, svatba jako jo. Byl jsem světák, ne rodinný typ. Ale už se to změnilo, žádnou ženskou nechci, protože přišlo zklamání. Ona se úplně změnila, začala vykládat karty a takový blbosti, kámošky se u nás začaly scházet a vymýšlely blbosti a každá se postupně rozvedla, čtyři rodiny, působilo to jako sekta. A to jsme se v našich rodinách kamarádili, jezdili jsme spolu na výlety a dovolené a všechno se to rozpadlo. Nejvíc na to doplatila moje dcera.

➤ **Jaké situace jsou pro vás bolestivé nebo vám přinášejí utrpení, co v takových situacích děláte? A na co myslíte?**

Jenom sedím a koukám do blba, úplně duto, koukám do toho vzduchoprázdna, nárazově piju, tak jednu petku piva za den, víc si sám nedám.

➤ *I kdyby vám bylo nejhůř, kvůli čemu by vám stálo za to útrapy překonávat?*¹⁶⁹

Rezignoval jsem, práce, kámoši, malinko jsem se zvedal a rezignoval jsem kvůli zraněné noze. A teď je to zase v pytli. Půl roku nemůžu nic dělat. A chodím sem, aby bylo něco k jídlu.

➤ **Co považujete ve svém životě za to úplně nejdůležitější?**

Sehnat bydlení, postavit se na svoje nohy, psychicky i fyzicky. Dělam to sám pro sebe, ale taky pro svou švagrovou, aby jí bylo dobře po těle, rozumím si s ní, je hodná.

➤ **„Naslouchárna“ Řekněte mi, jak vnímáte naše společná setkávání?**

V pohodě, je to tam pěkný, příjemný, dobrý jídlo, s těma lidma v pohodě, mám to tam rád, Otce Martina mám taky rád, budu tam i nadále chodit.

¹⁶⁹ MATOUŠEK, O. a kol. *Strategie a postupy v sociální práci*, s. 282.

Abstrakt

SMETANOVÁ, D. Zkušenost smyslu života jako součást životních zkušeností lidí bez domova. České Budějovice 2023. Diplomová práce. Jihočeská univerzita v Českých Budějovicích. Teologická fakulta. Katedra Pedagogiky. Vedoucí práce doc. PhDr. Ludmila Muchová, Ph.D.

Klíčová slova: bezdomovectví, domov, životní potřeby člověka, etika, životní smysl v logoterapii, logoterapeutické hodnoty – tvůrčí, zážitkové, postojevé.

Cílem této práce je analyzovat, jak zahrnují lidé bez domova do svých životních zkušeností zkušenost životního smyslu. Pozornost je věnována bezdomovectví a významným aspektům souvisejícím s tímto fenoménem.

Zmíněna jsou etická dilemata v kontextu existencializmu a existenciální psychologie v souladu s principy učení V. E. Frankla. Využity jsou poznatky z oblasti sociální práce. Předkládány jsou otázky smyslu života z pohledu lidí bez domova.

Představena je zkušenost z konkrétní práce jedné z organizací, která se věnuje lidem bez domova.

Výzkumné šetření je zaměřeno na zjištění, jak lidé bez domova sami prožívají a hodnotí zkušenost smyslu života.

Abstract

SMETANOVÁ, D. The experience of the meaning of life as part of the life experience of homeless people. České Budějovice 2023. Diploma thesis. University of South Bohemia in České Budějovice. Faculty of Theology. Department of Pedagogy. Thesis Super: PhDr. Ludmila Muchová, Ph.D.

Key words: homelessness, home, human needs, ethics, the sense of life in logotherapy, logotherapeutical values – creativity, experience and attitude values

The aim of this thesis is to analyze how homeless people include in their life experiences the experience of the meaning of life. Focus is placed on homelessness and significant aspects related to this phenomenon.

Ethical dilemmas in the context of existentialism and existential psychology in accordance with the principles of learning V.E. Frankl. Knowledge from the field of social work is used. Questions of the meaning of life from the perspective of homeless people are presented.

Experience from the specific work of one of the organizations dedicated to homeless people is presented.

The research is focused on finding out how homeless people themselves experience and evaluate the experience the meaning of life. The experience of the meaning of life as part of the life experience of homeless people.